

LIBRARY OF CONGRESS.

[SMITHSONIAN DEPOSIT.]

Chap. BX 2215

Shelf W 6

UNITED STATES OF AMERICA.

EXPLANATIO MIRABILIIUM,
QUAE DIVINA POTENTIA IN AUGUSTISSIMO
EUCCHARISTIAE SACRAMENTO .
OPERATUR.

SCRIPSIT

FR. XAV. WILDT,

S. THEOL. DR. ET IN CONV. THEOL. BONN. REP.

BONNAE.

PROSTAT APUD A. HENRY.
MDCCCLXVIII.

THE LIBRARY
OF CONGRESS

WASHINGTON

BX2215
W5

Prooemium.

Sacramentum eucharistiae in canone missae appellatur mysterium fidei; „quia, ut ait S. Thomas, tot ac tanta sunt ibi supra et praeter rationem et etiam contra rationem naturalem, quae nisi per fidem tenerentur, numquam intelligerentur.“ In hoc igitur contemplando mysterio oculi mentis nostrae palpitant divinique luminis splendore obscurantur. „Non propterea tamen huius cognitionis cupiditatisque spem deponere debemus, . . . sed quo maius est id, quod quaeritur, eo altius animo menteque efferri reiue ipsius magnitudine magis atque magis nos excitari oportet, ut ne ab ipsius boni societate alieni nos plane efficiamur“¹⁾. Sane haec inquirendi curiositas opus est „ut fide temperetur et pietate, ut nequaquam intelligentiae oculus ultra se praecipitanter aperiatur, sed ad hoc, quod apprehendere non valet, reverenter claudat“²⁾. „Magnum enim est periculum in praesumptione, ne qui curiosius dei maiestatem inquirat, opprimatur ab ea, „qui autem pie etiam infinita persequitur, . . . proficiet eundo“³⁾, immo cum Doctore Mellifluo confidenter clamabit: „Non me opprimet gloria ista licet totis viribus intendentem in se; ego potius imprimar illi. Etenim . . . in eandem imaginem transformamur“⁴⁾. Non igitur nos deterreat huius mysterii excellentia, quominus ad scrutandam

1) Gregor. Nyss. de virginitate cap. 10.

2) Gregor. I. 5 in Iob cap. 16.

3) Hilar. de trin. I. 2 n. 10.

4) in Cantic. serm. 62 n. 5.

eius accedamus celsitudinem. Modo sit mens pia, ut sit sana, nimirum sit parata ad obsequium praestandum fidei in omnibus: neque enim expedit plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem, hoc est ad sanitatem fidei.

Haud immerito Dionysius Alexandrinus (vel quisquis est auctor) in ep. ad Paulum Samos. de mysterio incarnationis: „Haec, inquit, est exinanitio dei facta ad usum nostrum, ut possimus eum capere.“ Nonne hoc idem quaeso valet de „pane vitae et intellectus,“ nonne de sacramento, in quo Christus quodammodo digitis tangitur, tractatur manibus, concluditur ore, excipitur corde? num forte nullo modo capitur mente? Sunt quidem ibi multa, quae superant rationem. — Equidem non negamus. Quaecumque enim deus operatur, sua oportet habere mysteria, neque in ipso coelo ea prorsus esse desinent; nam alias quomodo deus inhabitet „lucem inaccessibilem? 1)“ eius quippe natura talis est, ut sit „vere deus absconditus 2)“. Quapropter et coelestium spiritus, qui non in aenigmate neque in speculo vident, sed de facie in faciem, nihil magis habent cognitum, quam deum incomprehensibilem esse cogitatu. A nimio splendore ipsiusque luminis plenitudine quis nesciat interdum caliginare oculos, non quod nihil videant, sed quod nimium vident? Sol spirituum deus est, qui lucis suae radia operibus suis quodammodo superfudit et immersit: unde haec est divinorum operum ratio, ut excellentissimum quodque quam plurimam scrutandi et cognoscendi praebeat copiam, sed nullam comprehendendi. Nam si comprehenderetur, non videretur esse divinum; sed si nulla ratione posset intelligi, quomodo operibus deus se manifestaret homini utpote cui eo fine data sit ratio, ut divina cognoscendo opera ad ipsorum auctoris dei extollatur cognitionem? Nullum ergo mysterium catenus est mysterium, ut se omnino intelligentiae subtrahat, sed potius vocatur mysterium, quod

1) 1 Tim. 6, 16.

2) Isai. 45, 15.

quantumcunque de eo intelligitur, adhuc propter suam eminentiam captum superat. Nam et mare vocatur immensum, non quod nihil de eo valeamus metiri, sed quia quantumcunque metiemur, copiam tamen eius numquam exhauriemus. Absit igitur timor, ne divina scrutantes mysteria videamur eliminare fidem. Quo plura enim haec sunt, quae de divinis intelligamus operibus, eo magis perspicuum habebimus, quantum deficiat mens nostra ad plene ea cognoscenda, quae vere inauditam exhibeant potentiam et inscrutabilem charitatem. Quantum ad Augustissimum Eucharistiae Sacramentum, numquam sane eo perventuri sumus, ut plane perspiciamus mirabilem illum et ineffabilem modum, quo Christus in eo fit praesens, sed ad certum usque gradum puto nos intellecturos esse dei in hoc opere faciendo potentiam, in opere dico deo dignissimo, quod nihil habet in se absurdi vel monstruosi, quamvis nihil ei inveniatur simile. Quae enim in eo infideles contra naturalem scientiam ac sanam philosophiam esse conclamitant, haec quantumvis adversentur tali naturae rationi, qualis in aliis rebus exhibetur sensibus et intellectui, bene tamen (credo) nos intelligemus cum recta ratione et metaphysica stare, neque in iis inveniri naturae cognoscemus eversionem, sed glorificationem.

Vere in Venerabili Sacramento „memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator dominus 1),“ dans escam esurientibus. Nam quot stupenda hic operatur dilectio, quot stupenda potentia! Sed dilectio magis respicitur ratione finis, quem sibi in hoc opere proposuit deus; quia intime vult uniri homini, potentia autem magis respicitur ratione medii, quod ad se uniendum homini elegit. Dilectio magis elucet in effectibus, ad quos hoc mysterium ordinatur, nimirum in gratiis, quae sacramenti usum sequuntur, potentia autem magis in ipso sacramento. Quamvis poten-

2) Psalm 110, 4.

tia non sit sine dilectione nec dilectio deseratur a potentia. Nostri instituti est de iis tantum loqui mirabilibus, quae divina omnipotentia in eucharistia operatur. Super-
scripsimus autem dissertationem nostram „de mirabilibus“, non de miraculis. Nam unum tantummodo in sacramento invenitur miraculum, a quo singula ea dependent, quae sunt ibi praeter vel supra rationem, nempe transsubstantiatio (licet quibusdam placeat duo vel tria hîc existere), sed nec haec proprie est miraculum, quippe quae fiat secundum ordinarium cursum divinae providentiae, supra ordinem quidem naturae, sed iuxta ordinem gratiae. Multa autem ibi sunt mirabilia, naturae videlicet facultatem et intellectus nostri exiguitatem superantia. Quae novem enumerat Bonaventura in compendio theol. verit., sed facile ea omnia possunt dispesci in tres ordines. Disseremus nos

primum de operatione divina, qua sacramentum efficitur, seu de transsubstantiationis natura. Deinde in effectum opus respicientes, hoc est in sacramentum, quia ex duobus constat, ex invisibili scilicet corporis sanguinisque Domini nostri Iesu Christi substantia signoque visibili, haec duo occurrent nobis consideranda. Agemus igitur

secundo de modo, quo Christus existit in eucharistiae sacramento

tertio de modo, quo post consecrationem accidentia in sacramento remanent.

En habes materiae, quam tractabimus, circumscriptionem et divisionem.

Pars prima.

De conversionis sacramentalis natura.

Iam a multis saeculis in ecclesia inolevit consuetudo, mysticam illam quae in sacramento fit conversionem transsubstantiationis voce denotandi. Hac voce tamquam catholicae veritatis regula et firmissimo fidei canone utimur in haereticos, qui de Christi in sacramento praesentia errant. Hac voce vaferrimi quique ac versipelles ecclesiae hostes, qui ut sanae doctrinae speciem prae se ferrent, ambiguis saepe ac fallacibus inhaerebant verbis, prout erant Berengarii, nullo fere negotio detecti sunt, iisque interclusa est via vel veritatem simulandi vel dissimulandi haeresim. Hanc propterea vocem post concilium Lateranense IV adhuc sacrosancta synodus Tridentina sua firmavit et sancivit auctoritate eamque declaravit esse aptissimam, qua conversio sacramentalis significetur, addens praeterea authenticam interpretationem, quo velit eam sensu in hac re intelligi et usu venire. Vult enim eam intelligi conversionem totius substantiae panis in corpus, totius substantiae vini in sanguinem D. n. Iesu Christi. Audi verba synodi: „Si quis dixerit, in sacrosancto eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et viri, quam quidem conversionem catholica ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, a. s 1).“

1) Sep. XIII. can. 2.

Aliam igitur qualemcumque conversionis sacramentalis expositionem, quae cum pleno ac proprio sensu huius enuntiationis, prout in canone explicatur, stare nequit, certe ut falsam, quinimo ut haereticam reiicere nemo catholicus dubitabit. Huic autem catholicae veritati multi opponuntur errores, quos quando breviter recensuerim, maiori clarescet luce, quid sit in hoc mysterio tenendum, quid repudiandum.

A fide omnino alienum est, quod primi tuebantur quidam Berengarii discipuli¹⁾, deinde Iohannes Parisiensis teste Thoma Waldensi²⁾, nostro autem tempore Lutherani³⁾: corpus sanguinemque Iesu Christi ita in sacramento adesse, ut simul in eo maneat totus panis totumque vinum, quaecumque inter corpus Christi et panem, sanguinem et vinum statuitur unio vel non statuitur (unio hypostatica panis cum Christo, impanatio, companatio). Haec enim non est transsubstantiatio, sed consubstantiatio, quae expressis verbis in canone reiicitur.

Huic errori Lutherani alterum adiungunt eo, quod Christi in eucharistia praesentiam per monstruosam illam ubiuitatem exponunt, qua ubicumque est Verbum, ibidem finxerunt carnem esse et animam Iesu Christi. Brentius in libro, cui titulus recognitio Brentii, aperte fatetur non posse

1) De quibus Guitmundus: „Alii vero, inquit, dicunt, ibi corpus et sanguinem Domini revera, sed latenter contineri et . . . quodammodo ut ita dixerim impanari.“

2) tom. 2 de sacr. c. 65. Arguitur Iohannes docuisse, Christi humanitatem cum pane et vino hypostatica unione coniungi. Dixit humanitatem, ne cogeretur admittere, deum esse panem; sed et huius erroris, quod tota persona Christi adeoque divinitas cum pane coniungatur hypostatice, mentionem faciunt Thom. Wald. l. c. et Algerus l. 1. de sacr. c. 6 eiusque auctorem Bellarminus autumat fuisse Rupertum Tuitiensem, merito refragantibus Gotti Theol. schol. dogm. tom. 3 de euch. qu. 3 dub. 2 §. 1, et Iuenin comment. crit. et dogm. de sacr. diss. IV. de euch., ut est sacr. a 2.

3) Valde ambigue de transsubst. Lutherus loquitur in libro de capt. Bab., sed graviter iratus in eam invehitur in resp. ad Henr. VIII. Plerique autem asseclorum eius sine ambage profitentur impanationem.

Lutheranos evadere, quin papistarum admittant consecrationem, nisi statuatur ista ubiquitas.

Porro haeretica ea est opinio, quam Bellarminus immerito quidem aliis Berengarii discipulis, Baronius autem ad a. 1111 aequè falso Ruperto Tuitiensi ascribit: non converti totum panem vel totum vinum, sed solummodo partem in corpus et sanguinem Iesu Christi. Hic error, si quando exstiterit, certe non fuit Berengarianorum, sed acerrime eos oppugnantium. Haec enim verba Guitmundi: „alii non quidem Berengeriani, sed acerrime Berengarios oppugnantes... solebant olim putare, quod panis et vinum ex parte mutantur et ex parte remaneant“. Quinetiam ex contextu, ex quo haec verba sumuntur, istos homines patet voluisse, eam tantummodo partem specierum consecratam non esse, quam impii essent recepturi. Rupertum autem omnino catholicum esse, late probat Iueninius¹⁾.

Quum concilium totam doceat converti substantiam panis et vini, potest dubium moveri, num hoc „totam“ pertineat solummodo ad mensuram quantitatis, quasi dicatur nihil ex toto quanto relinqui, quod sit panis vel vinum, an etiam ad interiora substantiae elementa, ita ut nec ulla pars metaphysica eius remaneat. Sed ex apposis verbis: „manentibus dumtaxat speciebus“ id totum eruitur converti, quod subiectum est accidentium et solas manere species absque ea, quae sustentabat eas substantia. Nulla praeterea potest ratio afferri, cur et in canone et in capite et in professione fidei Trid. tam perseveranter inculcet, substantiam converti totam, nisi ad metaphysica hoc referatur principia, ex quibus substantia coalescat, cum vix ullus fuerit, qui aliquantum dixerit converti, aliquantum vero manere. Ad excludendum autem protestantium errorem potuit

1) l. c. a. 1. §. 1. Idem defenditur in nota quadam „de Ruperto“ ab editoribus addita in Tournellii prael. theolog. ed. Paris 1765, tom. VIII. p. 149.

quidem sufficere, ut repeterentur verba concilii Lat., quod dicit panem transsubstantiari in corpus, vinum in sanguinem Iesu Christi, sed ad errorem penitus rescindendum synodus totam ait converti substantiam, hoc est; ne ullam quidem manere partem sive quantam sive elementarem¹⁾.

Schola Aristotelica omnem rerum corporearum substantiam ad duo reducit principia eo, quod in omni naturali composito duo nos doceamur inesse ita sibi contraria, ut ad unum nequeant referri, scilicet actionem et passionem, unitatem et quantitatem, actum et potentiam. Principium igitur actionis et unitatis formam vocant substantialem, alterum principium, nimirum potentiae et quantitatis, materiam. Haec ergo sunt metaphysica elementa panis et vini, quae convertuntur. Constabat autem inter scholasticos, errore decipi, immo haereticum esse, qui harum partium alteramutram post consecrationem contendat manere. Itaque tamquam uno ore damnabant Durandi opinionem, qui materiam dicebat manere et solam formam converti, de hac solummodo re incerti, quonam ex tempore haeretica sit censenda, num post concilii Tridentini declarationem an iam ex conc. Lat. an denique ex aliquo tempore priori. Hac de quaestione Salmanticenses: „Quidquid sit, inquiunt, an Durandi sententia vel ante conc. Lat. et Trid. fuerit haeretica (de quo videri possunt Suarez et Corneio), tamen post conc. Trid. nequit non haeretica censi . . . De fide est, fieri conversionem totius substantiae panis in corpus Christi . . . ergo de fide est, materiam panis non manere in hoc sacramento: ergo dicere, quod manet, est notoria haeresis contra

1) Oswald, Lehre v. den Sac. 2. Auflage I, p. 283: Irre ich nicht sehr, so soll das totius panis in der tridentinischen Entscheidung (in canone legitur: totius substantiae panis) sich darauf beziehen, dass im h. Sacramente die Substanz nach Materie und Form gewandelt werde, wenn auch nebenbei damit (melius fortasse quispiam dicat: so dass eben dadurch) die lutherische Lehre um so schärfer abgewiesen werden soll (gänzlich abgewiesen wird.)

definitionem concilii ¹⁾." Similiter Bellarminus Durandi opinionem cum hōc canone concilii dicit „expresse pugnare ²⁾)."

Aequè a catholica veritate alienum dicunt, eam tueri sententiam, quam sine ullius auctoris nomine affert S. Thomas ³⁾: conversa quidem materia manere substantialem formam. Quem errorem nonnulli impegerunt Scoto, quippe qui dicat alicubi, manere panis formam ⁴⁾; sed immerito; quia non intelligit substantialem, sed quandam accidentalem. Pastam enim coctam non putat differre ab incocta nisi secundum aliquam formam, quae secundaria ad substantialem accedat: hanc autem intelligit induci igne massam crudam exsiccante eique inferente dispositionem, quā sit apta at manducandum. Sin autem huiusmodi forma praeter substantialem existat, non est dubium, quin remaneat etiam conversa substantiali forma, sed melius existere negatur ⁵⁾.

Profecto non dico de fide esse, quamlibet rem corpoream ex duobus principiis esse compositam. Multum enim aberant concilii patres, ut de quaestionibus metaphysicis diiudicare intenderent. Sed sane non minus aberant, ut quid in sacramento convertatur, totum scholarum altercationi committerent. Oportet igitur in canone nomine substantiae aliquid determinatum venire, quod quale sit, ex usu huius vocis, prout tunc temporis in schola vigeat, repetendum est.

1) tract. XXIII. de euch. dub. I. §. 2.

2) Controv. tom. 3 de euch. sacr. l. 3 cap. 13.

3) Summa p. III q. 75 a. 6.

4) l. 4 sent. dist. 11. qu. 6.

5) Thom. l. c.: Nihil prohibet, arte fieri aliquid, cuius forma non est accidens, sed forma substantialis, sicut arte possunt produci et ranæ et serpentes. Talem enim formam non producit ars virtute propria, sed virtute naturalium principiorum, et hoc modo producit formam substantialem panis virtute ignis decoquentis materiam ex farina et aqua confectam.

Vox autem substantiae duplici sumebatur sensu, vel pro re tota individua, prout existit cum omnibus accidentibus suis, vel pro ultimo subiecto omnium accidentium, quod ipsum non est in alio substrato. Illa vocabatur prima, haec secunda substantia.

Ad fidem igitur pertinet, subiectum accidentium seu substantiam secundam converti, quaecumque demum ea est. Haec autem convertitur sensu plenissimo, quem vox transsubstantiationis exhibet. Propterea adeo in canone patres dixerunt, conversionem sacramentalem „aptissime“ hoc nomine significari, imo in capite dicitur „convenienter et proprie.“ Idque etiam magis elucet ex propositionis cuiusdam Pistoriensium damnatione per Pium VI in const. Auctorem fidei Nro. 29. Declaraverat quidem eorum synodus „omnem panis et vini substantiam cessare,“ porro „Christum post consecrationem vere, realiter, substantia-liter esse sub speciebus“, sed „prorsus omiserat, ullam mentionem facere transsubstantiationis seu conversionis totius substantiae etc., quam velut articulum fidei Trid. concilium definivit et quae in solemni fidei professione continetur.“ „Haec doctrina perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, favens haereticis.“ Teneamus igitur oportet, fieri conversionem hoc presso et stricto sensu, qui voce transsubstantiationis continetur. Nam et in aliis conversionibus fit transsubstantiatio, sed latiori quodam sensu. Quando enim lignum mutatur in lapidem, substantia ligni iam nulla est, sed totum, quod habes, lapis est; sed non omnia elementa ligni conversa sunt, quia manebat materia. Itaque aptius haec conversio vocatur transformatio. In conversione autem sacramentali nulla pars intimioris substantiae a pane in Christi corpus transfunditur: itaque aptissime i. e. sensu strictissimo transsubstantiatio dicitur. Hoc idem insinuat Catech. Rom., dicens: „Ut generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte et proprie transformatio dici potest, ita etiam

quod in sacramento eucharistiae tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum transsubstantiationis recte et sapienter a maioribus nostris inventum est ¹⁾.“

Quod igitur veteres dicebant haereticum esse, qui neget sive materiam sive substantialem formam in hoc sacramento converti, hoc ideo contendebant, quia iis tamquam firmissimum atque ineluctabile philosophiae dogma constabat, rem quaecunque corpoream ex duobus essentialibus principiis esse compositam, non solum ex materia, sed etiam ex substantiali forma: ex qua saltem hypothesi haereticus est, qui alterutram dicat manere. Sed qui neget, substantialem formam omnino existere, profecto contra fidem non peccat, si consequenter ad eiusmodi neget conversionem pertinere. De materia autem non videtur omnino simile, quia hac voce pro subiecto accidentium seu pro materiali substrato utimur, imo quandoque pro tota substantia corporali, ita ut nobis idem sonet converti materiam ac converti substantiam corporis.²⁾ A more autem loquendi usitato nefas est discedere

1) p. II. cap. 4. q. 35.

2) Dalgairns. Die h. Communion. Ihre Philos., Theol. u. Praxis. Aus dem Englischen. Mainz 1862. p. 64: Der Chemiker, der im Stande war, die Eigenschaften eines Objectes so vollständig zu verändern, wurde zu dem Schlusse genöthigt, dass er ein Etwas bearbeite, welches unter all den wunderbaren Veränderungen doch stets dasselbe bliebe, mit andern Worten: eine Substanz. Auch waren die Physiker weit entfernt, sie zu leugnen. Kurz: der moderne Begriff der Materie enthielt die alte Idee der Substanz. Diese Worte werden oft mit einander verwechselt. [„Substanz oder Materie, d. h. das unsichtbare Substrat sichtbarer Qualitäten, unabhängig betrachtet von diesen Attributen, durch welche es der Erfahrung bekannt wird,“ Mansell's Metaph. p. 327. Die Ausdrücke werden auch in Whewell's Philosophy of Inductive science VI. 3 abwechselnd gebraucht.] Die Materie bedeutet das reale äussere Ding, welches unter allen Veränderungen der Erscheinungen stets dasselbe bleibt und aus welchem sie alle ∞ bgeleitet werden. Was ist dies

sive in hoc sive in aliis mysteriis, ne abusu terminorum in errorem ducamur. Si quis igitur accidens aliquod, v. gr. quantitatem, velit vocari materiam, subintelligendo materiae sic sumptae subesse aliquid, quod convertitur¹⁾, quamvis in re nullatenus contra fidem peccet, iustam tamen meretur reprehensionem, quod ab usu loquendi aberrat, dicens: materiam manere. Propterea etiam mihi improbanda videtur quorundam deductio, qui vehementer inculcant, id quod sit intimius materiae non esse ipsam materiam, sed nescio quid spiritale, quasi nesciamus, per ipsam materiam corpora a spiritibus differre²⁾. Ad eiusmodi dicta non opus est confugere, ut modum spiritalem, quo Christi corpus in eucharistia existit, contra infideles defendamus.

Nostrae aetatis philosophi scholasticorum de metaphysica corporum ex materia et forma compositione theoriam communiter reiicientes, ad antiquorum physicorum placita rediere. Alii materiam, alii formam (ideam) secundum se solam aiunt subsistere intimamque corporeae naturae constituere essentiam. In suo quisque sensu abundet, dummodo christiana dogmata hic illic sarta tecta habeantur. Nos Aristotelicorum sententiam non censemus fuisse deserendam:

aber anders, als die Substanz? Auch dürfen wir nicht vergessen, dass die Materie so aufgefasst, weit substantieller ist als die Materie der Scholaster, welche uns eine metaphysische Abstraction, eine Potenz ohne irgend eine Realität war. Während bei dem h. Thomas die sinnlich wahrnehmbaren Eigenschaften die Resultate der substantiellen oder accident. Formen, nicht der Materie waren, werden nach den gegenwärtigen Ansichten der Gelehrten alle diese erstaunl. Erscheinungen entweder der Materie oder der Substanz zugeschrieben und aus ihren verborgenen Kräften abgeleitet.

1) Veith Eucharistia p. 263, quem propterea merito vituperat Oswaldius l. c.

2) Fr. Baader. Sämmtl. Werke gesammelt von Hoffmann. Bd. VII. 1. Hpt.-Abthlg. p. 397 sq.

neque enim nobis persuasum est, vel substantiales formas inutiliter poni, vel non existere praeter eas principium quoddam passivitatis. Quinimo ipsa conversionis phaenomena videntur nobis haec duo postulare, unum scilicet, quod rem ut aliud sit determinet et alterum, quod mutationem recipiat. Verum quaecumque alii ex sua quisque sententia de mysterio altaris tractaverunt, silentio non praeteribimus, sed suo loco, prout in hac dissertatione occurrent, referemus et pensabimus.

Certum est, nihil in hoc sacramento manere, quod panis vel vini constituit substantiam. Hoc tenendum est, sive cum Cartesii asseclis rerum corporearum substantiam in quantitate ponis, sive cum Leibnitianis et Boscovichianis in monadibus indivisis vel punctis simplicibus, sive media scholasticorum via procedere placet, qui corporalem substantiam ex principio divisibili et indiviso, quantitatis et qualitatis conflata censent. Oportet igitur Cartesianos iuxta suam hypothesim profiteri, panis et vini quantitatem post consecrationem nullatenus manere, sed adesse quantitatem corporis et sanguinis Iesu Christi, immo adesse eorundem extensionem: inter quantitatem nimirum et extensionem non distinguunt. Sed haec opinio nonne rerum evidentia refutatur? Sane ut eam defendant, ad artificiosas, interdum ad ridiculas et aperte falsas confugiunt interpretationes. Cum enim sensus conversione peracta, evidenter nobis species exhibeant tales, quales eas antea noveramus, has vel per atomorum in aere configurationem enasci dicunt vel esse figuras miraculose sensibus nostris impressas, quibus extra oculos nariumque odoratum digitorumve tactum respondeat nihil, vel immediate eas in mente a deo causari: quae omnia quam absurde dicta sint, nemo non videt. Fingunt multiplicantque miracula, ne dicam monstra, quae nemo sanctorum patrum novit; omnem evertunt sensuum evidentiam; scepticismo nimium indulgent; deo iniuriam irrogant quasi decipienti nos et fallenti, imo et miracula patranti, ut nos decipiat;

destruunt sacramentum eo quod negant verum signum sensibile. Quid porro, quod corpus Christi et sanguinem ex hac theoria necesse est adesse extensa? nonne in isto Capharnaitarum innovatur error? Ergone corpus Christi vere frangitur, dilaceratur, dentibus frenditur? — Putat quidem Gerdilius, has difficultates solvi per particularum corporis compressionem seu mutuam corpusculorum accessionem, quâ possit fieri, ut totum corpus extensum sub minimo hostiae frustulo adsit¹⁾, sed quis quaeso hoc credat? Certe Cartesius ipse vituperans eos, qui materiae extensionem condensatione credant minui, per hoc ait corpora reddi densiora, quod ipsorum partes ad invicem accedentes intervalla minuunt vel plane tollunt „quod ultimum, inquit, si aliquando contingat, tunc corpus tam densum evadit, ut repugnet ipsum densius reddi posse²⁾.“ Addo, quod nec hac explicatione intelligitur, quomodo Christi corpus per specierum fractiones hic illic non dilaceretur; quia quamvis ad summam redactum esset condensitatem, adhuc maneret extensum ideoque per hostiae scissuras posset dividi. Efficitur inde, dictam Cartesii philosophiam vix cum dogmate stare: neque enim ad hoc quisquam hucusque eam applicavit absque apertissimis absurditatibus³⁾. Principia autem huius philosophiae in secunda parte refutabimus.

1) In appendice ad opus *Immortalité de l'âme contre M. Locke*.

2) *Princ. philos.* p. II. c. 6.

3) Dalgairns. *Die h. Communion. Ihre Philosophie, Theologie und Praxis*. Aus dem Englischen. Mainz 1862. p. 43: Obgleich sich der Schöpfer dieser neuen Philosophie für einen strengen Catholiken hielt, fand sie sich doch plötzlich, ohne es zu beabsichtigen, in Opposition zu dem h. Sacrament. Kaum einer ihrer Schlüsse widersprach nicht dem Dogma oder einer der scholastischen Erklärungen desselben. Es ist beinahe das einzige System, in welchem das h. Sacrament zu einer Unmöglichkeit wurde. „Gib mir Ausdehnung und Bewegung“, war der kühne Ruf des neuen Lehrers „und ich will die Welt schaffen. Jedes Wort dieser Sentenz ist eine Leugnung der Möglichkeit des h. Sacramentes.

Dynamistae corporum substantiam in entelechia quadam primitiva seu substantiali forma, in viribus quibusdam attractionis et repulsionis, in monadibus vel punctis simplicibus et quodammodo spiritalibus ponunt. Quid autem de materia? Hoc vel promiscue pro substantia utuntur vel dicunt eam per monadum vel punctorum iuxta sese positionem constitui, vel eam ex essentia manare viribusque substantialibus effici; quinimo Kantiani eam volunt meram esse apparitionem, cuius de veritate obiectiva non valeamus iudicare. Sed certe tenendum est, materiam aut esse substantiam aut partem vel modum quendam necessarium substantiae: alias enim quomodo diceretur in sacramento converti, in quo nihil convertitur nisi substantia? Immerito igitur a quibusdam distinctio inducitur substantiam inter et materiam seu corporeitatem, quasi materia sit aliquid extra substantiam ab ea causatum, quod adeo remaneat, conversa substantia illa. Hoc modo verba facit Veithius in libro, cui titulus Eucharistia praesertim pag. 263, ubi ait: „Es werden Brod und Wein keineswegs vernichtet, sondern sie (Brod und Wein!) bleiben in der Körperlichkeit und Masse oder, wie Thomas Aquinas sich ausdrückt, als Quantität übrig, wie denn auch die Kirchenlehre ausdrücklich die Materie von der Substanz, die Sache von der Ursache unterscheidet. Die Accidentien sind also das Materielle; die Substanz, die unter ihnen verborgen, ist eine andere, der sie nicht angehören oder deren Erscheinung sie nicht sind.“ Prout haec verba sonant, omnino pugnant cum iis, quae dicit Martinus V in bulla „Inter cunctos“: „sub velamento panis non esse panem materiale et vinum materiale, sed eundem per omnia Christum“. Miror autem, quod Martinus „panem materiale“ „vinum materiale“ dixerit in bulla, quae referenda est in errorem Wicleffi (et Hussii), cuius prima propositio damnata haec est: „Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis

remanent in sacramento altaris:“ non videtur ergo distingui ab ecclesia inter substantiam panis materialis et ipsum panem materialem. Praeterea observes, quod cum Tridentini concilii patres praecise proponere intenderint, quid per conversionem fiat, nmquam dicunt converti substantiam panis in substantiam corporis, sed ubique simpliciter: „converti in corpus. Ita enim legitur et in canone et in capite et in professione fidei. Quid autem magis praesto fuit, quam ut dicerent, fieri conversionem totius substantiae panis in substantiam corporis, si conversio non cadat in materiam seu corporeitatem, sed cadat in substantiam, quae non sit materia neque ullam in se habeat corporeitatem¹⁾? Sed nisi Catech. Rom. a concilio diversum doceat, idem videtur esse corpus, ac si dicatur substantia corporis; namque conversionem docet ita fieri, „ut tota panis substantia divina virtute in totam corporis Christi substantiam totaque viri substantia in totam sanguinis Christi substantiam convertatur²⁾.“ Quomodo ergo verum est,

1) Ipse enim Veithius: Einzig nur das Unsichtbare, die Substanz (intelligas eam non materialem) des Brodes und Weines tritt zurück, und einem andern Unsichtbaren, der Substanz des Leibes und Blutes die Herrschaft zu lassen. Es ist auch desshalb der Ausdruck, dass Brod und Wein in den Leib und das Blut Jesu Christi verwandelt werden, nur als ein oberflächlicher zu dulden, der zwischen Substanz und Erscheinung nicht unterscheidet und daher auch der dogmatisch richtigen korrekten Genauigkeit entbehrt. p. 239. Ibidem: der römische Christ kennt weder die Worte: dies Brod ist mein Leib, noch weiss er von einem verwandelten Brode (?) . . . Substanz darf nicht mit Körper und Materie verwechselt werden“. Ergo profecto dicendum non est, fieri conversionem vel corporis (materiae; panis) vel in corpus. Quam parum igitur „correcte“ substantiam panis dicunt sacrosanctae synodi patres, converti in „corpus“, pro „in substantiam corporis“! quam parum correcte hoc idem repetitur in decreto pro Armenis (Denzinger Enchir. ed. 3. p. 205) imo in decreto pro Iacobitis panis dicitur transsubstantiari in verum Christi corpus! (l. c. p. 214.) Vides, quantopere Veithius ab usitato loquendi modo discedat.

2) p. II. cpt. 4. qu. 34.

ecclesiam expresse materialitatem a substantia distinguere vel eximere? Hanc suam propositionem Veithius illustrat nota, in qua pro ea nihil aliud citatur, quam superscriptio quaestionis cuiusdam Catechismi Rom.: „Numquid post consecrationem ulla materiae huius sacramenti remanet substantia?“ (l. c. q. 31¹), quasi iam his verbis Catechismus tradat hanc philosophiam, iuxta quam a substantia corporis ipsa distinguitur corporeitas sive materia, velut causatum a causa! Verumenimvero „materia alicuius sacramenti“ non est materia sensu stricto philosophico, sed materia huius sacramenti est panis, quo ad conversionem utimur: itaque haec quaestio idem sonat, ac si quaeratur, num post consecrationem ulla panis remaneat substantia. Quaestio autem in hanc formam est redacta, quia certe manent post consecrationem materiae i. e. panis accidentia: nihil enim magis est usitatum, quam ut ad invicem opponantur panis substantia, quae non manet, et accidentia, quae manent post consecrationem. Et contra nihil a consuetudine nostra magis absonum est, quam ut dicamus, materiae quidem substantiam converti, sed manere ipsam materiam, id quod ex praefata superscriptione Veithius vult erui.

Non nego, accidentia posse vocari materialia; namque ex ordine naturae ad id deputata sunt, ut alicui materiae insint. Sed non sunt eo sensu materialia, quod in iis perfecta consecratione panis vel vini corporeitas sive materialitas (essentia materiae) perseveret. Caeterum in aperto est, Veithium quantitatem cum ipsa materia confundere, ad quod se praebeat ea ratione seductum; quia qualitates vel accidentia sine ulla re physica, cui tamquam substrato insint, non putat concipi mente nisi meras et inanes apparitiones²).

1) Ipse citat q. 37: „post consecrationem nulla materiae huius sacramenti remanet substantia“, sed huiusmodi verba non leguntur nisi in superscriptione dictae quaestionis 31.

2) l. c. p. 263: Es werden also Brod und Wein keineswegs vernichtet; weil ja sonst auch ihre physischen Beschaffenheiten verschwinden müssen, sondern sie bleiben etc. cfr. p. 268. 269.

Sed S. Thomas bene distinguit quantitatem a materia, illam quidem dicens post consecrationem vices materiae gerere in sustentando caetera accidentia eo, quod tota conversa materiâ, quantitas ipsa sit sine subiecto; nam quando maneret materia, quantitas hoc munus non posset subire¹⁾. Praeterea si accidentia absque materia non sunt aliquid reale vel physicum, etiam hoc non sunt in materiali substrato, sed solummodo materia est aliquid reale, cuius dicuntur esse apparitiones: quamobrem in canone magis dicendum erat: „manente materia“, non „speciebus dumtaxat remanentibus.“ At iuxta scholasticorum doctrinam accidentia non sunt mere apparentia, sed vere existentia, nec solum quatenus spectantur in materiali substrato, sed etiam quatenus absque eo miraculose servantur.

Sunt, qui nimis rigoroso cuidam realismo indulgentes, in omnibus corporibus unam eandemque numero statuant esse substantiam primigeniam, quam alii vocant elementarem materiam (Ursubstanz, Urstoff), quae evolutis ex se diversis qualitatibus in diversas abeat res, ita ut multiplicitate absorbatur unitas, nec tamen unitas sit merus idealis conceptus, sed aliquid reale et obiectivum in rebus. Eadem igitur est quaedam in pane et corpore Christi substantia, sed distinguuntur prout sunt eiusdem substantiae individua ab invicem diversa. Fit igitur in sacramento eiusdem elementaris substantiae a pane in corpus, a vino in sanguinem Christi transindividuatō. Conversio igitur sacramentalis, sicut et alia quaelibet, a substantia prima procedit in primam. Ex hac tamen hypothesi (cum pace auctorum dixerim) equidem nescio, quid convertatur proprie. Certe enim manet hoc unum et commune existendi principium, quod statuunt. Sed manent etiam physicae panis qualitates, unde

1) Summa. p. III. qu. 77 a 5: „Quidquid posset generari ex materia panis si adesset, totum potest generari ex praedicta quantitate dimensiva panis vel vini.“ De hoc loco vide infra dicenda in tertia parte nostrae dissertationis.

elementarem substantiam in panem dicunt individuari: quid ergo convertatur? Dicent sane converti panem, quia qualitates a primigenia materia derelictae iam non sunt panis. Sed nemo non videt, hanc magis esse dissolutionem panis, quam conversionem: quare ipsis quoque dicere placet: panem de-substantiari¹⁾; quia panis, prout est aliqua substantia prima deperditur seu in materiam elementarem refunditur, ut inde exsurgat corpus Christi i. e. ex communi rerum fonte. Nulla igitur fit conversio, sed tantum substitutio unius individui loco alterius. Neque enim quod unum est in omnibus rebus, potest in se ipsum converti. An forte dicamus substantiam, quae est in pane, inde in eandem corporis Christi suscipi?! Haec sane videtur sententia fuisse Fr. Baaderii, qui tali modo de eucharistia instituit sermonem, ut conversionem, quae fit in sacramento, sicut et alias quascumque conversiones substantiales cum nutritionis processu componat. Ab interiori enim convertendae rei essentia eaque immateriali eam rem ait pasci, in quam convertitur, quamvis non semper simul augeatur materia vel quantitas rei. Quando autem simul extrinsecus appareat materiae dilatatio, hoc dicit fieri per novam productionem essentiae intussusceptae²⁾. Alio quodam loco nudam putat in eucharistia existere

1) Fr. Baader l. c. p. 19. Berlage Kath. Dogmatik VII. p. 293: Die Brods- und Weins-Substanz wird entweder aufgehoben und annihilirt oder sie wird, wie der h. Thomas dies anzunehmen scheint (sic!) entfernt und in die allgemeine Materie aufgelöst, sie wird desubstanzirt, d. h. das organische Verhältniss derselben zu ihren Accidenzen wird aufgelöst, so dass sie aufhört, das Subject, der Träger derselben zu sein. Quantum ad S. Thomam nihil apud eum de communi quadam substantia invenitur, sed sane impugnat eos, qui panem dicunt resolvi in materiam primam vel in quattuor elementa. Summa p. III. q. 75. a 3.

2) l. c. p. 397: So lange also, wie schon gesagt, unsere Physiker und Physiologen hier (in explicandis conversionibus) nur von einem Materienwechsel sprechen, beweisen sie, dass sie das Wesentliche dieses Processes nicht erkennen, nämlich die Intus-susceptio und ab intus-productio nicht als das Aufgehoben werden der Materie zu Immateriellem

naturam primigeniam, non individuale corpus Iesu Christi. En verba eius: „Sowie das ewige Wort oder das ewige Leben nur die unpersönliche menschliche Natur annahm, so gibt auch Christus nicht seinen individuellen Leib, sondern solchen als gemeinsame Substanz und Natur (darum heimlich und ohne sichtbare Gestalt, auch in Ubiquität) als Same und Ferment des Auferstehungsleibes. Hoc capiat, qui valet. Equidem non valeo. Nam si corpus in sacramento non existit individuale, non capio quomodo recte dicatur: „Hoc est corpus meum“; non capio, quomodo non recte Lutherus nos cum quolibet cibo vel potu dixerit corpus Christi edere eiusque sanguinem bibere: ubique enim invenitur communis ista natura.

Optime quidem scio, eos, qui de una elementari substantia theoriā ad hoc applicant mysterium, communiter non loqui his terminis, quos subieciimus, nempe fieri conversionem ad substantia prima in primam. Imo Veithius, qui et huic opinioni indulget, totis viribus instat, id, quod convertatur, non esse panem, sed panis elementarem substantiam. Sed profiteor, me ex parte huius hypotheseos eiusmodi dicta omnino non intelligere. Ipse enim dicit, in rebus omnibus corporeis unam eandemque numero primitivam inesse naturam; porro in eucharistico corpore, quinimo ipsum eucharisticum corpus hanc eandem esse; denique omnes post consecrationem inveniri qualitates panis et vini, quae ante eam fuere. Si autem manent singula: quid restat, nisi ut dicatur, non manere hoc individuum seu hanc *πρώτην οὐσίαν*, qualis est hic panis vel hoc vinum? Sin au-

und als das Entstehen neuer Materie aus diesem; weil ja doch das Intus der Materie keine Materie ist; weswegen diese Physiologen unter Materienwechsel auch nur eine Versetzung oder Bewegung sich vorstellen, somit eine todte Addition oder Subtraction. — Hoc idem argumentum tractatur in eiusdem libello de transsubstantiatione, Gallico sermone conscripto, quod invenitur in capite eiusdem voluminis cum versione ab editore superaddita.

tem convertatur prima substantia, in quid quaeso convertatur, nisi iterum in primam substantiam, cum terminus ad quem conversionis in omnibus respondere oporteat termino a quo, id quod omnes nobis concedent theologi? Numquid igitur non solum corpus, sed etiam corporis Christi accidentia conversionis virtute adsunt in hoc sacramento? Hoc sane videtur sequi; quia ad primam haec pertinent substantiam. Saltem dicatur oportet, non meram nudamque per conversionem relinqui elementarem substantiam, sed eam aliquibus ornari qualitatibus, quibus sit corpus Christi. Sed quanam sunt istae? Dicit Veithius in sacramento existere substantiam quidem primigeniam, sed supra omnem naturae facultatem elevatam, cum anima rationali et Verbo divino coniunctam et glorificatam ¹⁾. Sed ipse non negat, animam et Verbum

1) l. c. p. 258: Die leibliche oder sinnliche (psychische) Menschen-Natur verhält sich zur ursprünglichen Natursubstanz allerdings, wie die lichtverwandte Blüthe zur Wurzel des Baumes in der Tiefe; sie ist diese Natursubstanz selbst, die in der höchsten Entfaltung und Einheit ihrer kosmischen Gegensätze gleichsam gipfelständig geworden. Doch geschah dies nicht als Wirkung der eignen, der Natur innewohnenden Entwicklungskraft, die über dem Schimpanse und den Orang-Utang nicht hinausreicht, sondern durch ein schöpferisches Werk Gottes, der den menschlichen Leib zur Einigung mit einem Geisteswesen und dadurch zum Ruhepunkt der gesamten Natur, zur Stätte ihrer Verklärung gemacht hat. Die höchste und unverwelkliche Blütenkrone aller Natursubstanz ist die verklärte Leiblichkeit Christi, von welcher die Restauration der ganzen Menschenwelt bedingt und begründet wird. p. 259: Wenn die Kirche lehrt, dass die Substanz des Brodes und Weines in den sichtbaren Abendmalsstoffen aufhöre oder schwinde und an ihre Stelle die Substanz des Leibes und Blutes Christi eintrete: was ist der Inhalt und Sinn dieser Lehre? Dass nach der Consecration . . . keine andere Substanz gegenwärtig sei, als die ganz im Wunder stehende und mit dem Geiste des Menschensohnes und mit dem ewigen Logos vereinte der verklärten und unsterblichen Leiblichkeit Christi, welche von ihm selbst . . . nicht getrennt werden kann, so dass zugleich mit dem Leibe des Herrn . . . in Folge der Begleitung (per concomitantiam) auch der ganze Christus als Einheit von Leib, Geist und Logos zugegen ist.

non adesse nisi per concomitantiam: quid ergo adest verborum efficacia? Num forte nihil aliud, nisi elementaris substantia? Utique, ait, sed glorificata, sed ad suscipiendam rationalem animam praeparata atque disposita. Sed scimus, nullam esse corporis, intermedia psyche, ad suscipiendum pneuma dispositionem, quia anima sola et immediata corporis est forma. Quid autem ad glorificationem? Numquid haec non in eo consistit, quod corpus Christi non adest sub propria forma i. e. loci dimensionumque legibus non ligatum, sed modo quodam spiritali ac substantiali? Quid ergo sibi vult Veithius, nisi verborum efficacia adesse solam corporis Christi substantiam, non ipsum corpus, puram elementarem substantiam, non corporis materiam? Supra enim vidimus, ex Veithii mente esse, quod non convertatur materia vel corpus, sed materiae seu corporis substantia. Nihil ergo patet per conversionem fieri, nisi quod panis refundatur in elementarem substantiam, cui deinceps per concomitantiam (non verborum virtute) uniatur anima et Verbum divinum. Numquid autem haec vera est substantialis conversio? Certe enim videtur dicendum, vi conversionis aliquid fieri praesens, quod antea non aderat, nimirum corpus Dom. n. Iesu Christi idque absque anima et verbo divino, quae per concomitantiam adsunt. Hoc igitur corpus secundum se ipsum, non per unionem ad animam oportet esse individuale atque omnino distinctum a pane, quia alias nihil operaretur conversio. Sed si una est panis et corporis Christi substantia, non distinguuntur ab invicem nisi per accidentia. Materiae igitur primigeniae vel elementaris substantiae sectatores nullatenus effugient, quominus conversionem dicant fieri a substantiae prima in primam. Dicent consequenter, accidentia corporis Christi vi verborum adesse, quod sane a communi theologorum sententia abhorret. Nos autem dicimus, corpus Iesu Christi sola vi verborum in sacramento poni individuale absque accidentibus, etiam absque quantitate nec non absque anima

et Verbi subsistentia, quamvis non corpus, sed totus Christus sit individuum completum. Merito enim S. Thomas substantiam dicit individuari per se ipsam et per propria principia, accidentia vero per substantiam¹⁾. Accidentia autem et vulgo quantitas causa dicuntur individuationis „non quod dimensiones causent individuum, cum accidens non causet suum subiectum, sed quia per dimensiones certas demonstratur individuum hic et nunc, sicut per signum proprium individui et inseparabile²⁾.“ Corpus igitur Iesu Christi individuale est per suamet ipsius materiam et formam. Quomodo autem haec utraque adsit ex vi verborum, in secunda parte videbimus.

Oswaldius duplicem quandam in sacramento distinguit conversionem, unam priorem, quam dicit formalem et alteram materialem. Haec enim apud eum verba leguntur: „Wir müssen daran erinnern, dass die Substanz des Leibes Christi im h. Sacramente die des verklärten gloriosen Leibes ist. Zuerst also wird das Brod, welches ein unverklärter Naturstoff ist, zu dem verklärten Naturstoff des Leibes

1) Summa I. q. 29. a I, q. 9 de potentia a I. ad 8. Huic assentitur Suaresius Disput. metaph. tom. 1 disp. 5, sect. 6, hanc rem fuse tractans rationibusque confirmans. n. 2: „Primo igitur a materia prima incipiendo dicendum est, illam esse in se individuum et fundamentum talis unitatis esse entitatem eius per se ipsam etc. n. 5: Secundo dicendum est, formam substantialem esse hanc intrinsece per suamet entitatem, a qua secundum ultimum gradum eius seu realitatem sumitur differentia individualis eius. n. 15: quarto dicendum est, in substantia composita, ut tale compositum est, adaequatum individuationis principium esse hanc materiam et hanc formam inter se unitas.“ Ostendit autem deinde magis sumendum esse a forma, quam a materia.

2) Thom. in opusc. 32 de nat. materiae et dimensionib. indeterminat. cap. 3. Ad quem locum Suar. l. c. s. 3 n 33: „ergo cum aliis locis (Thomas) ponit accidentia vel ordinem ad accidentia inter ea, quae individuant substantiam, exponendus necessario est vel quoad nostram cognitionem vel quoad occasionem, quam praebent talis individui substantiae.“

Christi; beide aber subsummiren sich noch der einen allgemeinen Natursubstanz im Sinne der neuern Philosophie. Dies ein Merkmal in Betracht gezogen, hätten wir also im h. Sacrament eine Transformation Zum Zweiten aber leuchtet ein, dass das Substanz-Individuum des Brodes stofflich ein anderes ist, als das Substanz-Individuum des Leibes Christi. Es geht also jedenfalls . . . auch eine Transmateriation vor sich Wenn wir nun diese beiden Wandlungen, jene formelle und diese materielle combiniren, so haben wir eine totale Substanz-Umwandlung ¹⁾.“ Putat igitur auctor, primum panem glorificari eamque glorificationem dicit in textu omnino analogam esse ei conversioni, qua in resurrectione corpora transformabuntur, deinde glorificato pane, materiam in corpus Christi converti. Sed timeo, ne haec duplicis conversionis distinctio nullo nitatur fundamento. Glorificatio enim panis quid est nisi panis in substantiam refusio? Certe sola substantia convertitur, sed necesse non est ut priorem aliquam statuamus conversionem, qua panis in substantiam suam redigatur, priusquam convertatur; quia iam statim eo, quod substantia sola panis sub accidentibus latens in corpus Christi convertitur, accidentia manent sine subiecto. Substantia enim, quatenus subest speciebus, etiam ante conversionem modo sibi proprio existit; talis autem substantia speciebus remanentibus convertitur in substantiam corporis Christi etiam suo modo existentem. Alia conversio nulla est; haec sola, quam diximus, totalis et substantialis est conversio. Quod autem auctor dicit, transmutationem quam statuit formalem cum theoria unius elementaris substantiae adhuc stare: hoc sane nemo in dubium vocabit; quid autem de transmateriatione? Haec enim proprie est conversio, altera autem, prout Oswaldius eam explicat, in sacramento omnino non existit vel saltem non est substantialis. Nullo autem verbo attingit Oswaldius, quoniam modo transmateriatio stet cum dicta theoria.

1) l. c. p. 382.

Cum vix dubium sit, quin in can. conc. Trid. substantiae nomine id veniat, quod est corporeae rei intimum, nimirum fons, radix, subiectum ultimum, imum principium omnium qualitatum physicarum vel accidentium, hanc oportet dici substantiam esse, quae in sacramento proprie convertatur. Scholastici omnes nihil aliud intellexerunt nisi compositum ex materia et forma seu substantiam quam vocavere secundam; nemo autem eorum conversionem interpretatus est fieri a substantia prima in primam. Huic argumento occurrere studet auctor quidam in lexico Friburgensi ¹⁾. Proponit quaestionem, quid substantiae nomine veniat, quam veritas catholica remanere neget. Solutionem haud parvis putat intricatam esse difficultatibus hoc ipso, quod una eademque sit omnium corporearum rerum natura; neque enim dubitandum esse, quin substantiae nomine intimum rei et invisibile sit intelligendum. Confugit statim ad Aristotelis dictum, quod *μᾶλλον φύσις* sit *εἶδος*, quam *ἔλη*: unde dicit inferri, communem rerum substantiam non esse essentiam panis vel vini nisi quatenus ipsa praecise sit substantia huius panis vel vini. Sed et in pane aliud esse, quo sit panis, aliud quo sit hic panis: quare dum una, inquit, hostia consecratur, non omnem sequitur panem converti. Sed quod est hoc intimum, quod facit panem? Hoc, respondet esse ideam, quae hominis opificio elementari materiae sit impressa („als Substanz oder Wesen habe allein das zu gelten, was der Mensch dazu gethan, der Zweck, die Bestimmung, die Beziehungen, der verwirklichte Gedanke).“ Hanc addit deinde esse *τὴν πρώτην οὐσίαν* ad eamque alia, quae attulerit natura, se habere ut accidentia. Ita in omnibus rebus, quod sit quam plurimum individuale, esse *πρώτην οὐσίαν*, speciem *δευτέραν*, genus *τρίτην* atque ita recedendum esse ad elementarem usque materiam, quae sit ultima substantia. Sed genera superiora esse accidentia inferiorum v. gr. speciem (*δευτέραν οὐσίαν*) accidens rei individuae (*πρώτης οὐ-*

1) Artic.: Transsubstantiation sub fin.

σίᾱς) cum praedicetur de ea, in qua sit; similiter genus esse accidens et speciei et individui, elementarem denique substantiam ultimum esse accidens omnium generum, specierum, individuorum vel rerum quae existunt corporalium. Ad conversionem igitur sacramentalem, ut panis dicatur converti, requiri, ut ἡ πρώτη οὐσία seu id, quod in hoc pane individuale sit, convertatur, ad quod elementaris substantia pertineat tamquam accidens.

Vides auctorem aperte confiteri, conversionem fieri a substantia prima in primam; sed quid sit haec prima substantia, suo exponit modo. Intelligit totum individuum, nimirum de quo omnia, quae inveniuntur in eo, praedicantur, et hoc quidem modo cum Aristotele in huius enuntiationis usu convenit. Sed in aperto est, simul eum ab Aristotele discedere, quum strictiori quodam sensu hac voce utens dicat: „die πρώτη οὐσία ist das von den Menschen Ausgehende, d. h. dasjenige an dem Brod und Wein, was der Mensch dazu gethan i. e. quae homo ad elementa naturae iam existentia adiecit. Sumitur ergό πρώτη οὐσία partim pro toto pane, partim pro determinatione quadam, quam homo rei existenti indiderit. Hoc posteriori sensu intellectam, ni fallor, τὴν πρώτην οὐσίαν ostendit esse intimum panis, ad quod caetera sint referenda ut accidentia. Ostendit igitur πρώτην οὐσίαν esse id, quod communiter nonnisi secundam substantiam nominant: hanc enim intellexerunt veteres et ipse Aristoteles esse ultimum substratum omnium accidentium. Nam quamvis et de prima substantia (secundum Aristotelicorum sensum loquor) omnia, quae in re inveniuntur, praedicentur, non tamen eius sunt accidentia, sed praedicamenta. Accidens enim non vocatur nisi quatenus aliquid ad secundam refertur substantiam, ei dans quoddam complementum vel „alterum esse“ extra rationem ipsius existens¹⁾. Itaque „quamvis de corpore individuo praedice-

1) Suar. l. c. disp. 37 s. 2: Maioris claritatis gratia dici potest, accidens esse talem formam, quae afficit vel modificat subiectum

mus, quod sit materiale, materia tamen numquam vocatur accidens corporis; quia est pars metaphysica secundae substantiae, quae absque materia non subsistit. Verum auctor sibi videtur demonstrasse, materiam esse accidens substantiae primae, nimirum ideae, quam homo artificio suo pani attulerit, quamvis ex toto argumento eius aliud nihil desumatur, nisi de individuo singula, quae ei insunt, praedicari, etiam quod sit materiale, id quod libenter ei concedimus. Praeterea subit mirari, quod auctor non solum de prima et secunda substantia instituat sermonem, sed etiam de tertia, quarta etc.: in quo deprehenditur error, quod substantiam id omne intellexit, de quo tamquam subiecto alia praedicantur. Sed substantia est, quod quidem subiectum est aliorum, sed non indiget ipsum subiecto, cui insit¹⁾: huiusmodi autem in una re non inveniuntur nisi vel totum individuum ($\tau\acute{o}\delta\epsilon\ \tau\iota\ \acute{\omicron}\nu$) vel ultima radix et essentia rei ($\tau\acute{\iota}\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$) quia haec sola non sunt in alio. Caetera autem v. gr. species indiget individuo, in quo sit, vel substrato per eam determinato, ac proinde non est substantia. In re ergo non sunt tot substantiae, quot sunt species et genera, quibus ipsa determinetur.

Denique quod ad rem attinet, in qua auctor substantiam putat esse ponendam, quae convertitur, quid haec idea sit, quae per hominem imprimatur materiae, nescio, nisi forte intelligatur substantialis forma, quae est principium qualitatum. Haec sane forma mediante hominis opificio (sed proprie per naturam Cfr. Thom. Summa p. III. q. 75 a. 6.) materiae imprimitur; haec sane dicitur intima rei

extra rationem eius existens. — Thom. de esse et essentia c. 7: Illud, cui advenit accidens, est ens in se completum consistens in suo esse, quod quidem esse naturaliter praecedit accidens, quod supervenit.

1) Thom. Quaest disp. de potentia q. 9. a. 1: Substantia, quae est subiectum, duo habet propria: quorum primum est, quod non indiget intrinseco fundamento, in quo sustentetur, et ideo dicitur subsistere, quasi per se et non in alio existens; aliud vero est, quod est fundamentum accidentibus sustentans ipsa, et pro tanto dicitur subistere.

essentia, quippe quae determinet materiam, ut sit panis; haec sane potest vocari individuationis radix potiori sensu, quam materia¹⁾: hanc igitur quam plurimum oportet dicamus in sacramento converti. Sed conversio non est mera transformatio²⁾, nec forma totam efficit substantiam, nec materia est accidens formae, sed potius substratum, quod recipit eam; haec porro forma non est *πρώτη οὐσία*, sed pertinet ad substantiam, quae vocatur secunda; quia in materiam inducta cum ipsa facit unum, quod est subiectum omnium accidentium. Sin autem ideae nomine significetur finis, ad quem determinetur panis, id quod intendere videtur auctor³⁾, hic finis non inest pani nisi secundum aptitudinem quandam, quam hominis opificio acquisivit. Hanc autem aptitudinem habet per suas proprietates, quae reducendae sunt ad entelechiam seu formam substantialem tamquam essentielle principium qualitatum. Quodsi substantialis forma inesse negetur, ad accidentales oportet recurri et dici converti accidentia, non quidem secundum se ipsa (nam in aperto est, panis et vini accidentia remanere) sed quatenus in elementari substantia existunt vel ipsam in panem modificant. Sed quaero, num elementaris substantia ab iis, quae vocari solent accidentia realiter sint distincta

1) Suar. l. c. s. 6 n. 15.

2) Cat. Rom. l. c. q. 35.

3) Das Vorgetragene hat uns nun gezeigt, dass man sich beim Aufsuchen von Analogien des in Frage stehenden Processes erstens nicht auf die reinen Naturdinge beschränken dürfe, sondern solche Gegenstände in's Auge fassen müsse, die zwar aus Naturstoffen bestehen, das aber was sie sind, nicht durch die Natur, sondern durch den Menschen geworden sind, Kunstprodukte, Instrumente u. dgl., und dass man zweitens zu beachten habe, als Substanz oder Wesen solcher Dinge habe allein das zu gelten, was eben der Mensch dazu gethan, der Zweck, die Bestimmung, die Beziehungen derselben, kurz der in ihnen verwirklichte Gedanke. Dies fasse man in's Auge und man wird viel näher liegende und entsprechendere Analogien entdecken und in der Transsubstantiation einen viel weniger befremdlichen Vorgang sehen.

necne. Quando dicantur ab iis distincta, nescio, quid proprie sit illud intimum, quod in sacramento convertitur; nam manent accidentia nec non ista substantia utpote quae sit una eademque numero in pane et in corpore Christi. Quando dicantur non distincta, nescio, quomodo sola maneant accidentia absque suo materiali substrato; namque hoc casu oportet dici, totum panem remanere, ut patet. Iam haec hactenus. Iis enim quae diximus satis superque videtur nobis effici, in venerabili sacramento conversionem eamque proprie dictam fieri totius, quod habet rationem intimioris substantiae.

Nunc iam quo melius cognoscatur, qualis sit transsubstantiationis natura quidque in ea potissimum sit mirandum, eam cum aliis conversionibus vel proprie vel improprie dictis comparabimus. Conversionum autem modos Maldonatus enumerat quattuor¹⁾, quibus nos quintum adiicimus ex etymologia vocis desumptum. Gregorius de Valentia: „Hoc nomen, inquit, ex mutationibus localibus quoad situm circa eundem locum videtur esse translatum, ubi videmus corpus idem, quod antea uno modo se habebat, habere se postea alio modo, propter quod dicitur: *converti seu verti*.“ Proprie igitur „*conversio*“ situs mutationem designat rei eodem loco manentis, qua quod in re immum est, fit summum vel quod proximum est, fit remotissimum et e converso. Sicut autem per huiusmodi conversionem pars una rei cum altera mutat locum, ita rem unam iam dicimus converti in alteram, quando una res tota eum quem obtinebat locum alteri dedit vel haec altera res loco eius, quae antea erat, substituitur. Primum igitur conversio significat substitutionem unius rei in locum alterius, qualis fit in praestigiatorum artificiis. Conversionum, quas enumerat Maldonatus, prima est „quando ex eo, quod non est, fit id quod est, sicut ex nihilo factus est mundus“. Potest autem inverso ordine addi: quando

1) Disput. et contr. circa septem eccl. Rom. sacramenta t. 1. Lugd 1614 p. 141.

ex eo, quod est, fit id, quod non est. Secunda est „quando ex eo, quod non erat, fit id, quod erat i. e. conservatur et augetur, quemadmodum sine ullo cibo vel potu deus saepe conservavit et auxit humanum corpus“. Tertia est „quando ex eo, quod est, fit id, quod nondum erat, quae est naturalis generatio, sicut ex aqua, quae erat, fit aer, qui non erat“. Quarta denique, „cum ex eo, quod est, fit id, quod est i. e. conservatur et augetur, sicut cibo augetur corpus humanum“. Omnes hos modos his verbis possumus complecti: per creationem vel annihilationem, per conservationem, per generationem, per nutritionem. Dicimus autem cum Maldonato: „Nullo ex his quattuor modis, qui usitati sunt, ex pane fit corpus Christi, sed alio modo, quo id, quod est, ita convertitur, ut illius, quod erat, nihil substantiae maneat, et id in quod vertitur, nihil augeatur“. Haec ille; nostrum erit, quae ab eo suscepimus dicta probare. Quod priusquam aggrediamur, notandum est, quosdam plures simul dictorum modorum ad mysticam conversionem applicasse v. gr. annihilationem respiciendo in panem, creationem respiciendo in corpus Christi, alios autem secundum similitudinem unius alteriusvi modi transsubstantionis naturam explicasse v. gr. per generationem, nutritionem.

Substitutione locali multa quidem videmus stupenda atque insolita operari quosdam, dum summa atque imperceptibili celeritate sublato uno corpore aliud substituunt, quo recenter ac subito generatum videatur. Cum istis artificiis nihil negotii habet profundissimum eucharistiae mysterium. Nam hoc fortasse modo diabolus in Aegypto sua patravit miracula, sed non ita deus in altari. Christus enim quando est in altari, a coelo non discessit, sed est simul et in coelo et locis omnibus, quibus hoc mysterium est celebratum. Motus porro localis non est instantaneus, sed tempore indiget quantumvis brevissimo; consecratio autem perficitur ultimo instanti prolationis verborum. Nulla igitur est similitudo nisi ea, quod panis substantia sub speciebus esse de-

sinit et corpus Christi ibi esse incipit. Verum hoc non sufficere, quum ex canone conc. Trid., tum ex prop. 29. Synodi Pist. in constit. Auctorem fidei damnata elucet.

Cum fieri non possit, ut per localem substitutionem conversio sacramentalis exponatur, Scotistis et Nominalistarum quibusdam magis placuit dicere, panem non submoveri, sed annihilari, Christi autem corpus ita loco eius substitui, ut coelum non deserat nec per media in terram descendat¹⁾. Dicunt igitur Christi corpus adesse „per solum respectum praesentiae“ seu „per adductionem“, excluso tamen motu locali. Haec autem opinio a plerisque theologis nunc iam deseritur; namque est velut axioma inter theologos, panem non annihilari, sed converti. Res enim eo annihilatur, quod deus conservare eam desinit, quae non est actio ad novum terminum secundum se ordinata, sed potius ab actione cessatio; per actum autem conversionis, qua panis fit corpus, vinum fit sanguis Iesu Christi, quae antea erant substantiae desinunt quidem esse — et quando hoc solum respicitur, concedamus panem annihilari — sed hoc fit quodammodo per accidens i. e. vi actionis peculiaris, qua ad Christi corporis sanguinisque substantiam in praesentia collocandam ita tenditur, ut panis et vini substantia excidat²⁾. Secundum intellectionem autem Scotistarum duo hic invenirentur distinguenda: annihilatio et substitutio, quae unum actum omnino non constituerent ac prorsus nullam inter sese haberent connexionem. Duo essent miracula

1) Scotus l. 4 sent. dist. 11 q. 3. 4. quodl. 10 q. 1. Ocham l. 4. sent. dist. 11.

2) Bellam. controuv. de sacr. euch. l. 3 c. 24: Etiam si panis nihil sit tamen id, in quod ipse conversus est, non est nihil nec nullum nec nusquam. — Gregor. de Val. Commentarior. theologicor. tom. 4 disp. 6 pct. 13: annihilari proprie est: rem desinere per solam non-conservationem dei, quae sane non est actio . . . In proposito vero non sic desinit tota substantia, sed desinit per accidens ex vi divinae actionis conservativae, quae quidem ad terminum quendam per se ordinatur, nempe ad corpus Christi.

ab invicem diversa, non unum conversionis. Numquam autem sive in sacris litteris sive a sanctis patribus sive in conciliis oecumenicis transsubstantiatio ita in duos actus diffinitur, quin etiam communis de ea loquendi modus quam maxime persuadet, unam atque indivisam actionem esse statuendam, qua fiat, ut haec duo, quod panis esse desinit et corpus Christi esse incipit, intrinsecus cohaerant. Hoc enim insinuamus, quando dicimus: panem converti, transire, transmutari, transelementari, transsubstantiari in corpus, panem vel ex pane fieri corpus Christi, id quod erat panis iam esse corpus Christi aliaque eiusmodi¹⁾. Nam posito, ut duae ab invicem hic distinguendae essent operationes, non recte vel saltem minus recte panem diceret converti in corpus, sed multo verius diceret converti in nihilum. Sed „quidquid convertitur in aliquid, eo ipso impossibile est, converti in nihilum; quia nihil et aliquid ad modum contradictionis opponuntur. Substantia vero panis convertitur in aliquid, quia in corpus Christi . . . ergo impossibile est, eam converti in nihilum; ergo non annihilatur²⁾.“ Praeterea quamvis post consecrationem panis sit nullus, sed sub accidentibus tota contineatur substantia corporis Christi, in forma tamen consecrationis, qua utimur „illa duo sic se habent, ut unum tantum significetur, nempe corpus Christi praesens, (neque enim verba consecrationis significant desitionem panis, ut patet) ita tamen, ut vera significatio corporis praesentis necessario postulet desitionem panis ac proinde desitio necessario consequatur corpus Christi praesens³⁾“. Sin

1) Albert. Magn. l. 4 sent. d. 12 a. 7: Dicendum, quod substantia panis non annihilatur et tamen nec in se manet nec aliquo sui in Christo. Haec autem opinio videtur esse consona verbis sanctorum, unde quamvis sit minus intelligibile, tamen eligenda mihi videtur propter sanctos patres, quorum inspirata revelatio praeiudicat argumentis, quae possunt fieri circa hanc materiam.

2) Alb. l. c.

3) Vasquez disp. 184. cap. 12.

autem duo essent ita distincta, ut annihilato pane, corpus Christi adduceretur, melius bipartita uteremur forma, qua utrumque significaretur v. gr. Hic non est panis, sed corpus meum.

Omni denique analogia deseritur, quod deus quidquam ex universo destruat, nec non ex hac parte Scoti opinio communi theologorum sententiae repugnat. Neque enim deus est causa destructionis, sed aedificationis¹⁾ praesertim in hoc sacramento pietatis. Merito enim S. Thomas: „Multa, inquit, de natura corporea primum creata iam in nihilum rediisset ex frequentatione huius mysterii; nec est decens, ut in sacramento salutis divina virtute aliquid in nihilum redigatur²⁾“.

De industria, ut narrat Pallavicinus³⁾, concilii patres abstinerunt, ne quid praecise de modo decernerent, quo substantia panis in corporis Christi substantiam convertatur. Sufficere enim putabant, ut quid contra reformatores tenendum sit, statuerent; at Thomistarum et Scotistarum de modo conversionis litem dirimere volebant. Scotistarum igitur opinio non est censenda tamquam haeretica, dummodo admittant et ipsi conversionem substantialem, id quod faciunt. Sane apud auctores invenies Sancti Thomae et Scoti opiniones ita oppositas, ut dicant: illum docuisse, Christum in sacramento esse per conversionem, hunc non adesse per conversionem, sed per additionem; sed Scotistae solent dicere in qualibet etiam proprie dicta conversione duas quas statuunt inveniri mutationes: nempe annihilari, quod convertitur, incipere esse, in quod convertitur; certe igitur et ipsi dicent, Christum adesse per conversionem, sed non talem, qualem

1) Aug. l. 83 quaest. 21: Deus non est causa tendendi in non esse. Thom. Summa I. q. 104 a. 4.

2) Summa contra gentiles l. 4 cap. 73.

3) Hist. conc. Trid. l. 12 cap. 1. Cfr. Veronius regula fidei cap. 2. §. 12.

tuentur Thomistae. Inde desumitur, magis esse controversiam vocum, quam rerum¹⁾: tota enim quaestio in hoc cardine vertitur, num panis dicendus sit annihilari, an post consecrationem esse nihilum, num conversio substantialis annihilationem rei convertendae excludat an includat et postulet. Ergo Scotistae contra fidem non peccant, sed sane eam videntur nobis cum quadam inconstantia tenere. Stat enim argumentum, quod Salmanticenses in haec concisa redegerunt verba: „Si substantia panis et vini annihilaretur per consecrationem, talis substantia non converteretur in corpus. Consequens est contra fidem: ergo antecedens est omnino falsum²⁾.“ Praeterea Scotistae non ostendunt, quomodo vere conversio fiat in substantiam; namque iuxta opinionem eorum terminus ad quem conversionis est praesentia corporis Christi, praesentia autem non est substantia, sed accidens, quod pertinet ad categoriam *τοῦ* ubi. Verum eiusmodi difficultas etiam alios premit, non solos Scotistas, neque eo potest dici aliqua sententia esse haeretica, quod praesertim in mysterio non explicat omne, quod fide tenetur. Melius semper dicemus, quid sit de fide, quam quid sit contra fidem, idque potissimum in re tot difficultatibus intricata.

Sicut panis et vinum per conversionem non annihilatur, ita corpus et sanguis Domini Iesu Christi per eam non creantur. Creatio enim praesupponit nihilum: neque enim potest creari, quod iam existit. Sed corpus Christi omni consecrationi praeexistit utpote formatum ex immaculae virginis utero: quomodo igitur posset iterum iterumque creari? Porro si corpus Christi in sacramento crearetur, panem et vinum pariter oporteret annihilari, id quod iam refutavimus. Quando autem sancti patres passim dicunt Christi corpus in sacramento confici vel creari (prout loci quidam citantur ex Augustino, Hieronymo, aliis) hoc improprie sumendum esse nemo non videt. Sic enim lo-

1) Vasquez disp. 184. cap. 12.

2) Cursus theol. tom. 11. tract. 23 de euch. disp. 5. dub. 1. §. 1.

quantur propter similitudinem quandam cum creatione, quod eadem virtute divina eademque facilitate, qua omnia a deo sunt facta, nullo praesupposito subiecto (de pane enim nihil remanet) nec tamen a nihilo corpus Dominicum in eucharistia esse incipit.

Sunt, qui conversionem putaverint melius cum rerum conservatione comparari, ea ducti ratione, quod idem corpus, in quod convertitur panis, iam ante conversionem existat. Volunt igitur corpus Christi per conversionem conservari, nimirum speciali modo continuari. Ita Suaresius, qui multos pro hac opinione citavit auctores¹⁾, quos tamen ei non suffragari ostendit Vasquesius disp. 181 cap. 5. Quidam, qui hanc amplexi sunt opinionem, sacramentali conversioni eam vim tribuunt, qua corpus Christi vere produceretur, nisi alioquin iam existeret²⁾. Verum haec conservatio, quaero, estne eadem cum ea, qua Christi corpus in coelo conservatur, an alia quaedam? Certe non desineret Christus in coelo esse, etiamsi nulla in terra fieret consecratio: ergo alia est. Quamvis enim una sit conservatio respiciendo ad unum corpus, quod est in coelo et in sacramento, tamen minus videtur una, ratione specialis modi, quo Christus praesens est in sacramento, quia tale, prout est in sacramento, corpus non servatur in coelo. Sed quum conversionis virtute corpus Christi sub speciebus primum incipiat esse: quomodo potest fieri, ut iam eadem operatione conservetur hoc speciali modo, quo est in sacramento³⁾? Eo autem modo, quo existit in coelo, in sa-

1) Disp. in Summ. S. Thom. disp. 50. sect. 4. §. quintus ergo modus.

2) Gabriel l. 4. sentent. dist. 11. q. 1. a. 3 ad 2 et lect. 40 in can. — Dom. Sotus l. 4 sent. dist. 9 q. 2: Verba consecrationis vim habent transsubstantiandi panem in corpus, etiamsi corpus non existeret.

3) Greg. de Val. l. c.: Nulla operatio potest alium effectum attingere, quam de facto attingit. Sed operatio conservativa non attingit effectum, nisi sub ea formali ratione, qua is potest non esse, postquam

cramento non conservatur: ergo nullo omnino modo conservatur.

Generationi hoc cum creatione commune est, quod res, quae generatur, sicut et quae creatur, non existens existere incipit. At sicut in creatione ex nihilo, ita in generatione ex aliquo fit aliquid. Corpus Domini nostri Iesu Christi iam ante consecrationem et simul cum ea existit, et hoc habet ex carne B. M. V. tamquam causa sua: ergo fieri nequit, ut per conversionem sacramentalem ex pane vel ex se ipso secundum se generetur vel producat. Huic strictissimo argumento evertendo quosdam videmus studiosissime incumbere. Provocant ad exemplum resurrectionis, quae in sacra scriptura „regeneratio“ vocatur¹⁾, ut rem iam praeexistentem iterum posse generari ostendant. Hoc iidem exemplo conservationis videntur sibi probare, quasi haec sit iterata semper rei ex se ipsa generatio. Addunt denique non implicare contradictionem, rem unam duobus simul locis existentem uno loco formam suam cum alia quacumque commutare, quin altero loco eam amittat, postea autem ex manente re formam ei restitui ita, ut dum uno loco res integra manserit, alio loco ex se ipsa restauretur et regeneretur. Verum mortui corporis resurrectionem in aperto est non esse existentis rei productionem, sed resolutae ac deperditae rei in pristinum restitutionem. Neque enim corpus, quod existit, resuscitabitur, sed quod existere desierit, ex elementis reconstruetur. Si quod autem corpus erit, quod ad finem usque mundi incolume in sepulchro manserit, etiam hoc necesse erit exutum forma cadaveris iterum per animam perfici, hoc est: novam rem fieri, quae nondum est, quamvis aliquando esset. Ad rei enim

prius fuit. Ergo conservatio non potest attingere effectum, qui iam ante non exstisset. — Tournelius prael. theol. Ed. Paris. 1765 tom. VIII. p. 155: Actio conservativa supponit transsubstantiationem; neque enim res alicubi conservatur, nisi prius ibi esse incipiat.

1) Matth. 19, 29.

generationem non intelligimus necesse esse, ut res numquam fuerit eadem antea, sed ut non existat praecise eo tempore, quo generetur. Conservatio porro, modo novam atque iteratam semper productionem eam dicere liceat, hoc casu saltem non est rei existentis, sed esse desinentis seu ab esse deficientis, nam si existens res per eam produceretur, unam rem bis eodem tempore haberes. Ergo ut res vi conservationis denuo semper producat, hoc non fit per rei existentis ex se ipsa generationem, sed per iteratam de nihilo creationem, qua res semper esse desinens, semper denuo esse incipiat. Quantum denique attinet ad exemplum de una re pluribus simul locis existente et ex se ipsa generata, quando uno loco posset corrumpi, quin corrumperetur ubique, non videretur hic illic esse eadem. Itaque si uno loco formam amittat, eam et alio loco amitti oportet: quare nec res potest ex se ipsa restaurari.

Posito, ut corpus Christi in sacramento denuo semper generetur: quid est, quaeso, quod generat et unde generatur? Quod generat et quod generatur, numquam sunt idem: quia nihil est, quod se ipsum producat. Hoc argumento contra Sabellianos usi sunt patres, quo filium ostenderent alium esse a patre: pater enim est, qui generat, et filius est, qui generatur: ergo alius pater, alius filius. Substantia quidem patris et filii est eadem, sed non est substantia, quae generat vel generatur, sed persona. Dicimus autem filium ex substantia patris natum: pater enim generando filio totam divinam substantiam communicavit, quare filius deus est, sicut et pater. Id enim, quod generatur et unde generatur, non sunt ita diversa. Semper enim id, ex quo generatur, saltem ex parte videmus fieri de substantia generati. Quid igitur generet Christum et unde generetur in eucharistiae sacramento? Nemo sanus dicet, panem generare corpus Christi, sed fortasse ex pane ipsum generari. Sed quum nihil substantiae de pane vel vino in corpus et sanguinem Iesu Christi sciamus transfundi, sed totam sub-

stantiam converti, corpus et sanguinem manifestum est, ex pane et vino non generari. Ergone fortasse Christus ex se ipso generetur? Sed quid est generans? Nonne Christus ipse primarius sacramentorum minister est? Quid ergo? Dicemus, Christum semet ipsum ex se ipso generare? Sed nihil est causa sui. Obstat enim primis philosophiae principiis, quod res a se ipsa moveatur vel quod effectus aliquis non sit diversus a causa. Ergo fieri non potest, ut Christus per generationem sit in sacramento.

Perperam autem provocatur ad loquendi modos, quibus panis dicitur vel vinum fieri corpus Christi. Hos enim S. Thomas nonnisi „secundum quandam similitudinem“ vult admittendos, „non proprie“ sumendos esse. Videntur enim significare, de panis substantia aliquid in sacramento remanere¹⁾. Quamvis haud inepte alii dixerint eiusmodi enunciationibus nihil aliud significari, nisi veram fieri conversionem, nec adëo proprie hoc includere, quod aliquid de converso maneat²⁾. Quonam autem respectu S. Thomas eas admittat, his explicat verbis: „Quia in hoc sacramento facta conversione aliquid idem manet, scilicet accidentia panis . . secundum quandam similitudinem aliquae harum locutionum possunt concedi, sc. quod panis fit corpus Christi vel de pane fit corpus Christi, ut nomine panis non intelligatur substantia panis, sed in universali hoc, quod sub speciebus panis continetur, sub quibus prius continetur substantia panis et postea corpus Christi.“ Quod porro dicimus: ex pane fieri corpus, hoc solum ait significare or-

1) Summa p. III. q. 75. a. 8 in corp. et ad. 1.

2) Estius l. 4 sent. dist. 8. §. 5: Quamvis ita sit, quod in omni naturali mutatione revera maneat idem aliquid subiectum, non tamen id videtur necessario includi in sermone, quo dicimus: Hoc fit illud. Quocirca non improbable est, quod ad S. Thomam annotat Caietanus, propositiones huiusmodi etiam ut proprie esse concedendas neque eas quidquam derogare vëro intellectui, quem de conversione totius substantiae in totam substantiam habere oportet.

dinem logicum ac propterea sensu proprio concedendum esse.

Quando porro ex patribus nonnulli conversionem sacramentalem cum conceptione vel generatione corporis Christi ex B. M. V. componunt, hoc corpus non intelligunt secundum se de novo produci, sicut productum est ex carne B. M. V., sed acquirere novum quendam modum existendi, scilicet eum, quem sacramentalem vocamus.

Restat Durandi opinio, qui Christi corpus per panis materiam docuit augmentari et nutiri prorsus ad eundem modum, quo caro nostra alimentis augeatur¹⁾. Iam supra vidimus, materiam in sacramento non manere. Praeterea falsa est opinio, quae sine multis absurditatibus defendi non potest. Quis enim credat, quotidie crescere et augeri corpus Domini: inde enim iam in immensam excrevisset molem. Sin autem magis placeat, materiam primum accedere ac deinde rursum recedere: ergo quotidie corpus Christi crescit et descrecit! Sed fortasse (ita irridet Bellarminus) materia panis et vini constituit corpus sui generis, quod nimirum ad reliquum Christi corpus non accedat: ergo tria habes corpora, unum de virgine sumptum, alterum ex panis materia et forma corporis Christi, tertium ex vini materia et forma sanguinis conflatum: „ecce, inquit, qualia figmenta patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur²⁾!“

Hanc tamen fabulosam suam sententiam sacris litteris Durandus suffulcire conatur. Ex eo enim, quod post resurrectionem Christus vere coram discipulis suis manducaverit, patescere putat conclusionem, etiam in statu glorificationis et exaltationis corpus Christi vere posse nutriri: nihil igitur impedire, quominus et in sacramento quotide nutriatur. Sane, concedamus, Christus vere, non simulate manducabat;

1) l. 4 sent. dist. 11, qu. 3.

2) l. c. de sacram. euch. l. 3 cap. 13.

neque enim credendum est, fallaci argumento Christum usum esse, quo se resurrexisse ostenderet. Angeli videbantur quandoque manducare¹⁾, sicut videbantur habere corpora, quae non habebant; Christus et verum habebat corpus et vere manducabat²⁾. Sed non ita vere nutriebatur. „Sicut enim aliter aquam terra sitiens absorbet, aliter solis radius candens, sic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducavit³⁾.“ Terra enim aquam in se recipit eamque sibi adiungendo pinguescit, sol autem aquam sibi non adiungit, sed eam in aerem commutat. Ita et Christus manducatum cibum non suo corpori adiunxisse putandus est.

Sed et quidam ex patribus loci pro Durandi citantur opinione, quibus sacramentalis conversio ei comparatur conversioni, qua Christus inter nos vivens panem in suam commutaverit carnem⁴⁾. Sed ita non loquuntur propter omnimodam convenientiam, sed propter similitudinem, qua utroque conversio a pane incipit et in carnem Christi tendit.

Singulis conversionum modis perpensis, quos alios alii in transsubstantiationem tentarunt applicare, eo devenimus, ut nihil noscamus inveniri, quo ineffabilis illa nec umquam satis miranda divinae omnipotentiae operatio sufficienter explicetur. Attamen in singulis nonnihil invenitur, quod iis cum transsubstantiatione commune est. Vere enim panis et corporis, vini et sanguinis successio hic est, sed absque locali motu. „Nec sufficit ad loci mutationem, quod aliquid sit, ubi non erat prius, sed oportet cum hoc, quod etiam secedat a loco, in quo erat prius et hoc non est hîc⁵⁾.“ Etiam verum est, panem post consecrationem nullum vel nihilum esse et loco, ubi antea erat, corpus Christi effici praesens,

1) Tob. 12, 19.

2) Maldonat. Comment. in Luc. 24. 41.

3) Beda comment. ad. 1. c.

4) Gregor. Nyss. or. catech. 37; Ioh. Damasc de fide orthod. l. 4. c. 13.

5) Alb. M. l. c. dist. 11 a. 5.

sed falsum est, Christum adesse per duplicem actum i. e. per panis annihilationem et ipsius adductionem. Cum creatione sacramentalis conversio in eo comparatur, quod nullo praesupposito subiecto, unde tamquam materiali sua causa oriundum sit, et ut ita dicam, per „Fiat“ divinum, statim corpus Christi in sacramento existit, sed ab eo differt, quod corpus Christi, prout est in sacramento, praesupponit panem ratione ordinis logici: neque enim ex nihilo fit, sed potius a termino positivo, ut est panis vel vinum, conversio tendit in ipsum. Cum conservatione hoc habet commune, quod sicut illa nonnisi ad eiusmodi pertinet, quod secundum se totum iam praeexistat, ita in sacramento non primum producit Christum, utpote iam totus existens, sed ab ea propterea discrepare dicenda est; quia per nullam conservationem aliquid novi efficitur, qualis tamen ille stupendus est modus, quo corpus Christi existit in hoc sacramento. Cum generatione conversio mystica eadem re comparatur, qua disparatur a creatione: nam corpus Christi (non quidem secundum se, sed prout est in sacramento, videlicet ut sacramentali existit modo) praesupponit panem, cuius substantia in ipsum convertatur, sed ab omni generatione naturali haec conversio aliena est, quod ex pane ita fit corpus, ut nihil de substantia illius in corpore maneat. Tandem nutritioni similis est, non quidem ex parte augentis vel nutrientis rei — neque enim panis corrumpitur, quo assimiletur materia, sed totus convertitur — verum ex parte nutriti vel augmentati, quatenus hoc rei ad se conversae suam dat formam ac speciem prius iam existentem¹⁾. Porro sicut calor naturalis vel vis vitalis panem manducatum in corporis humani naturam convertit indeque huius corporis prima substantia, non solum secunda, augetur ac dilatatur: ita „calor Verbi“, qui est spiritus sanctus, in eucharistia panem in Christi carnem commutat, non quo ipsa secundum

1) Alb. Magn. l. o.

se augeatur et crescat, sed quo prima eius quodammodo substantia novum existendi modum acquirendo dilatetur et augeatur: ex quo ipso sequitur, non solum substantialem panis formam, sed etiam materiam oportere converti et, ut sic dixerim, spiritus sancti igne comburi¹⁾.

Ex his similitudinibus patet, quomodo sancti patres alii alii conversionis modo consecrationem contulerint, ita ut fere nulla sententiarum, quas recensuimus, eorum dictis non nitatur. Ab instituto eorum alienum erat, ut in quo proprie sacramentalis conversionis ratio consistat, philosophando inquirerent, sed sibi videbantur satisfacere vel mirando vel ad alia provocando conversionum miracula, non secundum quae vellent consecrationis naturam per omnia esse exponendam, sed ut divinae omnipotentiae inscrutabilem profunditatem ac latitudinem exemplis commendarent, quae et in aliis plura similia faciat, quae nos mente non valeamus attingere. Sed cum calumnientur infideles, quod monstruosam quandam et absurdissimam credamus conversionem, quam nullis verbis nisi transsubstantiationis voce, et ipsa monstruosa, exponere neque ullis exemplis queamus probare, quam tamen veram ac propriam dicere non desistamus, contra hos nunc iam oportet demonstrari, transsubstantiationem, quam profitemur, veram esse conversionem, quamvis ab alia quacumque diversam: unde iam statim apparebit, eam nihil implicare, quod sit contra rationis principia. Sed et hac via procedentes clarius perspicimus, in quo sacramentalis conversionis natura potissimum sit ponenda.

Ad veram conversionem alii alias dicunt requiri conditiones; nos conquiremus et spectabimus eas, quae ad conversionem plenissimo et quam plurimum proprio sensu dictam pertinent.

Omnes conversiones habent terminos duos, unum quem vocant „a quo“ et alterum „ad quem“. Creationis termini

1) Scheeben, *Mysterien des Christenthums* p. 481.

„a nihilo“ sunt et ad aliquid;“ e contra annihilatio „ab aliquo“ „in nihilum“ tendit. Nihilum in utraque est terminus verus, sed non positivus. Quum autem de nihilo analogice tantummodo loquamur, quasi ipsum sit aliquid — nihilum enim eo, quod non est, non potest proprie affici, perdi vel effici, non potest ergo proprie converti in aliquid nec aliquid converti in ipsum — creatio et annihilatio plerisque a conversionibus videntur eximendae easque malunt vocari quasi-conversiones seu quasi-mutationes, quia unum extremorum in utraque non est vera res, quamvis sit terminus logicum ordinem designans. Conversio proprie dicta substantialis est, scilicet ea, quae a substantia perdenda capiat initium effectus sui et in substantiam prorsus aliam efficiendam finiatur, prout fit in naturalibus conversionibus e gr. in generatione et nutritione. Sed etiam in iis proprie non est substantia, quae convertitur, sed sola substantialis forma mutatur in aliam, manente materia. Imo ne a forma quidem statim incipit conversio ita, ut ab hac integra et completa procedatur in novam, sed magis a formae privatione: unde hoc axioma „corruptio unius generatio alterius.“ In conversionibus autem miraculosis ipsa est substantialis forma, quae nulla intermedia corruptione mutatur in aliam. Quod igitur in creatione vel annihilatione omnino non fit, aliquatenus fit in conversionibus naturalibus, perfectius pleniusque in conversionibus supernaturalibus, hoc fit totum in sola transsubstantiatione, nimirum quod conversio procedit a substantia in substantiam. Ex hac igitur parte transsubstantiatio est conversio quam plurimum propria.

Alia verae conversionis conditio est, ut eadem vi, qua unum esse desinat, alterum sit. Hoc non fit in transmutatione locali. Itaque quamvis conversionis nomen, ut supra vidimus, a versione i. e. loci mutatione derivetur, eiusmodi tamen modum omnino excludimus, quin etiam in iis, quae isto modo fiunt, magis dicimus conversionem simulari, quam fieri. Hinc Augustinus quas a magis vel diis factas gentiles

iactabant conversiones non veras fuisse probat v. c. Arcadum in lupos, Diomedis sociorum in aves, Ulyssis comitum in sues, Iphigeniae in cervam. Nam daemonis arte ea, quae prius fuerant, Iphigeniae exemplo, quae postea alio loco inveniebatur, ostendit fuisse subducta et alia loco eorum substituta¹⁾. In conversionibus naturalibus non totum, quod fit, vi desitionis alterius existit, cum maneat materia ab una re in alteram transfusa; nec conversionis virtus ita intensa est, ut statim suum effectum eumque plenum producat. Sunt enim multae in iis conversiones praeviae, quibus sensatim materia ad novam in se recipiendam formam praeparatur, priusquam ultima atque instantanea conversione res existat alia v. gr. ex larva fiat papilio. Quod in miraculosis sane conversionibus, non contingit ut dictum est; nam quum v. gr. Canae in Galilaea aqua converteretur in vinum, subito neque ulla interveniente qua disponderetur corruptione id, quod antea erat aqua, transmutatum est in vinum, sed non totum; quia etiam in vino aquae materia manebat. Verum in creatione atque annihilatione ex parte praefatae conditionis conversionem habes absolutam; quia temporis ictu, quod totum non est, fit totum, vel e converso. Atque idem deprehenditur in transsubstantiatione; quia subitanea operatione nullaue interposita mora sicut in creatione fit conversio a nihilo in rem, in annihilatione a tota re in nihilum, ita in sacramentali conversione a tota re transitur in totam rem. Nullae praeter has tres aliae possunt conversiones cogitari, quae secundam quam proposuimus conditionem exhibeant plenius. Nam conservatio vel iterata est rerum creatio ac proinde nova operatio distincta ab ea operatione, qua res primum sunt factae, vel est eadem cum prima creatione virtualiter perseverante; sed in utroque casu certe negandum est, ea vi, qua iam primo instanti quo creatae sunt res ab existentia sua deficient in nihilumque recidant,

1) Civit. dei l. 18. cap. 18.

esse instante sequente. Deficiunt enim sua virtute vel potius impotentia sua, sed conservantur virtute divina, non quae eas ex se totis in se totas convertat, sed quae eas ex nihilo, ut ita dicam, ideali seu possibili convertat in hoc, quod sunt. Terminus igitur a quo conservationis neque res est neque nihilum, sed nihilum, quod esset¹⁾. Inde patet, quam improprie a nonnullis conversio sit dicta, utpote quae nullum habeat verum terminum a quo, sed tantum imaginarium. Proinde quaeri nequit, quid virtute ipsius esse desinat et esse incipiat, sed magis negative et hypothetice, quid sine ea esse desineret et esse inciperet.

Ad veram conversionem nullatenus requiritur, quod multi postulant, ut a re conversa aliquid transierit in eam, in quam conversa est. Neque enim ex eo dicitur quidquam converti, quod manet aliquid, sed ex eo, quod aliquid non manet: quo pauciora de re priori manent, eo perfectior est conversio. Perfectissima igitur erit, quando de conversa re omnino nihil manserit. Nam et in conversionibus naturalibus conversio proprie non cadit nisi in formam, quae non manet; materia autem ea non attingitur nisi quod novae sub qua existat formae uniatur: ergo improprie tantum vel per accidens etiam materia convertitur; quia ad novam formam acquirit relationem. Sicut enim quando una persona alteri in munere eius succedit, ipsum munus vel personae subditae vel inferiorum ad auctoritatem relatio non mutantur, sed relatio sola, quatenus est ad aliam personam munere fungentem, ita in naturalibus conversionibus nec munus formae respectu materiae nec materia, quae sub forma est, nec relatio materiae ad aliquam (indeterminatam) formam mutatur, sed relatio tantum, quatenus est ad hanc magis formam, quam ad illam, vel ut distinctius loquar: non est nova relatio ad formam, sed relatio ad novam

1) Cat. Rom. p. I. cap. 2. qu. 9: Nisi conditis rebus perpetua eius (dei) providentia adesset atque eadem vi, qua ab initio constitutae sunt, illas conservaret, statim in nihilum reciderent.

formam. Tota igitur conversio, proprie loquendo, in solam cadit formam, non in materiam neque in relationem ex parte materiae neque in totam rem. Ut igitur res proprie dicatur conversa, non oportet quidquam de re priori idem in posteriori inveniri, sed proprie tota est conversa, quando nihil manet. Facile etiam persuasum habebis, conversionem esse actionem, natura sua conservationi, qua res manet eadem, omnino contrariam. Potest enim definiri: motus, quo res rei ita succedit, ut vi, qua una esse desinit, altera iam adsit. Et contra conservatio est motus, quo res sibi ipsa succedit, a se priori non aliena, dum ea vi, qua ab initio constituta est, adhuc manet. Animadvertas igitur, quid fiat in conversionibus naturalibus. Duae sunt ibi virtutes circa eandem rem agentes ex toto sibi contrariae, una quae eo tendit, ut rei existentia continuetur, altera, ut deficiente ea, alia eius loco res oriatur: cuius pugnae signum est, quod quaelibet res reagit contra mutationem, „naturaliter conservans se in esse et corrumpentibus resistens, quantum potest¹⁾.“ In conversionibus autem supernaturalibus res, quae convertitur, cessat conservari a deo indeque nequit conversioni quomodocumque obniti. Denique in transsubstantiatione nulla est virtutis conservantis renitentia; quia res tota desinit conservari a deo: quapropter nec impeditur totalis conversio, qua fit, ut nihil maneat de substantia rei conversae. Porro non est difficilius deo totam convertere rem in aliam, quam partem eius substantialem in aliam ei respondentem, v. gr. formam in formam. Sicut enim in plerisque conversionibus sola mutatur forma, manente materia, ita converti potest materia, manente forma, id quod in organizatis videmus fieri corporibus. Quid igitur prohibeat deum, quominus simul materiam convertat et formam in materiam aliam et aliam formam? quod si quando fieret, haberes totius substantiae conversionem in aliam totam.

1) Thom. Summa IIa IIae qu. 64 a. 5 in corp.

Verum in omni conversione, inquires, intelligimus, ex una re fieri aliam vel idem, quod fuit, esse aliud. Huiusmodi autem locutiones quomodo verae sunt, si nihil, quod fuit in re priori, idem in rem novam transfundatur? His autem loquendi modis etiam de sacramento utimur: unde nonnulli putant inferri, necesse esse, ut de pane aliquid Christi corpori communicetur. Hoc enim si concedere nolis, nullam (inquiunt) proportionem nullamque connexionem inter panem, qui antea fuit, et corpus, quod nunc est, valebis ostendere. Neque enim haec duo, quod panis iam non est et quod corpus Christi est in sacramento, videntur intrinsecus cohaerere, nisi quid inter utrumque commune statuatur, quod a pane idem transierit in corpus; alioquin enim magis esset substitutio, quam conversio. Inde nec sufficere sequitur, quod accidentia panis quispiam dicat remanere in sacramento, nisi haec forte transfundantur proprie in corpus Christi, unde fiant corporis Christi sensu aliquo eodem, quo antea erant panis, seu nisi panis et corpus Christi in quadam communi ad accidentia habitudine conveniant i. e. in modo quodam interno vel munere, quod corpus Christi a pane suscipiat idem. Imo praeclari viri quam plurimum in eo sudarunt, ut istum modum ostenderent oportere substantialem esse; namque ad substantialem putabant requiri conversionem, ut hoc „idem“, quod transfundatur, sit substantiale. Ita Gregorius de Valentia rem unam dicit in aliam secundum substantiam verti „quum uni illi desinenti res altera in aliquo munere sive habitudine substantiali succedit erga aliquid tertium“¹⁾.

Equidem non nego, eiusmodi modum internum et substantialem existere in sacramento a pane in corpus Christi transfusum, (isque qualis sit, infra docebo) sed nego ab hoc modo conversionis substantialis veritatem dependere, quum ad iustificandum loquendi de conver-

1) l. c. disp. 6 qu. 3 pct. 3.

sionibus modum necesse non sit, ut aliquid idem maneat de re, quae convertitur, in ea, in quam fit conversio.

Bellarminus locutionem, qua dicimus: id, quod fuit panis, esse corpus Christi, cum eò componit modo, quo etiam de naturalibus philosophi dicant mutationibus: quod fuit lignum, nunc est ignis, quamvis nihil maneat, quod antea fuerit lignum: „materia enim, quae manet, numquam fuit lignum“¹⁾. At huiusmodi locutiones in naturalibus nihil difficultatis praebent, nam quum certe maneat materia et iam veniat usu, ut quod in re invenitur, de tota re praedicetur, mirari non subit, quod sola manente materia, propter unitatem cuiuslibet rei formalem, qua partes eius intime sunt connexae, quasi tota maneat res, idem dicimus, quod fuit hoc, nunc esse illud. Mihi potius ad eum videtur recurrendum esse modum, quo de re creata dicimus: ex nihilo aliquid esse factum vel rem, quae non fuit, iam esse, quasi in re creata adhuc aliquid sit de nihilo per ipsam creationem sublato. Ita ex tenebris dicimus factam esse lucem, quamvis eo ipso, quod fit lumen, non sint tenebrae. Ita in graeco textu sacrae scripturae legitur deum καλεῖν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα i. e. „non entia“ facere „entia“²⁾, quasi „non entia“ habeant esse, quod sit in „entibus“. Huiusmodi autem locutiones nemo ignorat in usu esse propter ordinem connexionemque, qua, quod res antea non fuit et nunc est, cohaeret. Haec autem cohaerentia non consistit in dependentia rei ex nihilo tamquam ex causa sua materiali nec solum in eo, quod unum sit post aliud, eo sensu quasi solummodo intelligamus ante rem fuisse nihilum et post nihilum esse rem, sicut quum subitanea manu aliquid ponitur in loco, ubi nihil fuit, quandoque iocando dicimus ex nihilo aliquid factum esse, sed cohaerentia certe ea

1) I. c. cap. 18.

2) Rom. 4, 17.

est, ut ipsa rei origo per terminum „ex nihilo“ vere significetur: quare S. Thomas: „Sicut igitur, inquit, generatio hominis est ex non ente, quod est non-homo, ita creatio, quae est emanatio totius esse, est ex non ente, quod est nihil¹⁾“. Propter hanc connexionem cum nihilo, ipsam rem creatam interdum „nihilum“ (μὴ ὄν) vocamus; quia ex nihilo facta est. Hoc autem, ut patet, non dicimus; quia nihilum aliquid attulerit ad rem, quod sit in ea, sicut in generatione hominis ex eo, quod non est homo, aliquid affertur ad hominem, nempe materia, sed quatenus omne creatum logice praesupponit nihilum, sicut generatio hominis logice praesupponit non eus, quod est non homo. Eodem igitur modo, ex pane dicimus fieri corpus Christi vel id, quod fuit panis, factum esse corpus Christi, non quod corpus Christi sit ex pane tamquam causa sua materiali, neque quod corpus sit post panem, sed ut significetur, ex quo capite Christus sit praesens in sacramento, vel ut designemus logicum ordinem, qui est inter panem et corpus Christi. Propter hunc enim ordinem logicum corpus sacramentale quodammodo a pane suam ducit originem; quia praerequiritur panis tamquam necessaria huius sacramenti materia, eique applicatur consecrationis forma, qua panis ita fiat nullus, ut non in ipsius annihilatione tamquam ultimo suo effectu conversio quiescat, sed ut nonnisi ultra annihilandum panem ad corpus Christi dirigatur. Haec igitur inter panem et corpus Christi intercedit connexio, ut nisi prius fuisset panis, Christi corpus non esset in sacramento, porro ut eo ipso inceperit esse, quod panis factus est nullus, sicut et panis non factus est nullus, nisi eo, quod Christi corpus incepit esse. Quia igitur panis ad nihilum reducendus conditio necessaria existit Christi corporis in eucharistiae sacramento, ideo

1) Summa p. I. q. 45. a. 1.

ex pane dicimus fieri corpus Christi i. e. ex pane annihilando, sicut ex nihilo, scilicet annihilando, fit res, quae creatur. Porro sicut quando sisteretur in annihilatione panis, dicere-mus: Id, quod fuit panis, factum est nihil, ita quia non in annihilatione, sed in efficiendo corpus Christi finitur conversio, non dicimus: Id quod fuit panis, factum est nihil, sed potius: factum est corpus Christi. Propter hos igitur sermones necesse non est, ut aliquid idem maneat de pane in corpore Christi.

Etiam si nulla pars de materia rei prioris sit in re posteriori, in quam conversa est, tamen dicuntur idem, v. gr. idem corpus senis cum eo, quod fuit pueri, licet fortasse nulla pars materiae pristinae manserit. Sin autem senex homo sit mortuus, ne eadem quidem adest substantialis forma, quae fuit anima in puero, et tamen corpus idem dicimus cum eo, quod fuit pueri, propter cohaerentiam scilicet mutationum, qua corpus sensatim mutatum est. Sed in hac re nihil facit diuturnitas temporum; nam non minus res diceretur idem cum ea, quae fuit, quando paucarum minutarum intervallo prorsus alia facta esset, quam quando per multa saecula tota deniqua converteretur. Praeterea quod in diuturna conversione per media tempora, donec conversio tota sit facta, semper aliquid idem invenitur, quod fuit in re priori, hoc non videtur sufficere, ut et in ultimo conversionis instanti, quando iam nihil idem in re invenitur, quod fuit initio, nihilo secius dicamus: id, quod ante tot annos fuit res illa, iam haec est. Quamobrem etiam si temporis ictu res ita converteretur, ut omnino esset alia, nescio equidem, cur non similiter dicamus: Id, quod fuit hoc illudve, est aliud, ac si longo temporum cursu per multa stadia sensatim tota esset mutata. Haec igitur enuntiatio ut sit vera, requiritur tantum, ut res, quae ante conversionem fuerit, nunquam sit proprie annihilata. Qualescumque inter-

cesserint conversiones, hoc unum sufficiet, quod ultimum cum primo sit logico ordine connexum, posteriori quolibet a priori ita dependente, ut eadem vi, qua illud esse desierit, novum esse inceperit. Sufficiet semper, quod pergat aliqua esse substantia, quamvis non pergat esse eadem, imo quamvis tota substantia sit conversa in aliam. Per conversionem enim nulla res proprie annihilatur, adeo in eo invenitur aliquid, quod ei cum conservatione commune est. Potest enim conservatio rerum dupliciter sumi, uno modo, quo res omnes dicuntur conservari a deo, qui prohibet eas, ne in nihilum recidant, et isto modo non est contraria conversioni, quia tantum abest, ut per conversiones res annihilentur, ut novam quodammodo acquirant existentiam recentique exornentur vita. Quantum igitur conservatio operatur prohibendo, hoc conversio nonnumquam operatur provehendo. Sed res etiam dicuntur conservari, quatenus tales pergunt esse substantiae, quales sunt, sed ita res non omnes conservantur, vel si forte conserventur substantiae, non tamen in iis eadem manent accidentia: hoc igitur modo conservatio omnino contraria est conversioni. Quia autem iuxta priorem modum per conversionem res conservantur, etiam in totali conversione merito dicemus: Id, quod fuit hoc illudve, est aliud, hoc „id“ vel „idem“ intelligendo rem indeterminatam, quatenus scilicet per conversionem τὸ esse sensu generali et indeterminato sumptum non tollitur, sed manet; quamvis res concreta, quae antea fuit, iam post conversionem sit nulla. Itaque recte dicitur: Id, quod fuit panis, est corpus Christi, sed falsum est: Corpus Christi eadem res est cum pane.

Quamvis ad substantialem conversionem stricte loquendo minime requiratur, ut in re conversa in eaque, in quam conversa est, aliquid idem physicum inveniatur, non tamen superfluum, sed valde utile est, quod aliquid eiusmodi et in pane et in corpore Christi esse, quidam theologi magna

cum diligentia tentaverunt ostendere. Quum enim ex iis, quae communiter contingunt, res quaslibet interpretari et vocare consueverimus, ad hoc inclinati et propensi sumus, ut negemus conversionem, in qua non maneat quidquam de converso; quia in conversionibus, quales quotidie videmus fieri, aliquid idem esse percipimus a re priori in posteriorem transfusum, sive materiam, ut plerumque fit, sive formam, ut in corporibus organizatis, sive totam substantiam, quando sola mutantur accidentia ¹⁾. Quamvis igitur plenissimam dicamus conversionem, in qua minimum maneat, semper tamen aliquid nobis videtur oportere relinqui, quod conversione non attingatur, sed in utraque re sit idem. Inde desumitur, ut etiam ex hac parte sacramentalis conversio appelletur propria vel potius ut sit conformis aliis conversionibus nobis notissimis, iam sufficere, ut de pane et vino conversis quam paucissimum maneat, v. gr. habitudo vel relatio quaedam, qua accidentia ita ad corporis sanguinisque substantiam pertineant, ut antea pertinebant ad substantiam panis et vini: unde de priori in posteriorem dicantur substantiam transmissa. Sed certum est, huiusmodi habitudinem non esse eam, quam inhaerentiae vocant, quia accidentia panis et vini corpori et sanguini Iesu Christi nequeunt inesse tamquam subiecto per ipsa modificato. Verum agnoscimus habitudinem talem, qua corporis et sanguinis eucharistici praesentia accidentibus limitetur ita, ut ubicumque ea sunt, ibidem sit Christus, iisque corruptis iam desinat corpus et sanguis sub iis

1) Francelinus S. I. in synopsi: Conversio, transsubstantiatione non excepta, saltem magis propria dicitur, si in utroque termino perseverat reale aliquod tertium commune, quod cum termino formali constituat terminum totalem: inde enim fit, ut vere dici possint ea, quae non sunt, in id mutari, quod non erant (citatus apud Scheeben l. c. p. 482.)

existere¹⁾. Haec autem probabilius non est solummodo moralis, i. e. mera coexistentiae relatio ex decreto quodam externo dei dependens, id quod tuebantur Scotus, Ochamus, Gabriel, alii²⁾; nam quamvis ita salvetur fides mysterii huius, secundum ordinariam tamen dei providentiam, quae per interiorum coniunctionem possunt fieri, non solent externo tantum effici decreto. Sicut enim ex cohaerentia, qua res se semper invicem sequuntur, quasdam consuevimus statuere interiores connexiones et dependentias v. gr. in rebus praesupponimus existere vires, quae certos effectus semperque eosdem producant, non recurrentes ad decretum dei a rebus externum, ita iusto concludimus iure, conditioni illi, qua sacramentalis corporis Christi praesentia ab accidentibus dependet iisque limitatur (quamvis non ipse Christus ab iis dependeat, ut recte monuit S. Thomas) respondere intrinsecus realem quandam relationem, quae intercedat inter species et corpus Christi, eamque diversam ab inhaerentia, quae non est in hoc sacramento. Hoc etiam quam plurimum persuadent locutiones usitatae quibus a sacerdote ipsum corpus dicitur elevari, „in altari poni . . . (imo) frangi et sacerdotalibus manibus contractari ac dentibus atteri“ (id quod Berengarius in fidei confessione coactus est profiteri): etenim si virtute alicuius decreti tantum corpus Domini sequeretur motum specierum, sacerdos nonnisi elevaret vel deponeret species, deus autem simul agens moveret corpus, ut speciebus coexisteret, multo minus autem sacerdos frangeret vel attereret corpus, quod nullo modo potest huiusmodi pati, nisi quatenus cum

1) Thom. Summa III. q. 76 a. 6. ad 3: Corpus Christi remanet in hoc sacramento non solum in crastino, sed etiam in futuro, quousque species sacramentales manent, quibus cessantibus desinit corpus Christi sub eis, non quia ab eis dependeat, sed quia tollitur habitudo corporis Christi ad illas species.

2) Scotus l. 4 sent. dist. 10 qu. 9. Ocham. ibid., Gabriel a. 2 concl. 10.

speciebus proprie fractis et attritis unum physicum constituit, quo fiat, ut quae circa solas species aguntur, quadam idiomatum communicatione de substantia sub iis latente praedicentur. Oportet igitur corpus Christi habitudine physica cum accidentibus esse coniunctum.

Fuerunt qui corporis Christi cum speciebus unionem voluerint esse merae efficientiae, qua vel motae species Christi corpus trahant secum, ut magneta movet ferrum¹⁾, vel qua Christi corpus species secundum se moveat. Sed indecorum est atque ineptum vindicare eam vim speciebus, qua corpus quasi resistens in modum attractionis dimoveant. Nec stat hoc cum physica; quia quod attrahitur, semper distat ab eo, quod attrahit, neque unquam est in eo; corpus autem sacramentale nunquam vel minimo intervallo a speciebus distat, sed eas totas suâ compenetrat substantiâ. Porro substantia quaelibet per modum attractionis cum accidentibus uniri nequit; quia substantia secundum se solam absque accidentibus spectata non potest aliquid extra se agere neque ab exteriori pati neque ullam habere resistantiam, quae vincatur attractione.

Restat igitur, ut praedictam habitudinem statuamus esse interiorem et formalem, idque Angelici Doctoris facile firmatur auctoritate, qui saepius de unione vel habitudine corporis Christi ad species ita facit verba, ut haec non possit intelligi nisi vere et proprie dicta, sed diversa ab ea, quam vocamus inhaerentiam²⁾. Verum quum eam dicat esse ineffabilem et huic sacramento propriam,

1) Suar. disp. in III. p. Summae 47 sect. 13.

2) l. c: habitudo corporis ad illas species — in l. 4. sent. dist. 11 qu. 1: species, quibus corpus divinitati unitum modo ineffabili coniungitur — Summa p. III qu. 75. a 1 ad 3: corpus Christi non est eo modo in sacramento, sicut corpus in loco, quod suis dimensionibus loco commensuratur, sed quodam speciali modo, qui est proprius huic sacramento, unde dicimus, quod corpus Christi est in diversis altaribus non sicut in diversis locis, sed sicut in sacra-

non aperte significat, eam a pane in corpus, a vino in sanguinem esse proprie transfusam. Sed et quibusdam theologis caute procedentibus videtur sufficere, quod hanc unionem dicant non esse merae efficientiae, sed aliam quandam supernaturalem et ineffabilem, nec tamen eam audent dicere formalem vel formaliter diversam ab inhaerentia, quae sine ipsa inhaerentia potuerit transfundi a pane in corpus Christi. Tamen necesse est hoc concedi, quamvis aliter atque ex eucharistiae sacramento sane non facile cuiquam persuadeas, duas esse naturales uniones inter corporis alicuius substantiam ipsiusque accidentia, easque formaliter ab invicem distinctas: unam videlicet subiecti et inhaerentis formae, alteram, qua substantia accidentibus suis contineatur et limitetur seu quam „continentis termini“ vocant¹⁾. Sed certe formaliter diversae sunt habitudines, quae a se invicem possunt separari quarumque una sine altera potest existere et vere existit. Quum igitur nobis in aperto sit, eam coniunctionem, quae inter corpus Christi et species existit, fuisse etiam inter panem et species, sed simul cum inhaerentia, nunc autem in sacramento esse absque inhaerentia, haec duo oportet ita esse diversa, ut conceptus terminandi non dependeat a conceptu inhaerendi, sed inter eos sit formalis distinctio statuenda. Optime igitur dicemus, quodlibet corpus cum suis accidentibus esse coniunctum radicali quadam et primitiva coniunctione, quam significamus dicendo: substantiam substare suis accidentibus; ex hac autem duos profluere

mento. Per quod non intelligimus, quod corpus Christi sit ibi solum in signo . . . sed intelligimus, corpus Christi hinc esse secundum modum proprium huic sacramento. — qu. 76. a. 5: corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco, sed per modum substantiae, eo sc. modo, quo substantia continetur a dimensionibus . . . non tamen substantia corporis Christi est subiectum illarum dimensionum, sicut erat panis . . . substantia autem corporis Christi comparatur ad locum illum mediantibus dimensionibus alienis.

1) Caietan. in Summa p. III. q. 75 a. 1.

effectus formales, secundum se diversos: inde enim sequi naturaliter tum habitudinem subiecti ad accidentia, tum habitudinem seu respectum praesentiae ipsius substantiae ad locum eundem, in quo sunt accidentia ¹⁾). Hoc ultimum naturaliter quidem non est sine altero; quia naturaliter substantia non terminatur et continetur loco, nisi quando per quantitatem sibi inhaerentem per locum est diffusa. Sed quia secundum se ab altero est diversum, supernaturali modo et transscendentali ordine potest fieri, ut ratione praedictae radicalis coniunctionis substantia contineatur et limitetur dimensionibus loci nec tamen per eas tamquam inhaerentem sibi quantitatem in loco sit extensa vel loco commensuretur. Quantitas igitur, quae hoc casu limitaretur substantia, non esset propria, sed aliena; verum secundum hunc effectum formalem ei ita intime esset coniuncta, sicut propria quantitas ei coniuncta est ratione alterius effectus, quo tamquam subiectum modificatur.

Duae igitur sunt quantitates, quibus corpus Christi in sacramento existit unitum, una, quae est propria corporis, et altera, quae est specierum, sed diversas agunt partes. Substantia enim quaelibet informatur et terminatur duplici modo per quantitatem, scilicet secundum se et secundum locum. Informatur secundum se, quum quantitas ei in ordine ad ipsam, distinctas communicet partes, quibus sit apta, quae per locum diffundatur vel extendatur. Quod enim substantia obtinet spatium, non est nisi ex convenientia substantiali, quam habet per molem propriam i. e. inhaerentem sibi, quae prius est substantialiter in se ipsa divisa, priusquam divisibilis existat in loco. Corpus igitur Iesu Christi in sacramento per propriam quantitatem informatur in ordine ad se ipsum; in ordine autem ad locum per nullam

1) Gregor. de Val. l. c. disp. 6 qu. 3 pct. 3.

informatur, neque per propriam, quae hoc nimirum caret effectu extendendi corpus secundum mensuras, nec per alienam specierum, utpote quae ea ipso sit aliena, quod corpori non est coniuncta per modum inhaerentis formae. Secundum se substantia terminatur per quantitatem, quatenus ex diversis partibus, quas habet per eam, aliquid totum et unum constituitur, distinctum ab omni alio, unde quantitas individuationis principium intelligitur, et unde fluit, ut naturaliter substantia nonnisi unum locum obtineat, cuius limites non excedit et quem ab aliorum corporum compenetracione defendit. Fieri nequit, ut corpus per alienam individuetur molem; quia hoc quam plurimum ad cuiuslibet rei proprietatem pertinet, ut a se non sit divisibilis, sed diversa ab omni alia. Sed nullò modo implicat contradictionem, quod res per alienam quantitatem terminetur secundum locum, dummodo non sit extensa per propriam molem; quia quod substantia secundum unum locum existat terminata per suam quantitatem, hoc non solum ab eo dependet, quod sit individua, sed etiam quod sit extensa in loco; namque primum est, ut suis dimensionibus commensuretur loco, deinde sequitur, ut hunc obtineat locum eumque unum; quia per eandem quantitatem, qua secundum se et secundum locum modificatur, etiam secundum se terminatur, ut sit una. Itaque quod extensum est, superficie sua quasi carcere concluditur, accidentibus suis quasi vinculis constringitur. Quando autem rem ponimus secundum locum omnino non extensam, iis sane vinculis apparet liberata, quae tali modo praesentiam eius coarctant, et deo volente, potest pluribus simul in locis collocari et alienis quibus terminetur dimensionibus affigi, quod utrumque fit in eucharistiae sacramento. Ex dictis concludimus, in hoc sacramento corpus Christi secundum se modificari et terminari nonnisi per propriam quantitatem, secundum locum omnino non modificari et ita iam fieri, ut secundum locum

possit terminari per alienas specierum dimensiones, quibus ad hunc effectum ita sit unitum, sicut per unionem cum sua ipsius quantitate efficitur, ut secundum se sit extensa et individua. Vidimus porro, substantiae ad suas dimensiones habitudinem non posse suscipi per molem alienam nisi praecise ad hunc effectum, quo per eam habet, ut sit secundum locum terminata, idque nulla alia ratione, nisi quod in loco non sit per propriam extensa quantitatem: unde infertur, non existere hic plures quam duos effectus ab invicem ita separabiles, ut ad diversas queant pertinere quantitates. Omnes enim aliae quantitatis functiones praeter praedictum effectum ad inhaerentiam reducendae sunt, quae dimensiones vocantur propriae.

Eius autem unionis, quam termini continentis diximus, ab inhaerentia diversitatem alia sane via atque ex altaris mysterii veritate non facile concessimus ostendi, sed eam nonnullis analogiis saltem probabiliorum facere studebimus. Ad quod multum facit exemplum de subsistentia creata, quae in modo quodam physico constitit ad naturam spiritalem superaddito ab eaque diverso. Naturaliter quidem saltem distincte ac plene non cognoscimus, subsistentiam esse aliquid a natura diversum, quod ad eam accedat necesse sit, quo compleatur et ad summam in linea substantiae perfectionem evehatur, sed ex incarnationis mysterio elucet, spiritalem naturam non iam secundum se esse subsistentem, quum Christi anima non secundum se subsistat, sed in Verbo divino, a quo ut supposito sustentante ipsa dependet. Inde autem ulterius sequitur, in puris hominibus duplicem esse unitatem, quae utraque ex unionem corporis et animae gignitur, alteram naturae, alteram subsistentiae seu personae. Naturae unitatem intelligimus „secundum quod anima unitur corpori formaliter perficiens ipsum, ut ex duobus fiat una natura, sicut ex actu et potentia, materia et forma . . . unitas vero personae constituitur ex ipsis, in quantum est unus aliquis subsistens

in carne et anima¹⁾“. Sicut igitur ex incarnationis dogmate concludimus, duas in hominibus esse habitudines corporis humani ad animam, unam, qua per ipsam informetur, alteram, qua per ipsam subsistat, ac propterea corpus posse per animam informari, quin per ipsam habeat subsistentiam, sicut factum est in persona Christi: ita ex eucharistiae mysterio concludimus, duas esse habitudines diversas, quibus accidentia uniantur cum substantia, unam termini continentis, alteram inhaerentiae, ac proinde posse substantiam contineri et limitari accidentibus, quin tamen per ipsa informetur, id quod vere fit in eucharistiae sacramento. Porro sicut natura prius est, quod corpus cum anima uniatur in unam naturam, unde iam habet, ut per ipsam informetur, quam quod corpus per animam acquirat subsistentiam (namque adeo in Verbo subsistentiam corpus Christi non habet, nisi praesupposita corporis ad animam naturali uniōne, quare sancti patres mediante anima dicunt Verbum carnem assumpsisse)²⁾ ita priusquam substantia suis informetur accidentibus, iis necesse est radicali quadam coniunctione coniungi, qua ipsa iis substet iisque substantiali modo adsit, unde hoc fluat, ut etiam secundum locum iis possit subesse ipsiusque in loco praesentia per ea determinari. Adeo magis alia via similitudo ostenditur. Naturaliter enim fieri nequit, ut natura creata compleatur et terminetur per subsistentiam, quin modificetur atque in-

1) Thom. Summa p. III. qu. 2 a 1. — Nottebaum de personae vel hypostaseos notione et usu p. 88. 89.

2) Nottebaum l. c. p. 90: Certum est, eam non esse patribus mentem, ut anima quasi gluten sit ac vinculum, quod Verbum et carnem inter se colliget coniungatque . . . sed vera sententia . . . non alia esse videtur, nisi haec, ut corpus humanum aptum idoneumque non esset, quod cum Verbo *καθ' ὑπόστασιν* coniungeretur, nisi cum anima rationali tam arcte esset copulatum, ut unam cum eo naturam componat.

formetur secundum se, sed in persona Christi Verbi subsistentia humanitatem quidem complevit, sed non modificavit neque in eam tamquam in subiectum fuit recepta. Ad eundem igitur modum quantitas et per ipsam caetera accidentia substantiam corporis vel sanguinis Iesu Christi secundum locum quidem terminant, sed ei tamquam subiecto per ipsam modificato nullatenus inhaerent. Nam „quemadmodum ut humanitas Christi fiat subsistens per Verbi subsistentiam, necessarium non est, quod subsistentia Verbi recipiatur in humanitate aut illam modifcet vel informet, sed satis fuit recipi modum unionis, qui transscendentali ordine respicit subsistentiam Verbi atque humanitatem formaliter eidem coniungit, sic etiam ut corpus Christi fiat terminatum et contentum per quantitatem specierum, minime requiritur, quod talis quantitas recipiatur in corpore Christi vel illi inhaereat, sed satis est, quod in corpore Christi recipiatur modus unionis, qui transscendentali ordine respiciat quantitatem tamquam extremum formaliter unitum in ratione termini ¹⁾“.

En aliud exemplum. Communiter statuunt theologi, daemones vel spiritus damnatos alligatos esse loco, aeri scilicet caliginoso vel inferno ²⁾ vel igni gehennae, quem secum circumferant. Sed modus iste, quo in tali sunt loco, non est is, qui spiritibus est naturalis: neque enim eiusmodi rebus vel locis coniuncti sunt per modum virtutis vel unionis efficientiae ³⁾, sed immediate secundum suam substantiam. Quod enim igni vel inferno sunt affixi, hoc

1) Salmant. l. c. disp. 6 dub. 2 §. 2.

2) Thom. Summa p. I. qu. 64. a. 4.

3) Thom. l. c. qu. 8 a. 2 ad 1: Incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensione, sed per contactum virtutis — ad 2: Indivisibile non applicatur ad continuum, sicut aliquid eius, sed in quantum contingit illud sua virtute; unde secundum quod virtus eius se potest extendere ad unum vel multa, ad parvum vel magnum, secundum hoc est in uno vel pluribus locis et in loco parvo vel magno.

certe non dependet ab operatione alicuius creatae potentiae, sed a deo puniente, qui angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos¹⁾ eosque vinculis aeternis sub caligine reservavit²⁾. Continentur igitur loco poenali vel carcere, in quod inviti detrusi sunt, idque nulla virtutis operatione, sed immediate secundum substantiam, quamvis loco non afficiatur natura eorum vel commensuretur ei; nam „locus non est poenalis angelo aut animae quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiens voluntatem contristando, dum angelus vel anima apprehendit se esse in loco non convenienti suae voluntati³⁾“. Nemo hucusque in hac re ostendit repugnantiam. Sicut autem non repugnat, quod spiritus immediate secundum suam substantiam terminetur loco eique reali uniatur unione⁴⁾, quin dimensionibus afficiatur et iis informetur, ita non repugnat, quod Christi corpus et sanguis, quae quodam spiritali modo adsunt in hoc sacramento, speciebus panis et vini secundum locum terminentur iisque reali ac formali unione affixa sint, quin simul informentur iis. Utrumque eo intelligitur, quod conceptus terminandi omnino diversus est a conceptu inhaerendi et unus sine altero bene potest cogitari.

Restat quaestio multum agitata, num habitudo illa, quam diximus a pane in corpus, a vino in sanguinem transfundi, substantialis sit dicenda an accidentalis. Substantialem vocamus habitudinem, quae vel est ipsa substantia, prout se habet spiritus sanctus inter patrem et filium⁵⁾, vel quae est inter duas substantias in

1) 2 Petr. 2, 4.

2) Iud. 6.

3) Thom. Summa p. I qu. 64. a 4 ad 1.

4) Salmant. tract. 13 disp. 18 dub 2 concl. 3 sq. et l. c.

5) Thom. I. c. qu. 27 ad 3.

unam naturam coodunatas, qualis intercedit inter corpus et animam in homine, vel quae est inter partes elementares unius eiusdemque substantiae i. e. inter materiam et formam, vel denique, cuius alterum extremum sunt accidentia, quatenus per ea substantia in semet ipsa modificatur et informatur. Modus autem ille, quo corpus Christi cum speciebus existit connexum, nullatenus is est, quo substantia secundum se modificetur vel intra se mutetur, sed ad aliquid accidentale pertinet et externum, nempe ad locum, quem species obtinent: quare per multis haec habitudo videbatur accidentalis esse dicenda. Timebant enim, ne quando dicatur substantialis, moveatur suspicio, quasi ipsa corporis substantia per conversionem sacramentalem quotidie patiatur mutationem, id quod certe falsum est. Neque enim eo, quod corpus Christi cum speciebus unum physicum constituit, substantia ipsa eo modo mutatur, quod accidentia in sese recipiat tamquam in subiectum, unde iam esset alia, sed cum iis aliquid unum esse videtur per accidens, nimirum ratione loci, quo corpus continetur non propter se, sed propter species. Verum quando respicimus radicalem illam conjunctionem, quae in corporibus naturalibus etiam eorum per sua accidentia informationem et modificationem antecedit, verumtamen in sacramento nonnisi externeum habet effectum, nimirum quod ubicunque sunt panis accidentia, ibidem sit corpus Christi, vix, puto, dubitandum est, quin eiusmodi habitudo ratione sui ipsius, non ratione effectus externi vel locationis spectata, merito dicatur substantialis, eo modo quo et ipsa inhaerentia. Et quod ad mutationem, quam patiatur corpus Christi vel videatur pati, quando eius cum speciebus coniunctio dicatur substantialis, inter theologos nonnulla quaestio est, num corpus Christi per habitudinem ad species, seu in sacramento, mutetur annon mutetur. Mutari negant Thomas, Bonaven-

tura, alii ¹⁾, sed alii affirmant, ut Gabriel, Salmant., Bellarminus ²⁾. Utrumque autem potest suo modo defendi, ut bene observat Gregor. de Valentia ³⁾, quia ex mente auctorum non est contradictio. Negantes enim loquuntur de mutatione proprie dicta, quae nimirum sit per aliquam formam secundum se novam, quale est accidens physicum per modum inhaerentiae aliter perficiens. Namque habitudo, quam statuimus in sacramento, talis est modus internus et realis, qui substantiam non secundum se perficiat, sed ei tantummodo det ordinem ad accidentia, quatenus sub iis contineatur. Affirmantes autem loquuntur de mutatione late vel improprie sumpta; quia nimirum certissimum est aliter se habere corpus Christi in sacramento, aliter in coelo. Quale enim corpus Christi existit in coelo, non est aptum, quod subsit accidentibus alienae substantiae. Sed in sacramento Christi corpus, ut supra vidimus, novum quendam acquirit habitum existendi; quia reali unionem unitur speciebus, quibuscum rem unam efficiat physicam. Hoc igitur sensu negandum non est, corpus in sacramento per suam ad species habitudinem mutari.

Haec hactenus. Obtundantur iam eorum ora, qui praesumpserint negare, esse conversionem substantialem, qualem in sacramento fieri catholica veritas tenet, eo quod nihil de pane manent substantiale: hoc enim si requiratur, iam habent, quod postulant. Sed superest alia difficultas, ex dictis tamen haud difficile solvenda: per conversionem nimirum,

1) Thomas l. 4 sent. d. 11 q. 1 a 3 quaestiunc. 1. Summa p. III. q. 76 a 6 in corp. et ad 3. Bonaventura l. 4. dist. 10 a 1 qu. 1 ad 1.

2) Gabr. l. 4. sent. d. 11 qu. unica. Salmant. tract. 23 disp. 5 d. 3 §. 3. Bellarm. l. 3 de euch. cap. 18.

3) l. c.

inquiunt, necesse est aliquid novi produci. Quaestionem hanc, quale sit hoc novi in sacramento, de industria nos ad calcem huius partis remisimus; quia in eo oportet quam plurimum conspici, in quo consistat conversionis mysticae, de qua agimus, natura. Supra autem iam recensuimus diversas huius rei explicationes, quarum ne una quidem fuit, quae nobis satisfaceret: vidimus, corpus Christi vel sanguinem in hoc sacramento non creari ex nihilo nec generari nec nutrirī nec omnino secundum se produci: quid ergo novi fit per conversionem? Certe nova est substantialis illa habitudo, quam per conversionem corpus Christi acquirit ad species, sed non est nova praecise secundum se: fuit enim iam in pane et vino, a quibus est transfusa in corpus et sanguinem Iesu Christi. Neque terminus, ad quem dirigitur consecratio, potest esse unio vel habitudo ulla secundum se spectata, (id quod velle videntur Henriquez et alii quidam), sed vel iuxta sonum verborum consecrationis ipsum est corpus et sanguis Iesu Christi. Verumtamen nova est illa habitudo, prout in corpore Christi spectatur; namque in ipso est supernaturalis et supra omnem naturae facultatem divino modo effecta. Similiter corpus Christi non est novum in hoc sacramento secundum se ipsum, sed est novum, prout est corpus sacramentale, i. e. hoc substantiali modo praesens, quo solo valebat uniri speciebus sub iisque latere. Ergo novum est hoc unum physicum, quod vocamus eucharistiae sacramentum quodque constat ex duobus, visibilibus et invisibilibus formali unione unitis. Cum multis igitur aliis¹⁾ censemus, id quod novi efficitur per conversionem non esse nisi corpus et sanguis eo respectu, quo substant speciebus iisque unita novum acquirunt habitum praesentiae, quam antea non habebant, idque indicatur verbis consecrationis:

1) Paludanus l. 4. sent. dist. 11 qu. 3 a. 2. Capreolus ibid. a. 3 ad 1 et 3. Dom. Soto d. 9 qu. 2 et 4. Valentia l. c. disp. 6 qu. 3 pct. 3 Salmantic. l. c. disp. 5 dub. 3 §. 1.

„Hoc est corpus meum“, quia rō hoc explicatur et intelligitur: „id, quod latet sub speciebus substantialiter iis conexum, est corpus meum“. Et hoc quam plurimum commendatur quum iis, quae de habitudine, quam dicunt „termini continentis“ eaque substantiali attulimus, tum insufficientia omnium aliarum quas enumeravimus sententiarum. Nam quum conversio vera sit actio, certe oportet ei aliquem terminum assignari; sed hic non est mera per adductionem praesentia, quum adductio non sit proprie substantialis conversio, neque est substantia tamquam producta secundum se; quia corpus Christi iam existens non potest creari vel generari: ergo produci nequit nisi secundum modum quendam, quem antea non habebat, ita ut corpus Christi novum sit secundum hunc specialem modum, quo est in sacramento. Haec sententia omnino sufficit; quia ad conversionem proprie dictam minime requiritur, ut id, in quod fit conversio, secundum ipsam rem primum efficiatur, sed hoc satis est, quod sit sub novo respectu. Nam quando v. gr. cibus convertitur in carnem hominis, nihil, quod sit absolute novum, producitur: cibi enim materia manet, forma autem convertitur in substantialem corporis formam i. e. in animam, quae iam praeexistit. Terminus igitur eiusmodi conversionis est materia cibi, quatenus subest animae eam informanti, sed nec materia nec anima est nova, nova autem est caro seu substantiale compositum ex cibi materia et informante eam anima. Simili modo in conversione sacramentali terminus est corpus Christi non secundum se novum, sed quatenus subest speciebus secundum locum corpus continentibus et limitantibus, nec quidquam novi in hac re deprehenditur, nisi quod per specialem corporis ad accidentia unionem efficitur sacramentum. Vel quando in hac similitudine respicimus ad hoc, quod proprie convertitur i. e. ad substantialem cibi formam, haec tota non manet, sed convertitur in animam iam existentem, quae per conversionem

secundum se non mutatur, sed novum acquirit habitum ad cibi materiam, quam informat i. e. ad eam partem, quae per conversionem non attingitur proprie; quia manet. Simili modo in conversione sacramentali tota substantia panis non manet, sed convertitur in totam substantiam corporis iam existentem, quae per conversionem secundum se non mutatur, sed novum acquirit habitum ad species, quibus limitatur et continetur i. e. ad eam partem, quae per conversionem non attingitur, sed de pane transmittitur. Aliud exemplum de resurrectione mortuorum desumitur. Eadem numero corpora iam aliquando erant, ex iisdem elementis constituta, quae quidem dissolvebantur, sed non perierunt; anima porro, quae iterum iis unitur, numquam esse desiit. Nihil igitur in regeneratione corporum secundum se novi producitur, quod non iam existat. Numquid igitur non erit vera conversio, quando dissoluta congregabuntur, ac diversissimis quas inierunt coniunctionibus liberata suis denuo unientur animabus eâdem, qua antea, formali ac substantiali habitudine? Num forte propterea conversio non est; quia nihil potest ostendi, quod secundum se novi producat, nisi quod corporis partes suam recipiant unionem ad animam, qua informantur? Ergo non est neganda vera conversio in sacramento, eo quod corpus Christi non sit absolute novum, sed tantummodo sit novum sub quodam respectu unionis ad species.

Ex dictis elucet, sacramentalem conversionem non proprie esse productionem, sed eam magis analogam esse productioni, quam additioni vel inter utramque mediam quodammodo tenere viam¹⁾. Neque enim tota est productio; quia corpus Christi per eam non habet, ut primum in-

1) Francelin l. c.: Licet simpliciter productio termini formalis ad quem, non aequè postuletur, sicut desitio termini a quo, videtur tamen ad conversionem maxime propriam, respectu etiam habito ad conversionem eucharisticam, secundum patrum explicationem postulari, ut positio termini ad quem, productioni magis, quam additioni sit analoga.

cipiat esse; neque est mera adductio; quia non simpliciter corpus Christi specierum loco ponitur, sed est eiusmodi productio, quae inauditum quendam et ineffabilem praesentiae modum respicit, i. e. per quam corpus Christi primum incipiat esse tale, quale est in hoc illove sacramento, seu hîc illîc substantialiter praesens per unionem ad species. Corpus tali modo sub alienis accidentibus latens est aliquid omnino novum ac supernaturale, omnem exsuperans cogitationem multaque in se continens mirabilia. Vocatur hic modus sacramentalis ratione sui effectus, quia per eum corpus ita speciebus unitum existit, ut cum iis efficiat hoc unum, quod vocamus altaris sacramentum. Vocatur etiam substantialis vel spiritalis, non solum quia habitudo illa ad species est substantialis, ut diximus, sed quia uno actu, dum per ipsam corpus vel sanguis Christi speciebus unitur, propria huius corporis et sanguinis accidentia, quae naturaliter existunt visibilia, in invisibilem substantiam quodammodo recedunt, ita ut quasi per modum spiritus corporea substantia adsit totasque et singulas specierum particulas, sub quibus litescat, possit penetrare. Imo fere divinus est iste modus, qui etiam creati spiritus excedit virtutem; quia per diversas ad species habitudines corpus Christi habet, ut remotissimis locis simul adsit. Haec omnia nova ac stupenda a consecrationis actu dependent, utpote quae ex sacramenti formae veritate deriventur, iuxta quam sub speciebus tota latet et continetur Christi corporis et sanguinis substantia.

Iam, puto, probavi, transsubstantiationem omnes in se habere conditiones, quibus vere ac proprie dicatur conversio, sed et ostendi, in quo consistat huius conversionis ratio ac formalis terminus. Properemus igitur ad alias stabiliendas veritates diluendasque difficultates, quae ad totum mirabilem illum modum pertinent, quo Christus existat in eucharistiae sacramento.

Pars II.

De modo, quo Christus existit in eucharistiae sacramento.

Ad novum nos cingimus laborem tanto difficiliorem, quanto obscurioribus metaphysicae quaestionibus est implicatus. Quaeritur de singulari modo, quo Christus in augustissimo hoc sacramento adsit. Duo sunt, quae hac de re synodus Tridentina nos docet: unum est, Christum totum in eucharistia existere¹⁾ alterum totum existere sub qualibet particula specierum, saltem facta separatione²⁾. Quomodo autem Christus adsit totus, late explicatur in cap. 3 his verbis: „Semper haec fides in ecclesia dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus verumque eius sanguinem sub panis et vini specie una cum ipsius anima et divinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis et sanguinem sub specie vini ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini et sanguinem sub specie panis animamque sub utraque vi naturalis illius connexionis et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur; divinitatem porro propter admirabilem illam eius cum corpore et anima

1) Sess. XIII can. 1: Si quis negaverit, in sanctissimo eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Dn. n Iesu Christi ac proinde totum Christum . . . a. s.

2) can. 3: Si quis negaverit, in venerabili sacramento eucharistiae sub unaquaque specie et sub cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, a. s.

hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est, tantumdem sub alterutra specie atque sub utraque contineri: totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus etiam sub vini specie et sub eius partibus existit.“ Vides, hanc expositionem excedere dogmata in cann. definita, primum quia modus, quo Christus totus sit in sacramento, praecise determinatur, deinde quia sub qualibet specierum particula Christus dicitur adesse totus sine ea restrictione, quae est in canone, nimirum „facta separatione.“ Nihil autem de ulteriore hac expositione immediate est de fide; nam quod ea hisce verbis incipit: „semper haec fides in ecclesia dei fuit,“ hoc non pertinet nisi ad propositionem statim sequentem, quae paene iisdem verbis repetitur in can. 1: „post consecrationem verum etc . . . existere“, sed nequit saltem contendere, eodem stricto modo pertinere hoc ad latam eiusdem propositionis expositionem utpote non receptam similiter in canone. Sed admodum temere quispiam egerit, qui eam pertinet reicere seque abdicare ab ea vel respuere enunciationes, quas ex scholarum longo usu concilium in hanc explicationem recepit et adoptavit. Quum enim conversionis efficaciam panis substantia convertatur in corporis, vini in sanguinis substantiam (can. 2), sed post consecrationem non solum corpus vel sanguis solus adsit, sed totus Christus (can. 1): huius rei non potest ulla alia ostendi ratio, nisi ipsa caeterarum partium cum corpore et sanguine intima connexio: unde vi concomitantis et hypostaticae unionis cum corpore sanguis, cum sanguine corpus, cum utroque anima et divinitas adesse dicenda sunt¹⁾. Quamvis igitur

1) Dom. Soto l. 4 sent. dist. 10 q. 1 a. 1. Omnino necesse confiteri secundum fidem catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento . . . At vero quoniam formae consecrationis non exprimunt nisi corpus et sanguinem, sciendum inquit, aliquid in sacramento altero duorum modorum existere, aut ex vi sacramenti aut ex naturali concomitantia.

haec expositio non sit immediate de fide (id quod tenebat Vasquez disp. 185 cap. 2), nemo tamen absque errore in fide contradicet ei: haec enim „tota doctrina, quam conc. Trid. ibidem tradit, est inter catholicos communis et negari nequit nisi ab infidelibus aut errantibus contra fidem¹⁾.“ Simile iudicium ferunt theologi de totius Christi sub qualibet specierum particula ante fractionem praesentia, nimirum quod eius negatio „saltem mediate opponatur veritatibus fidei²⁾“; nam quando ponatur, ante fractionem Christum adesse sub qualibet particula, nec post fractionem totum sub iis contineri dicendum est; quia pro eiusmodi in utroque casu diversitate ne unam quidem quisquam valuit afferre rationem, nec praeter consecrationem omnino de hoc sacramento quidquam patet fieri, qua Christus sub speciebus efficiatur praesens: quare S. Thomas: „Manifestum est, inquit, quod totus Christus est sub qualibet parte specierum panis, etiam hostia integra manente, et non solum cum frangitur³⁾.“ Quod enim quidam in medium ferunt exemplum de speculo, quod integrum unam tantummodo receptae rei exhibeat imaginem et fractum plures⁴⁾, unde iam videntur sibi sategisse, ut ante hostiae fractionem non sub qualibet particula adesse Christum totum ostendant: hoc omnino non esse simile, facile probatur; nam „multiplicatio huiusmodi imaginis accidit in speculo propter diversas reflexiones ad diversas partes speculi; hic autem non est nisi una con-

1) Salmant. l. c. disp. 7 dub. 1 §. unic.; Soto l. 4 sent. dist. 10 q. 1 a 1: Prima articuli huius conclusio sc. Christum esse totum in sacramento fide catholica, ut ait S. Thomas, profiteamur. Aliae vero duo, puta quod aliquid eius ibi sit ex vi sacramenti, alia vero ex concomitantia, veritas est, quam theologi ex ipsis consecrationis formis deduxerunt. Suarez dispu. in Summam disp. 51 sect. 3.

2) Salmant. l. c.

3) Summa III qu. 76 a. 3.

4) Altisiodor. summa l. 4. tract. 5. cap. 4.

secratio; propter quam corpus Christi est in hoc sacramento ¹⁾).

Proposito, quid sit de materia nostra tenendum, pro virium nostrarum tenuitate inquiramus, quomodo hoc fiat, ut Christus sit totus in sacramento, deinde quomodo sit totus quum sub qualibet specierum particula, tum sub diversis speciebus vel quomodo res corporea pluribus simul ac diversis locis queat adesse. Quia autem ad Christum totum etiam pertinent accidentia corporis et sanguinis, de iis in priori argumento singularis erit quaestio.

Verba, quibus consecratur hostia, haec sunt: „Hoc est corpus meum“. Vox autem „corpus“ hîc non sensu logico vel metaphysico, prout corpus est genus in praedicatione substantiae, nec sensu mathematico, prout corpus est, quidquid habet tres dimensiones, sed sensu physico sumenda est, prout est quaedam pars tota hominis, diversa quum ab anima, tum a sanguine. Corpus enim praecise sub specie panis opponitur sanguini sub specie vini, ac iuxta catholicam veritatem ad hoc corpus propter naturalem cum eo connexionem sanguis et anima accedunt. Seorsim igitur corpus a sanguine ponitur, id quod postulat sacrificii ratio „quia in passione Christi, cuius hoc sacrificium memoriale est, non fuerunt aliae partes ab invicem separatae, sicut sanguis, sed corpus indissolutum permansit, secundum quod legitur Exod. 12: nec os illius confringetis ²⁾“. Sicut enim quando in triduo mortis fuisset hoc sacrificium celebratum, sub speciebus panis fuisset corpus sine sanguine et sub speciebus vini sanguis sine corpore, sicut erant in veritate, ita quum terminum ad quem conversionis quolibet tempore oporteat esse eundem, etiamnum quamvis corpus revera non sit separatum a sanguine, necesse tamen est corpus, quantum ad efficaciam verborum, in sacramento poni sine sanguine et sanguinem absque corpore. Eadem corporis et sanguinis separatio inde

1) Thom. I. c.

2) Thom. Summa p. III q. 76 a. 2.

eruitur, quod Christus diverse saepius de utroque loquens, carnem dicebat vere esse cibum, vere potum sanguinem, illud comedendum, hunc bibendum esse. Nec refert, quod „caro“ dicatur, non corpus: neque enim hoc fiebat ad excludendas alias partes sólidas, quae ad corpus pertinent excluso sanguine, ut sunt ossa, nervi, dentes, capilli, sed „idcirco dicitur pro toto corpore, quia secundum consuetudinem humanam videtur esse magis manducationi accommodata, prout sc. hominis carnibus animalium vescuntur, non autem ossibus et aliis huiusmodi¹⁾.“

Iuxta consecrationis verba sub specie vini sanguis ponitur, sub quo non intelliguntur omnes partes fluidae, sicut nomine corporis omnes partes solidae corporis veniunt organici, sed solus sanguis naturalis. Namque alii humores ut salivae, lacrimae, sanguis etiam qui dicitur nutrimentalis²⁾ et quidquid ad naturae perfectionem non pertinet, omnino non sunt in hoc sacramento neque in eo erant, quum in coena sacramentum Christus institueret, prout huiusmodi non inveniuntur in corporibus glorificatis.

Totius igitur corporis totiusque sanguinis substantia vi verborum sunt in sacramento. Ad substantiam corpoream autem duo pertinent, materia et forma. Ergo non solum materia, sed etiam forma substantialis corporis et sanguinis ex ipsa verborum efficacia in eucharistia adesse dicenda est; quatenus vero haec utriusque forma sit, non est tam facile dictu. Si esset nulla, immerito Tritentina synodus diceret, fieri conversionem totius substantiae panis in corpus totiusque substantiae vini in sanguinem: materia enim non est corpus vel sanguis. Oportet enim terminus ad quem, respondeat termino a quo, qui est tota substantia, ita ut etiam ille sit tota substantia i. e. ex materia et forma composita. Qualis igitur est illa forma, quae virtute conversionis adsit? Ne dicas animam, eiusdem concilii verbis

1) Thom. Summa III q. 76 a. 1 ad 2.

2) Thom. quodl. 5 ad 5.

prohiberis, utpote quod animam expresse doceat vi concomitantiae cum corpore et sanguine adesse, non verborum virtute. Ergone adest forma mortui corporis i. e. cadaveris? Sed quomodo stet forma cadaveris simul cum anima, quae certe adest vi concomitantiae? Tale enim corpus simul esset animatum et inanime. En habes haud parvam difficultatem, quam ab aliis aliter, a plerisque parum felici eventu inveniō solvi tentatam. Sane quidam inveniebantur audaces equites, qui fustem hunc Gordianum uno rescinderent ictu, dicentes, verborum respectu materiam absque ulla forma poni in sacramento ¹⁾ — eximie mehercule! modo probent nobis, eiusmodi materiam omni forma nudam esse substantiam, esse corpus organizatum vel humanum, esse corpus Christi. Nam ut prima aliqua materia absque ulla forma queat subsistere, id quod ab omnibus paene negatur, quomodo tam imperfectam rem Christus suum diceret corpus? Quam tamen quo paululo perfectiorem redderet, Aegidius conversionis terminum finxit esse materiam primam quantitate caeterisque accidentibus affectam ²⁾, sed hac quoque via ad substantiam usque non pervenitur; quinimo Aegidius caecutivit, non videns, accidentia non recipi nisi a toto composito substantiali, quale non est materia sola; contradixit praeterea sententiae communi et admodum firmae, quae etiam accidentia dicit adesse per concomitantiam, non vi verborum. Placuit aliis, conversionis terminum, qualis consecrationis verbis significetur, esse materiam connotando simul formam in obliquo, quae deinde adsit vi naturalis connexionis ³⁾, sed hoc falsum est; nam tota substantia significatur in recto per voces „corpus“ „sanguis“. Alii eucharistici corporis formam, modo cadaveris seu mortui corporis, modo animam volunt esse, prout ipsius corporis naturalis

1) Gabriel l. 4 sent. d. 11 q. 1. Maior ibid. d. 10 q. 5, Marsilius, Aversa, alii.

2) theorem. 28. 29. 30.

3) Soto in l. 4 sent. d. 11 q. 1 a. 1; Valentia l. c. q. 3 pct. 2,

ferat conditio: in triduo mortis, inquiunt, fuisset cadaveris, sed aliis temporibus hanc esse animam rationalem ¹⁾. Verbis enim consecrationis postulari quidem formam, sed non determinatam, quum se habeant indifferenter ad hanc vel illam. At hoc si verum esset, iam nunc anima adesset verborum virtute, non per concomitantiam, quod est contra Tridentinum, ut dictum est. Alia ad propositam difficultatem est eorum responsio, qui duas assumunt substantiales corporum formas, quarum sit una cuilibet materiae coaeva atque incorruptibilis, quam vocant „corporeitatis“. Huic connexam dicunt materiam constituere corpus in sensu universaliori seu generico, ad quod necesse sit aliam accedere formam, qua tribuatur corpori, ut sit specificum v. gr. lignum. Aiunt quippe, dum unum convertitur in alterum v. gr. aer in ignem, aerem non resolvi in nudam materiam, sed in materiam cum corporeitatis forma concretam, cui nullo intermisso tempore substantialis ignis forma addatur. Imo in viventibus plures statuunt esse substantiales formas partiales heterogeneas, quibus disponatur corpus ad suscipiendam animam ac consequenter dicunt, manere corpus idem, efflata anima, propter praedictas formas ²⁾. Communis autem Scottistarum opinio unam admittit formam in aliis rebus, sed in viventibus duas, unam „corporeitatis“ seu „mixti“ et alteram, quae sit anima ³⁾, sed etiam hoc Henricus ad so-

1) Vasquez disp. 186 cap. 3.

2) Pro hac sententia stant Coninckus, Tannerus, Wigers, multi alii.

3) Scot. l. 4. sent. d. 11 qu. 3: „Aliqua forma mixti, per quam corpus est in proxima dispositione, ut animetur; et tale compositum (ex materia sc. et forma mixti) est in genere substantiae, non sicut completum individuum corporis, ut corpus est aliquod genus subalternum, sed corpus, quod est altera pars compositi hominis, pars inquam potentialis respectu animae intellectivae; quia per illam formam corpoream organicam ultime disponitur materia ad susceptionem animae intellectivae, qua inducta totum tunc est in genere et in specie animalis rationalis.

lum coarctat hominem¹⁾. Atque eo firmant duplicis formae distinctionem, quod nisi quandam corporeitatis formam concederetur existere mortuo viventique corpori communem, non esset idem aliquod corpus in sepulchro, quod fuit vivum, nec idem esset corpus Christi pro nobis in cruce passum ac deinde mortuum et sepultum, neque idem esset corpus, quod potuit in triduo mortis poni in sacramento et quod nunc existit in eo, quum compositum substantiale non dicatur idem propter eandem materiam, sed magis propter formam. Addunt, quod si sola ratione vel sub diverso respectu unius eiusdemque formae hoc utrumque distingueretur in corpore vivo, quod ipsum sit corporeum et quod sit vivum, neque haec duo dependerent a formis secundum se diversis, forma panis, quae certe est aliquid reale, converteretur nonnisi in ens quoddam rationis: quod sane absurdum quis ferat? Ergo dicendum esse, substantialem panis formam converti in „formam mixti“ corporis Domini nostri Iesu Christi. Contra hanc opinionem nullum est firmitus argumentum, quam quod supervacaneae est excogitata; nam nulla omnino est necessitas eiusmodi corporeitatis formam adstruendi. Etenim ut dicatur idem corpus mortuum atque vivum, hoc sufficit unum, quod eadem in utroque materia eundem quandam habeat subsistendi modum, qui a vivente corpore transeat in mortuum, illic ab anima, hic a forma cadaveris dependens²⁾. Sunt enim in vivo corpore duo gradus ab invicem

1) quodl. 4 qu. 3; quodl. 12 qu. 11.

2) Non est neganda forma cadaveris in corpore mortuo Christi; nam certe difficilius non est dicere corpus Christi recepisse formam cadaveris, quam vere fuisse mortuum, et „profecto negare cadaver in Christo, est quodammodo veram negare mortem“ (Soto l. 4 sent. d. 10 q. 1 a. 1). Qui negantem sequuntur partem (quidam enim horribile arbitrantur, in Christo ponere formam cadaveris) nituntur scriptura dicente: „Neque caro eius vidit corruptionem“ (Act. 2), sed corruptio dicto loco nonnisi putrefactionem indicat, ut exponit S. Thomas p. III. q. 51 a. 3, quae sane non cadebat in corpus Christi. Verum quatenus per corruptionem significatur destructio compositi substantialis seu se-

distinguendi, unus, quo est tale corpus, alter quo est tale vivum corpus, iique non sola mente distinguuntur, quasi sint meri conceptus vel sola entia rationis, sed sunt rationis ratiocinatae seu cum fundamento in re. Quamvis enim iis correspondeat una tantum substantialis forma, in hac tamen virtualiter continentur et sunt uterque realis, prout diversum reale efficiunt in corpore¹⁾. Quando autem discedit anima, corporeum esse perdurat, quia hunc inferiorem gradum habet eundem forma cadaveris, quo continuet corporeum esse, donec et ipsum cadaver corrumpatur. Inde fit, ut idem sit corpus vivum et mortuum, non quidem omni modo; quia diversae in utroque sunt formae substantiales, sed sunt idem, quia abstrahendo ab hac formali diversitate non solum eadem hîc illic invenitur materia, sed etiam praefatus idem existendi et subsistendi modus. Dico igitur cum gravissimis theologis et praesertim cum S. Thoma, materiam panis et vini converti in materiam corporis et sanguinis Iesu Christi et eorum formam in corporis et sanguinis formam secundum illum gradum mortuo viventique corpori communem, quo altera ultra forma; sive anima sive cadaveris, facit, ut corporeum sit corpus et sanguis Iesu Christi²⁾, sed non secundum superiores gradus animae, quibus per eam habet corpus,

paratio animae et consequenter eductio formae cadaveris (corruptio enim unius est generatio alterius), eiusmodi in corpus Christi admittere, non est indecens.

1) Salmant. l. c. disp. 7 dub. 5 §. 4: Licet distinctio inter gradum corporis et gradum animae sit solum virtualis aut rationis cum fundamento in re, nihilominus extrema talis distinctionis, videlicet unus et alter gradus sunt aliquid reale, sicut distinctio inter attributa divina est praecise virtualis aut rationis, et tamen attributa quid reale sunt, ut optime observavit D. Thomas q. 8. de pot. a. 1 ad 7 et a. 2 ad 4.

2) Thom. III q. 75 a. 6. ad. 2: Dicendum, quod anima est forma corporis dans ei totum ordinem esse perfecti, sc. esse et esse corporeum et esse animatum et sic de aliis: convertitur igitur forma panis in formam corporis Christi secundum quod dat esse corporeum, non autem secundum quod dat esse animatum tali anima.

ut sit vivum et homo seu animal rationale; nec converti formam panis vel vini in ipsam animam vel formam cadaveris, prout forte ferat naturalis corporis sanguinisque conditio, sed tantummodo in dictum gradum, qui sane physica distinctione neque ab alterutra forma neque a superioribus animae virtutibus separari potest: quare haec omnia simul pro fortuita dispositione per naturalem connexionem et concomitantiam accedant necesse est.

Omnino tenendum est, una cum substantia corporis et sanguinis, quae sola adest vi verborum, etiam accidentia substantiae physice inhaerentia vi naturalis connexionis in sacramento existere. Concilium Trid. nihil quidem expresse de iis proposuit credendum, sed quum dicat Christum adesse totum, dubium non est, quin accidentia voluerit includi. Corpus Christi utpote glorificatum nunc iam nullas patitur mutationes: quare et ea, quae naturam eius complent corpoream, ut sunt accidentia, inseparabiliter cum substantia existunt connexa; nam si quando desent, corpus Christi videretur vere mutatum. Dico autem, per concomitantiam ea adesse, non verborum virtute; quia realiter diversa sunt a substantia, ad quam addunt „quoddam esse secundum ¹⁾“ seu „talem formam, quae afficit vel modificat subiectum, extra rationem eius subsistens ²⁾“.

Nostrae aetatis philosophi non omnes ita accidentia a substantia corporea discernunt, sed etiam ex scholasticis fuerunt, qui saltem quantitatem, prout intrinsecus afficit subiectum, nonnisi modum substantiae voluerunt esse ab ipsa inseparabilem, quamvis quandoque iidem ita faciant verba, ut eos putes realem distinctionem admittere ³⁾. Verum

1) Thom. de ente et essentia cap. 7.

2) Suar. disp. metaph. 37 sect. 2.

3) Aureol. apud Capreol. l. 2 sent. dist. 18 a. 2 dist. 12. Ocham. in l. 4. qu. 4 et quodl. 4 qu. 29–33, quodl. 7 qu. 25 et in tractatu de corp. Christi cap. 17 sq. Gabr. in l. 2 dist. 10; Maior in l. 2 dist. 12 qu. 2, quorum omnium sententiam his verbis refert Suar. disp. metaph.

quidem est, nullum esse corpus, quod non sit quantum, sicut nullus est spiritus, qui non sit intellectu ac voluntate praeditus. Quantitas enim ad ea pertinet accidentia, sine quibus essentia rei numquam est ac sine quibus existens numquam a nobis concipitur: quare quantum ponitur pro corpore et corpus pro quanto. Sed non sequitur inde, quantitatem ad cuiuslibet rei corporeae subsistentiam esse referendam; quia quod sine alio non existit, bene tamen interdum sine eo subsistet: Sunt enim multa, sine quibus res non existunt, sed sine quibus vere subsistunt v. gr. Athiops non existit absque colore nigro; per nigrum tamen colorem profecto non habet, ut subsistat. Color igitur niger est accidens ab Aethiope inseparabile, sed nequaquam ad eius essentiam pertinet: optime enim intelligitur, si quando fieret vel fieri posset, ut suum colorem amitteret, non eum desitutum, esse Aethiopem.

Dices sane, si corpus suam amitteret quantitatem, iam non esset corpus, sed spiritus; quia corporum naturam a spirituum per quantitatem distinguimus. At res corporea, etiamsi non existeret quanta, numquam tamen disineret esse apta ad quantitatem: unde etiam tunc differret a substantia spiritus. „Nam substantia illa composita esset ex partibus non tantum essentialibus, sed materialibus et integrantibus substantialiter, ratione quarum et est capax

40 sect. 2 n. 2: „Quamquam autem hi auctores satis expresse negent distinctionem realem a substantia, an vero in re habeant aliquam distinctionem actualem ex natura rei saltem modalem vel tantum rationis ratiocinatae, non satis declarant. Frequentius enim ita loquuntur, ut nullam distinctionem in re ponere videantur; dum vero aiunt, posse aliquando materiale substantiam sine sua quantitate manere (ita enim de corpore Christi in eucharistia sentiunt) videntur admittere distinctionem aliquam ex natura rei“. — Quantitatem vel figuram corporis Christi ab eucharistia abesse docuit Ockham tract. de euch. cap. 39 et 4 d. 10 q. 1, item Durand. l. 4 dist. 10 q. 2; distinguunt enim inter rem quantitatis, quae in eucharistia adsit, (substantiam) et formalem quantitatem, qualem Christus solummodo habeat in coelo.

et natura sua postulat corpoream quantitalis molem; angeli vero substantia est indivisibilis et incapax quantitatis¹⁾“. Essentia igitur rei corporeae ratione sui omnino diversa est ab essentia spiritus, quamvis absque quantitate habeat aliquid de spiritu, quare de modo spiritali loquimur, quo valeat corpus, deo volente, existere. Quantitas autem immediata quadam ac proxima necessitate ad eius naturam accedit, unde fit, ut quantum dicamus corpus et corpus quantum, licet de absoluta dei potentia possit corpus absque quantitate servari et quantitas absque corpore, prout in sacramento quantitas specierum remanet a pane et vino derelicta. Quod iam hic attigisse sufficiat: plura enim de hac re infra videbimus. Ex dictis patet, quantitatem a substantia realiter esse diversam, sed quum sicut a nullo corpore, ita nec a corpore Christi naturaliter absit, per naturalem concomitantiam eam in sacramento ad corpus et sanguinem accedere. Quod similiter statuendum est de aliis accidentibus, quae vocantur absoluta vel physica v. gr. de colore; quia nullum est corpus sine colore. Sed oportet et quantitatem et colorem corporis Christi in sacramento non esse qualiacumque, sed determinata, nempe propria, ex quo sequitur, Christum adesse cum propriis dimensionibus et cum sua figura eodemque colore, atque in coelo, non sane visibili modo, sed eo modo, quo haec continentur in substantia, quam informat, et qui sensibus nullatenus potest percipi seu, ut dici solet, substantiali modo. Si quantitas ac dimensiones corporis Christi ab hoc sacramento abessent, non videretur esse tale corpus, sc. organizatum et humanum; quia corpus organicum non est sine membrorum et articularum varietate. Porro „figura est qualitas circa quantitatem“ ac propterea haec non est specierum „quia corpus Christi non habet ordinem ad

1) Suar. l. c. n. 21.

species, sub quibus continetur, mediante quantitate¹⁾“. Debet autem figura eucharistico corpori tribui, non solum quia hoc non est difficilius, quam adesse quantitatem, sed etiam quia quantitas sine figura esset nescio quid abnorme et prorsus deforme, rudis atque indigesta moles. Refragarentur autem certe omnes nec parum fidelium animi offenderentur, si corpus Christi eo modo audirent in sacramento existere, quo numquam corpus in hominis cogitationem vel imaginationem venit²⁾. Quia autem naturalis figura corporis Christi vere adest, etiam clavium vestigia laterisque scissura in hoc sacramento sunt adoranda.

Verum iam uno ore clamitant catholicae veritatis hostes: Quomodo figura et quantitas corporis Christi in hoc sacramento existat, quin iam extensum sub oculos cadat et a quolibet nostrum possit videri et palpari? Ipsos nos profiteri coactos esse, nihil hic sensu percipi, nisi panem, nisi vinum. Numquid ergo non manifestum sit, nihil aliud adesse? Nam si hic esset corpus Christi, eius sane debere adesse dimensiones, sed quum ad sensum eas non adesse appareat: ergo nec corpus Christi in sacramento existere. Namque, ut Leibnitii utar verbis, haec „acuta et egregia ingenia novae cuiusdam ac blandientis philosophiae principiis imbuta, clare distincteque intelligere sibi videntur, corporis essentiam in extensione consistere. Itaque vociferantur, nullum decretum ecclesiae, nullam legem nullamque denique vim efficere posse, ut quod impossibile est ac contradictionem implicat vel certe tale manifeste apparet, a quoquam, etiamsi vellet obedire, vere atque ex animo credatur“. Ab his quidem plane abhorret praeclarus philosophus, qui et initio in ipsas has sententias fatetur in-

1) Thom. l. 4 sent. d. 10 q. 1 a. 3.

2) Greg. de Val. l. c. disp. 6 q. 4. p. 1.

clinasse, „sed tandem progressu meditandi ad veteris philosophiae dogmata se recipere fuisse coactum“¹⁾.

Primum in mentem revocandum, quod supra non quaelibet corporis Christi accidentia in eucharistia equidem dixi existere, sed tantum absoluta vel substantiae physice inhaerentia, quorum in numero habenda est quantitas. Nunc ad ea accidentia venio, quae non adsunt. Ea sunt omnia, quae externum tantummodo significant substantiae respectum, quem habeat ad locum vel locata, et quae sine interiori ipsius mutatione possunt abesse, quorum potissimum in numero habenda est extensio. Plerique autem eo decipiuntur, quod extensionem vel cum corporeae rei substantia vel saltem cum quantitate confundunt. Qui ultimus error non est ita novus, sed iam videtur fuisse quorundam scholasticorum, qui quantitatem vel negabant in sacramento existere vel num adsit dubitabant. Alterum errorem primus Cartesius in scholam adeo christianam in-vexit, qui materiae naturam in eo posuit „quod sit res extensa in longum, latum et profundum“²⁾. Omnia autem alia, ut quod res sit dura vel ponderosa vel alia aliquo modo sensus afficiens, minus dicit ad rei substantiam pertinere, quum possint tolli, ipsa manente extensione sive rei³⁾; corpus autem nullum esse, quod non sit extensum.

1) Leibnitzens System der Theol. Nach dem Manuscript von Hannover (den lat. Text zur Seite) in's Deutsche übersetz. von Räss und Weis. Mainz 1820.

2) Princ. philos. p. II. c. 4.

3) l. c: Nam quantum ad duritiem nihil aliud de illa nobis sensus indicat, quam partes durorum corporum resistere motui manuum nostrarum, cum in illas incurrunt. Si enim quotiescumque manus nostrae versus aliquam partem moventur, corpora ibi existentia omnino recederent eadem celeritate, qua illae accedunt, nullam umquam duritiem sentiremus. Nec ullo modo potest intelligi, corpora, quae sic recederent, idcirco naturam corporis esse amissura, nec proinde ipsa in duritie consistit. Eademque ratione ostendi potest, et pondus et colorem et alias omnes eiusmodi qualitates, quae in materia corporea sen-

Esse autem quosdam ita subtiles, ut adeo quantitatem ab extensione, non solum a substantia distinguant: has enim ipse vult esse praecise easdem¹⁾. Quippe quantitatem a substantia extensa in re non differre, nec differre spatium sive locum sive situm, sed „tantum in modo, quo a nobis concipi soleant“, quem concipiendi modum pro diversitate nominum late exponit²⁾. Deinde statuit, rem quamlibet corpoream ex partibus minusculis iisque extensis atque in indefinitum divisibilibus consistere, quarum omnium una sit natura; „sed omnis materiae variationem sive omnium eius formarum diversitatem pendere a motu“, quem ex se ipsa materia non habeat (si quidem in ea nihil inveniatur praeter extensionem ac proinde mobilitatem) sed immediate a deo. Motum autem definit esse „translationem unius partis materiae sive unius corporis ex vicinia eorum corporum, quae illud immediate contingunt et tamquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum“³⁾. Huius igitur philosophi doctrinam vides eo tendere, ut non solum quantitatem ad corporis essentiam pertinere statuerit, sed in sola illa eam esse ponendam persuadeat, ita ut negetur etiam rerum formalis differentia omneque in iis activitatis principium, quod ipsas determinet et quo ad invicem valeant operari.

Cartesiano systemati intio vix non applaudebant doctissima quaelibet ingenia, donec contraria dynamistarum theoria praevalere coepit⁴⁾. Inter quos princeps Leibnitius

tiuntur, ex ea tolli posse, ipsa integra manente, unde sequitur, a nulla ex illis eius naturam dependere.

1) l. c. cap. 5.

2) cap. 8. sq.

3) cap. 25.

4) Dalgairns l. c. p. 49: Nie war ein Lauf glänzender, aber auch rascher vollendet worden als der der Cartesianischen Physik. Am Ende des Jahrhunderts, in dessen Mitte Descartes starb, waren alle die Befürchtungen, welche sein Erfolg in den Herzen der religiös

in systemate theologiae ex professo de eucharistiae sacramento agens, duas saltem in corporis rebus vires agnoscendas esse ostendit. Unam passim vocat resistendi conatum, molem, resistantiam, antitypiam, eamque esse „ex qua nascatur, ut corpora non penetrent se mutuo, quasi vacua essent, sed inter se concurrere et a se invicem pati possint et ut in corpore maioris molis, eadem licet posita celeritate, maior sit impetus sive vis“. Hanc autem ex sola extensione non posse deduci, quia eiusdem extensionis corpora diversum videmus exercere impetum; namque maior est percussio a ferro, quam a ligno eiusdem licet quantitatis, neque est dubium, quin valeat augere deus vel minuere hanc vim, nec tamen augeat vel minuat rei dimensiones nec omnino eius mutet naturam: unde merito dicit sequi, hanc vim esse accidens reale cuiuslibet rei corporeae ab ipsa materia diversum eique superadditum.

Alteram vim esse potentiam motricem, unde fiat, quod videmus ad corpus pertinere „ut continue agat vibratione quadam aliaque corpora repellat ac suum locum tueatur“.

Gesinnnten hervorgerufen hatte, zerstreut; denn alle Theile des Cartesianismus, welche die Lehre vom h. Sacrament bedrohten, waren verschwunden und eine andere Doctrin war an deren Stelle gesetzt worden. Es ist nicht nur wahr, dass kein heutiger Philosoph die Ausdehnung als identisch mit der Materie betrachtet, sondern eine ganz andere Doctrin erhob sich im 17. Jahrhundert und herrscht noch, welche behauptet, dass die Ausdehnung keines ihrer wesentlichen Merkmale ist.

Cousins Fragments philosophiques I, 73: Quel physicien depuis Euler cherche autre chose dans la nature que des forces et des lois? Qui parle aujourd' hui d' atômes? et mêmes les molécules, renouvelées des atômes, qui les donne pour autre chose qu' une hypothèse? Si le fait est incontestable, si la physique moderne ne s' occupe que de forces et que de lois, j' en conclus rigoureusement, que la physique, qu' elle le sache ou qu' elle l' ignore, n' est pas matérialiste et qu' elle s' est fait spiritualiste le jour où elle a recheté tout autre méthode que l' observation ou l' induction, lesquelles ne peuvent conduire qu' à des forces et à des lois, or qu' y a-t-il de materiel dans les forces et dans les lois?

Ab hoc interno corporum motu partium dependere connexionem maiorem vel minorem, prout motus, inquit, inter se et cum externis sunt consentientes. Porro hunc conatum, salva rerum essentia, posse mutari, iam ex naturae legibus satis apparere. Hac via Leibnitius persuadet, in corporeis rebus existere vires quasdam iis proprias, nec proinde in extensione sola omnem earum naturam constare, neque quae eiusmodi in rebus inveniantur, esse modalia tantum, quae nimirum metaphysica necessitate ex extensione resultent, sed accidentia realia ad materiam supervenientia. Has easdem deinde vires oportere ait ad quandam primitivam agendi facultatem referri, ad quam se habeant ut secundae potentiae; in hac primitiva facultate sive entelechia rerum materialium essentiam consistere ab eaque fieri, ut eadem maneat res sub diversis licet vel nullis dimensionibus vel qualitatibus. Hanc enim entelechiam exigere quidem secundas potentias certosque actus, sed iam a natura, multo magis autem a deo quibusdam vel omnibus his posse privari, quin res desinat esse eadem, quae antea erat, ac propterea „quamdiu eadem essentia non statim divisibilis aut variabilis sit cum dimensionibus nec mutabilis cum qualitatibus, sequi eam ab ipsis realiter distingui“.

Haec summa est eorum, quae Leibnitius in systemate theologiae rei catholicae patronus ac fautor contra Cartesianam philosophiam tractat. Optime statuit, in rebus corporeis non esse meram inertiam vel solam extensionem, sed ad ipsarum essentiam pertinere principium quoddam primum activitatis seu entelechiam primitivam (formam substantialem) ad quam aliae secundariae potentiae accedant (formae accidentales) unde infertur distinctio inter accidentia et substantiam, qua potest fieri, ut accidentia absque substantia vel substantia absque accidentibus existant; verum non satis explicat philosophus, quid sit proprie extensio, de qua agimus, vel quomodo se habeat ad illam primitivam entelechiam. Namque eam distinguit a resistendi

conatu, dicens, eadem manente rei quantitate, hanc vim posse augeri, nec non a potentia motrice, a qua partium connexio dependeat maior minorve, quae connexio profecto non est nisi extensarum, sed etiam distinguit eam a potentia primitiva, quam dicit eandem manere sub diversis licet accidentibus. Quum igitur non aperte dicat, ad quid extensio in rebus sit referenda sed materiae essentiam, sicut in aliis scriptis, in sola activitate ponat, quin etiam pro entelechia (substantiali forma) ipso nomine materiae utatur¹⁾, in media eum apparet constituisse via, dum a principio activitatis (forma) non discernit aliud principium, nimirum passivitatis (materiam), ad quod quantitatem vel extensionem reducat, ex quo utroque principio corporeae cuiuslibet rei substantia coalescat. Est autem omnino dynamisticae philosophiae defectus, quod non sufficienter explicat, quid sit extensio vel quomodo ex viribus simplicibus vel indivisis realitatibus aliquid extensum et divisibile proveniat. Praesupponitur a dynamistis extensio, quam ex systemate suo deducere nequeunt. Neque enim ex simplicibus elementis seu monadibus vel innumerabilibus aliquid continuum generabitur, prout etiam innumerabiles spiritus ne corpusculum quidem constituent. Nec licet ad linearum vel cuiuslibet mathematici corporis extensionem provocare, quasi in iis nihil inveniatur, nisi copia punctorum indivisibilium. Namque ut ex punctis componeretur linea, puncta se tangere deberet. Res autem simplices, ut sunt puncta, non se tangerent, nisi secundum se tota, hoc est: in unum conciderent. Quare melius cum Platone, Aristotele et communiter mathematicis continuum dicitur integrum quiddam sine fine in partes et ipsas continuas, non in puncta divisibile. Fuerunt sane quidam vel Leibnitiani vel Boscovichiani, qui concesserint, posse monades vel puncta simplicia se invicem penetrare indeque fieri dixerint, ut totum Christi corpus sub qualibet

1) I. c.: „Materia seu potentia prima agendi, quam alii actum primum vocant.“

vel minima specierum particula possit in sacramento adesse absque naturali sua extensione. At quaeso, quomodo non sit necesse, ut etiam alia quaecumque corpora, immo totus mundus in unum concidat punctum? Etiamsi enim iis tot demus vires, quot velint, quibus monades vel puncta ad invicem operentur et connectantur, quibus cohaereant et dissipentur, numquam tamen ad extensionem pervenient, quâ pars est extra partem; quia ex eorum hypothesi elementa, ex quibus corpora constituuntur, sunt simplicia, quae sibi non praebeant superficiem, per quam valeant ad invicem agere, se repellere, sibi resistere. Dicunt quidem alii, simplicia corporum elementa propter suam naturalem dissimilitudinem nequire in unum punctum concidere ¹⁾ i. e. extensionem esse necessarium modum existentiae vel coexistentiae punctorum: unde iam sequeretur, non minus ex dynamistarum, quam ex Cartesianorum theoria implicare contradictionem, quod Christi corpus non per extensionis modum in eucharistia adsit. Sed saltem ex quibusdam factis revelationis deducitur, posse res naturaliter diversas in unum eundemque locum convenire et se invicem penetrare ²⁾;

1) Christian Wolff, vernünftige Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen. §. 586. §. 603.

2) „Exempla sunt Christi ex utero virginali, illaeso virginitatis claustro exeuntis, in cubiculum clausis ianuis penetrantis, de sepulchro grandiori lapide clauso exsurgentis, quae certe sine penetrationis corporum miraculo non contingere, quidquid tandem obloquantur adversarii, ut exempla haec infirmant, quae nihil certe stupendi ac miri continerent, sicut contendunt S. patres, si naturalibus mediis, ut adversariis placet, facta fuissent.“ Tourn. prael. theol. Ed. Paris 1765 tom. VIII. p. 102. — Cat. Rom. p. I. cap. 4 qu. 8: Quomodo postea ex sepulchro clauso et obsignato egressus est atque ad discipulos clausis ianuis introivit vel, ne a rebus etiam, quae natura quotidie fieri videmus discedatur, quomodo solis radii concretam vitri substantiam penetrant neque frangunt tamen aut aliqua ex parte laedunt, simili, inquam et altiori modo Iesus Christus ex materna alvo sine ullo maternae virginitatis detrimento editus est; ipsius enim incorruptam et perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus.

praeterea, licet propter naturalem dissimilitudinem se excludant puncta, nemo tamen videt, quomodo sese tangant et cohaereant, id quod necesse est dici, ut unum intelligantur constituere corpus continuum. In aperto igitur est, dynamistas non prorsus eliminare difficultatem contra sacramenti veritatem ab extensione petitam. Confundunt quidem Cartesianos eo, quod probant, non in extensione rerum corporalium essentiam positam esse ac praeter extensionem quaedam realia et absoluta accidentia vel virtutes ab essentia diversas agnoscendas esse, quae ex extensione deduci nequeant, sed quum ipsi non sufficienter exponant, unde sit extensio, irrisionem sibi parant, quod vel extensionem videantur negare vel iam sine ratione et contra rationem supponere, quam ex suo systemate explicare non valeant. Sin autem ex iis nonnulli luculenter ostenderint, quomodo Christi corpus absque ulla extensione in sacramento existat, non tamen sategerunt, ut adhuc intelligatur, quomodo vere adsit quantitas et figura corporis Christi; namque in punctis indivisibilibus vel monadibus nihil habes nisi rerum simplicium numerum, qui aliquid unum physicum vel quantitatem continuam nullatenus constituit, ut supra dictum est.

Nunc iam a plerisque physicorum ac chimicorum aliud defenditur systema, quod atomismum dynamicum vocant, eo quod omnem corpoream substantiam ad primitivas atomos elementorum chimicorum reducant, quas constare volunt ex materia et viribus quibusdam resistendi, attrahendi, repellendi. Ita se arbitrantur media incedere via inter atomismum purum et dynamismum. Sed oboritur quaestio, num istae vires ad primam atomorum existentiam necessariae sint necne. Quando dicantur ad realitatem extensam, prout sunt atomi, tamquam aliquid non necessarium supervenire, manifestum, in purum atomismum fieri relapsum, quatenus etiam sic in mera extensione corporum essentia ponitur. Quando nutem materia et vires illae nonnisi inter sese coniunctae primum esse atomorum dicantur constituere

hoc systema non ita absonum est a scholasticorum theoria, dummodo vires singulae ad principium commune activitatis i. e. ad entelechiam seu formam primitivam, ac pariter extensio ad suum principium i. e. ad materiam, ab ipsa diversam et passivitatis fundamentum, reducantur 1).

Nobis rerum corporearum naturam nihil videtur melius explicare, quam vetus Stagyritae theoria, quae certe mediam aureamque obtinet viam inter mechanicam Cartesii et dynamicam Leibnitii, quum corporeas res ex principio quodam diffusionis seu quantitatis et ex altero metaphysicae unitatis et qualitatis compositas esse doceat. Qua excluditur compositio mere mechanica, quae fiat per solam conglomerationem extensarum mobiliumque partium; expungitur inquam Cartesii inepta opinio, qui in corporibus nihil aliud esse statuit nisi partes materiales ad invicem a deo absque ulla propria agendi virtute, qua in actionem determinantur, coaptatas — sed excluditur etiam dynamistarum error, qui dum cuiuslibet rei corporeae per principium quodam activitatis agnoscunt unitatem, ad rerum tamen ex materialibus partibus compositionem vel quantitatem non perveniunt. Ipsa singularis quantitatis indoles, quae ita est una, ut simul sit multiplex, et ita constituitur partibus, ut in se sit continua atque indivisa, per quam porro habent partes, ut sit una extra aliam, sed etiam ut aliquo modo

1) Liberatore Instit. philos. ad triennium accommodatae. Romae 1861. Editio 2. p. 455. Hoc nempe modo „systema scholasticorum novo nomine novoque aspectu instauratur. Et sane vis illa, quae materiae additur, munus manifeste fungitur formae substantialis. Optime enim dicitur forma, quod actum et complementum dat materiae; nec minori iure nomen „substantialis“ sibi adsciscit, quod ad primum esse rei constituendum concurret. Sola differentia haec superesset, quod ubi in systemate atomismi dynamici forma substantialis esset ipsa vis, in systemate scholastico foret realitas, ex qua vis tamquam fonte dimanat. Verum huiusmodi dissensio facile componi posset cum ad aliam potius quaestionem pertineat, nempe utrum forma substantialis agat immediate per se an per vires ab ea emergentes.“

sint intra se invicem, quia unius finis est initium alterius et partes non in se substant singulae, sed in toto — haec dico miranda atque arcana quantitatis natura, qua contraria, ut sunt unitas et pluralitas, videntur commixta, haud obscure nobis in substantia exhibet compositionem ex duobus oppositis principiis, materia sc. et forma. Licet autem quantitas sit proprietas totius compositi ex utroque principio¹⁾, cuius utriusque est signum, magis tamen refertur ad materiam, sicut qualitas refertur ad substantialem formam²⁾. Nam quantitas se habet ad accidentales formas, sicut materia se habet ad substantialem; quia sicut materia immediate secundum se subiectum est substantialis formae, ita mediante quantitate habet, ut possit esse subiectum accidentaliū: propter quod quantitas est aliquid iners vel passivum in re sicut materia. Distinguitur autem quantitas ac proinde localis extensio quum a materia, tum a toto composito; quia substantia tota est in quolibet puncto rei extensae, quantitas autem saltem secundum eum modum, quo est in loco diffusa, non est tota in singulis partibus, sed tota nonnisi in toto; deinde quia quantitas potest augeri vel minui, nec tamen ideo augetur vel minuitur rerum natura vel essentia. Denique ex ipso quantitatis munere desumitur distinctionis naturalis ratio: „Nam videmus, in substantia materiali multas res in se extensas, esse ita inter se coniunctas, ut intime penetrenter simulque in eodem spatio consistant absque ulla repugnantia inter se; rursusque videmus, unam substantiam corpoream et unam partem

1) Thom. opusc. 32 de natura materiae c. 5.

2) Thom. in l. 4 sent. d. 12 q. 1 a. 1 sol. 3 ad 1: Prima accidentia consequentia substantiam sunt quantitas et qualitas, et haec duo proportionantur duobus principiis essentialibus substantiae, sc. formae et materiae, sed qualitas ex parte formae. Et quia materia est subiectum primum, quod non est in alio, forma autem est in alio sc. materia, ideo magis appropinquat ad hoc, quod est non esse in alio, quantitas, quam qualitas et per consequens quam alia accidentia.

integralelem eiusdem corporis repugnare alteri in eodem spatio, ita ut non possint sese penetrare: ergo necesse est, ut hic effectus et haec repugnantia proveniat ab aliqua re distincta a substantia et qualitatibus, quandoquidem hae solae inter se non habent illam repugnantiam ¹⁾.“

Quod praecise attinet ad localem extensionem, non solum haec diversa est a rerum corporearum essentia, sed etiam aliquatenus diversa est ab ipsa quantitate. Nam quamvis substantia quaelibet quanta naturaliter sit extensa, non tamen idem est, esse quantum et esse extensum in loco, sed oportet duplicem quandam distinguere extensionem, unam proxime ad essentiam accedentem seu internam, quae ipsa est quantitas, quatenus intrinsecus materiae inhaeret ac per eam habet materia, ut sit apta et habilis ad sese extendendum in loco; quia nimirum non potest extendi nisi quod habet partes secundum se, seu uti dicunt entitative diversas, materiae autem non sunt ullae huiusmodi partes nisi per quantitatem ipsi inhaerentem — alteram extensionem actuale sive externam, quae proprie talis dicitur, qua substantia respectu sui per quantitatem iam in partes distincta ita in loco ponitur, ut partes ipsius entitative distinctae etiam localiter singulae se expellant ac suum quaelibet teneant locum. Prius est, quod una pars non sit altera vel quod in partes diversas distinguatur materia, idque dependet a quantitate, quae gignit et servat distinctiones in substantia ea, quam afficit; posterius est, quod ubi sit una pars ibidem non sit alia, idque dependet a locali extensione, quae naturalis consecutio est quantitatis et quidam ipsius formalis effectus. „Potest autem causa formalis ab effectu separari, non contra effectus a causa. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco; quia per hoc separatur tantum causa ab effectu,“ quamvis non possit spiritus in se indivisibilis extendi in loco „quia per hoc poneretur effectus

1) Suar. Metaph. dispt. 40 sect. 2 n. 11.

formalis sine causa et posterius sine priore, quod fieri nequit¹⁾." Quamvis etiam cum Suaresio liceat dicere, quantitatem numquam esse sine effectu suo formali, qui proprie is est. Quantitas enim nihil aliud est nisi „forma dans rebus corpoream molem vel extensionem," sc. interiorem, quae est essentialis ratio quantitatis: „quid vero sit habere molem corpoream declarare non possumus, nisi per ordinem ad hunc effectum, qui est expellere similem molem, non quidem actu (quum per potentiam dei absolutam impediri possit talis effectus, servato formali effectu quantitatis), sed aptitudine . . . Nec refert, quod quantitas, dum inest, actu faciat quantum; nam hoc ipsum est reddere corpus ita dispositum, ut quantum ex se est, requirat praedictam in loco extensionem. Ex forma enim actuali per se primo et absoluta necessitate solum sequitur in actu primus et primarius effectus; alii vero effectus sequi possunt tantum in aptitudine, qui non sunt proprie effectus formales, licet vocari soleant secundarii²⁾, sed vel ad materiales reducuntur vel ad effectivos per resultantiam naturalem³⁾“.

Inde iam elucet, quid sit localis extensio et quomodo differat a quantitate substantiae intrinsecus inhaerente. Extensio quippe localis est secundarius quidam quantitatis effectus, cuius primarius et proprie formalis est, ut rem faciat secundum se extensam. Quod igitur quantum commensuratur loco, aliquid accidentarium et externum est, quod potest abesse, manente quantitate. Hinc eruitur, quomodo Christi corpus in sacramento sit cum physico acci-

1) Bellarm. l. c. de sacr. euch. l. 3 cap. 7 Tournelius l. c. p. 103: Disparitas est; quia spiritus nullas habet partes: impossibile igitur est, ut loco coextendatur; at corpus, etsi partes habeat distinctas in ordine ad se non tamen necessario et essentialiter, saltem deo ita volente, habet illas distinctas et extensas in ordine ad locum.“

2) Sunt duo, sc. extensio externa atque actualis impenetratio et resistencia, qua fit, ut unum corpus alteri non cedat sed resistat,

3) l. c. disp. 40 sect. 4.

dente quantitatis, cum interno situ membrorum, cum figura et dimensionibus sibi propriis, nec tamen sit extensum secundum locum nec proinde palpabile manibus vel visibile oculis.

Quum Christus in sacramento non adsit per modum extensionis, omnia sequitur a corpore vel sanguine esse excludenda, quae respectum ad locum indicant. Ergo neque stans neque sedens, neque pronus neque supinus est Christus neque omnino ullum exterioris situs modum habet; quia eiusmodi accidentia vel attributa in aliquod corpus nisi loco commensuratum cadere nequeunt. Porro in sacramento existens Christus nihil potest pati a rebus extraneis, quippe quae in rem sibi superficiem non praebentem minime agant. Potuit autem Christus etiam in hoc sacramento pati, quatenus passio et mors secundum propriam speciem ac naturalem ipsius existendi modum ei inferebatur, sed nullo modo extrinsecus potest affici, qualis existit in sacramento. Sive igitur sacramentales species humum cadunt, sive pedibus calcantur, sive dentibus frenduntur sive aliud quidquid patiuntur, horum nihil ad corpus Christi proprie pertingit ¹⁾. Corruptis denique speciebus, non corpus vel sanguis corrumpuntur, sed solvitur habitudo substantialis, qua corpus et sanguis cum speciebus coniuncta existunt: quare statim sub iis esse desinunt. Iam apparet igitur e medio sublatus Capharnaitarum error, qui Christum putabant ita corpus suum datum comedendum, ut ab edentibus conscinderetur et dilaceraretur, ad quos ipsius Christi sermo: „Spiritus est, qui

1) Prosa missae de Vener. sacr.:

A sumente non concisus,
Non confractus nec divisus,
Integer accipitur.
Nulla rei fit scissura;
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status nec statura
Signati minuitur.

vivificat, caro non prodest quidquam; verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt¹⁾." Iam patet e medio sublatam nefastam ac scelestam Stercoranistarum haeresim, si tamen quando exstitit; nam „vana et prorsus ficta videtur illa haeresis; species quippe panis et vini dicuntur ipsum corpus Christi . . unde quidquid mutationis et corruptionis accidit . . . in ipsas species externas, non in corpus ipsum Christi naturale ac substantiale immediate cadere dici debet²⁾."

Sicut non passibiliter, ita nec sensibiliter i. e. modo sensibus perceptibili Christus in sacramento adest³⁾. Quamobrem nec proprie attingitur nec videtur, idque ne a glorificato quidem oculo⁴⁾. Nec potest per se seu immediate moveri; quia motus localis, qui fit immediate, accidere nequit in re, quae moventi non praebet superficiem. Movetur autem ratione specierum, sub quibus existit.

Vides, qualis sit natura illius modi, quo Christus est in sacramento et quem sacramentalem vocant, ut ipsum a naturali corporis et sanguinis Christi conditione distinguant, plerumque autem negative exprimunt dicendo: corpus, sanguinem non adesse per modum quantitatis vel extensionis, non adesse ut in loco, non occupare locum, non adesse naturaliter, localiter, commensurabiliter, circumscriptive⁵⁾, passi-

1) Ioh. 6, 64.

2) Tournely cursus theolog. T. III p. 345 ed. Col. Agripp. 1734 fol.

3) Hymn. Adoro te:

Visus, gustus, tactus in te fallitur,

Sed auditu solo tuto creditur.

4) Thom. Summa III. qu. 76 a. 7.

5) Nec definitive, ut docet S. Thomas l. c. a. 5 ad 1. — Sotus l. 4 sent. d. 10 q. 1 a. 5, Gabriel et alii nonnulli dicunt sane, Christum adesse definitive, sed hoc aliter explicant, atque usitatum est, quasi hoc sit esse totum in toto et totum in qualibet parte, quemadmodum anima tota est in toto corpore et tota in qualibet corporis parte. Sed ex mente S. Thomae definitive esse in loco est: loco ita definiri vel ter-

biliter, sensibiliter etc. Quando autem corpori vel sanguini Iesu Christi in hoc sacramento aliqua attribuntur, quae proprie iis non conveniunt, hoc fit propter communicationem quandam idomatum, qua quae de speciebus sunt vera, ratione interioris et formalis corporis et sanguinis ad species habituinis ad ipsum corpus et sanguinem, quae sub iis continentur, referri solent. In his autem alia magis proprie aliis dicuntur. Quamvis enim corpus et sanguis, ut dictum est, per se non moveantur, moventur tamen vere et proprie per accidens i. e. secundum motum specierum, ac proinde non solum recte, sed etiam proprie dicimus: corpus Christi a sacerdote elevari, circumferri, dari, sumi. Sed hic motus similis est ei, quo moto corpore hominis movetur etiam anima, vel potius, quia ipsa anima movet corpus, id quod non facit Christi corpus ratione specierum, est motus similis ei, quo „ad motionem hominis movetur scientia, quae in ipso est¹⁾“. Sicut igitur scientia per hunc motum nullo modo mutatur, ita corpus Christi motis speciebus nullam sui patitur mutationem. Pari modo corpus Christi dicitur sursum vel deorsum esse, in altari vel in ostensorio positum esse; quia Christi corpus per unionem ad species vere est in loco, quamvis non sit ut in loco i. e. loco commensuratum. Quod autem huiusmodi diverse simul praedicantur de eodem corpore eodemque sanguine hîc illic in sacramento existentibus, non plus habet difficultatis, quam quod eandem animam dicimus et intelligimus esse simul in capite et in pedibus, propiorem ad terram ab eaque simul remotiorem. Breviter hanc rem Bellarminus his explicat verbis: „Notandum est, inquit, unum corpus in pluribus locis positum, habere unum esse substantiale, sed multa esse localia: ex quo fit, ut illa

minari rem, ut non sit alibi, sicut anima hominis non est extra corpus. Christi corpus in pluribus simul locis est: ergo non est definitive in loco iuxta usitatum huius locutionis sensum. Quaestio tantum est de nomine, non de re. Cfr. Greg. de Val. l. c. disp. 6 q. 4. pct. 2.

1) Estius l. 4 sent. dist. 10 §. 6.

omnia multiplicari debeant, quae consequuntur esse locale, illa autem non multiplicantur, quae aliunde proveniunt, quam ab esse locali.“

Sunt quaedam, quae plus quam motum vel praesentiam per species terminatam significant; videntur enim insinuare figurae mutationem, in partes dissolutionem, sensibilem perceptionem v. gr. frangi, concidi, dentibus frendi, manibus contrectari et palpari, gustari, videri. Haec minus proprie ad corpus et sanguinem Iesu Christi referuntur; verumtamen praedicantur de iis propter singularem illam et ineffabilem coniunctionem, qua speciebus sacramentalibus connexa sunt. Caeterum in omnibus his locutionibus modum loquendi in ecclesia dei approbatum et usitatum, sicut et in aliis mysteriis, quam plurimum oportet respici.

Per sacramentalem modum corpus Christi aliquatenus differre videtur ab eo, quod est in coelo: quamobrem a theologis noni saeculi multum agitata est quaestio, num idem sit corpus Christi in sacramento cum eo, quod est ex Deipara natum et crucifixum et passum seu cum naturali, quod existit in coelo. Dixerunt plerique „naturaliter“ idem esse, sed „specialiter“ diversum, quam tamen specialem differentiam nimium urgentes quidam vel valde obscure loquebantur vel adeo quae videntur haeresim sapere. Sed ea, quibus isti a fide aberrare videntur, benigniori sensu accipienda sunt, nec quemquam omnino in apertam haeresim incidisse constat praeter Scotum Erigenam, quem postea Berengarius secutus est. Fuerunt autem alii, qui paene nullam admitterent diversitatem, sed utriusque corporis potissimum inculcarent aequalitatem. Quas diversas opiniones componens Gerbertus non ita contradictorium censet fuisse, quae utrique docebant, quum corpus Christi sacramentale a naturali possit dici diversum propter diversum existendi modum et idem cum eo propter eandem naturam. Verum iam inolevit consuetudo, qua corpus Christi in hoc sacramento existens dicimus idem esse cum nato ex Maria Virgine et crucifixo,

idque dicitur verius et rectius; quia idem plerumque intelligimus esse aliquid propter substantiam unam easdemque notas interiores seu accidentia ad naturam proxime accidentia, propter unitatem essentialem et individualement, quae non sunt alia in sacramentali atque in naturali Christi corpore. Sed usui non est, quod aliquid dicatur diversum propter sola diversa localia vel propter diversum respectum externum.

Ab hoc autem loquendi more desumitur difficultas, quam obtundunt nobis adversarii, quod idem dicamus corpus in coelo et in sacramento, nempe visibile et invisibile, palpabile et non palpabile, extensum et non extensum: Haec enim aiunt repugnare evidentissimo rationis principio, quod eadem res non possit simul esse et non esse. Quinimo, quum a nobis separetur extensio a quantitate et eadem res dicatur uno loco extensa, alio loco non extensa, quid impediatur, quominus eadem res, pluribus simul locis existens, etiam aliis privetur accidentibus in loco uno, dum aliis locis maneat integra, et quominus pro iis etiam substituantur nova prorsus ac diversa accidentia, ita ut eadem forte res sit alba simul et nigra?

Ineluctabile quidem stat principium, quod res eadem non potest simul esse et non esse, neque ullo sane exemplo nulloque sophismate potest concuti. Verum si quis dicat in hoc principio nos habere firmam regulam, qua in quolibet casu iudicemus, quid de rebus fieri nequeat, magnopere is fallitur. Optime enim Maldonatus nullam omnino admittit regulam, qua instruamur, quid deus non possit facere, sed tantum quid possit facere. „Bene enim sequitur; si quid intellectus noster potest concipere, quod contradictionem non implicabit, a deo fieri potest. Negative autem non sequitur: intellectus noster non capit: ergo contradictionem implicat et a deo fieri non potest.“ Et de principio illo logico: „Si quaestio, inquit, proponeretur semper generaliter, an deus posset facere, ut idem esset et non esset, intellectus

potest esse iudex et regula; quia statim intelligit, id fieri non posse. Sed tamen quando proponitur quaestio hypothetica, ut an corpus possit esse in loco et non occupare locum, non potest noster intellectus esse bonus iudex; quia ut id iudicet, necesse est, ut intelligat, an occupare locum pertineat ad essentiam corporis necne ¹⁾." Item in casu nostro quaestio non est generalis, num deus possit facere, ut aliquid simul sit et non sit, sed num sub ea hypothesis, ut una res pluribus simul locis existat, multiplicenturque accidentia, quae locum sequuntur, i. e. pro diversis locis res eadem possit esse simul extensa et non extensa et consequenter visibilis et non visibilis, palpabilis et non palpabilis etc. Sane si extensio ad corporum essentiam pertineret, nullo modo res corporea posset simul esse extensa et non extensa. Sed scimus, extensionem non esse nisi accidens extrinsecus resultans ex intimiore accidente quantitatis ipsiusque ad locum denotare respectum. Itaque nihil prohibet, quominus pro diverso loco dicatur adesse vel abesse, nam ipsa convenit rei nonnisi respectu ad hunc vel illum locum. Quin etiam, si concedatur nobis, unum corpus posse pluribus simul locis existere (quam quidem quaestionem infra tractabimus), hoc non videtur posse fieri per modum extensionis; nam sicut res per unam substantialem formam non potest in duabus simul constitui speciebus, sed ad hoc duae requiruntur formae naturâ distinctae, ita res per unam quantitatem, quae est instar formae ratione illius effectus, qui est extensio, non potest in duobus simul locis constitui, sed pro diversis locorum repletionibus necessariae sunt plures quantitates ex toto diversae. Contradictionem igitur implicat, quod res eadem, una praedita quantitate, pluribus simul locis existat extensa, sed haec contradictio eo ipso declinatur et eluditur, quod corpus Christi uno tantummodo loco, nempe in coelo per modum extensionis, aliis autem locis non ita existere dicitur. Dices

1) l. c. tom. I. cap. 4. p. 154.

sane, alia via invehī contradictionem eo, quod sit contra logicae principium, quod extensionis vis, quae inest quantitati, sit agens simul et non agens. Verum nihil potest operari ultra virtutem sibi inditam, nec proinde quantitas, quae est una in individuo, ultra unum locum corpus Christi potest extendere: ex quo manifestum est, secundum alia loca corpus non extendi, quum iam in coelo occupet locum. Neque in hoc est contradictio, quod vis agat secundum propriam mensuram; nam quantitas legem suae naturae sequitur corpus extendendo, ubi primum existit, et non ultra: quamvis igitur corpus etiam alibi sit, quantitas tamen non extendit; quia non valet. Sed falsum est, quod ideo dicas vim simul esse agentem et non agentem, sed potius semper est agens; quia eadem quantitas, quae est in sacramento, corpus Christi extendit in coelo; ubi plurimum igitur dicendum est, eam agere secundum unum locum et non secundum alium, quod non est difficilius, quam quod vis gravitatis, quae inest corporibus, agat, quatenus ea premit terram versus, et non agat, quatenus ea non premit sursum.

Quod de extensione diximus, nimirum eam posse abesse simul et adesse pro locorum diversitate, hoc idem non valet de accidentibus physice substantiae inhaerentibus; quia, ut ait Scotus: „haec non sunt nata inesse secundum locum.“ Itaque quantitas vel aptitudo ad certum obtinendum locum numquam tollitur, quotquot locis corpus Christi existit; nam si uno loco tolleretur, iam intrinsecus corpus aliter afficeretur ac revera mutaretur nec consequenter esset idem. Itaque plurimi necessitatem, qua haec accidentia physica sunt in sacramento, volunt esse absolutam, qua nec per divinam omnipotentiam abesse vel cum aliis commutari queant, non meram naturalis connexionis, quā quae naturaliter coniuncta existunt, citra miraculum non separentur. Hanc autem opinionem eodem confirmant principio, quo con-

tra nos utuntur adversarii, quod eadem res non potest simul esse et non esse.

Refragantur sane pauci haud levis notae theologi, qui contendunt, etiam quoad accidentia physica posse fieri, ut eadem res pro diversis locis simul sit et non sit vel saltem ut in eadem re pro diversis locis inveniantur contraria, licet non contradictoria. Cui priori sententiae assentitur etiam Leibnitius in systemate theologiae: „Nihil, inquiens, prohibet, quin deus substitutionem naturalem, (i. e. qua natura dimensiones et qualitates novas loco priorum substituit) immutare vel etiam plane intercipere et impedire possit, ut essentia maneat dimensionibus et qualitatibus plane exuta, idem efficere potest, ut eadem res diversas dimensiones qualitatesque simul habeat“. Prae caeteris autem Suaresius eam defendit opinionem, quod licet contradictoria in eadem re simul esse nequeant, de absoluta tamen dei potentia bene possint contraria: itaque censet posse fieri, ut corpus Christi vivens in coelo, mortuum ponatur in sacramento. Ad quod probandum argumentatur: implicare quidem contradictionem, quod Christi corpus simul sit vivum in propria specie et non vivum in sacramento: propositionem enim negantem iuxta regulam logicae distributive sumendam esse, quamobrem ut corpus Christi dicatur non vivum, requiri, ut ne uno quidem loco vivum existat. Sed nullatenus contradictionem implicare, quod Christi corpus sit vivum in coelo et mortuum in sacramento, nam quum duae istae propositiones sint affirmativae, utramque particulariter sumendam esse ideoque, ut utraque sit veram, sufficere, quod corpus uno loco existat mortuum, altero vivum. Praeterea in metaphysica docet non solum diversa licet eiusdem speciei ¹⁾, sed etiam con-

1) disp. met. 5. s. 8 iam naturaliter ait quaedam accidentia eiusdem licet speciei in eadem re existere, quae sint numero diversa, ut sunt species intentionales et relationes quaedam, sed difficile esse certam in hac re praescribere regulam. Sed putat, ea non posse (na-

traria in eadem re simul posse existere non iam secundum diversum tantummodo locum, sed etiam secundum unum eundemque locum. Nam „capacitas subiecti extenditur ad certam graduum latitudinem, quae impleri potest vel per unam tantum qualitatem, si perfecte intensa sit, vel ex admixtione plurium in gradibus remissis (v. gr. caloris et frigoris; nam in remissis gradibus etiam naturaliter contraria misceri, ex communi metaphysicorum doctrina et rationibus dicit satis probari). Atque ita fit, ut possint formae habere contrarietatem et repugnantiam secundum intensos gradus, in quibus latitudinem excedunt, licet in remissioribus possint esse simul“. Sed de absoluta potentia loquendo, etiam in summo atque intensissimo gradu dicit contraria in eadem re simul posse existere v. gr. summum calorem cum summo frigore (nigredinem cum albedine); quia unum contrariorum mediate tantum inferat contradictionem cum altero, quatenus propter capacitatem subiecti minus sufficientem unum non sit cum altero; sed nihil impedire, quominus deus, si velit, latitudinem subiecti ad capessenda contraria amplifcet. Quamvis enim contraria natura sua sint apta ad se expellenda „non tamen, inquit, est contra essentiam eorum, quod deus impediat, ne illa aptitudo in actum reducatur, sicut etiam naturaliter repugnat, duo corpora esse simul in eodem loco, et tamen deus vincit illam repugnantiam et simul illa constituit 1)“.

turaliter) multiplicari, quae ita sola numero differant, ut praeter naturalem distinctionem in reliquis omnibus habeant similitudinem et convenientiam in munere vel officiis, ad quae distinentur, ut sunt duae quantitates, duae albedines et similia. Deinde subiungit „de potentia absoluta non repugnare, plura accidentia solo numero differentia, etiamsi sint omnino similia, simul poni in eodem subiecto, quia ex individuati-
one eorum non repugnet et deus possit operari in subiectum ultra naturalem capacitatem eius, et si deus id vellet facere ad ostensionem potentiae suae, non esset omnino superfluum“.

1) l. c. disp. 45. s. 4.

Haud inutile putavi hanc Suaresii cum argumentis proponere opinionem, ut videat quisque, quantum laboret ingenii humani exiguitas in iudicando, quid valeat deus operari, quid non valeat. Caeterum ad rem nostram haec vix non facit nihil. Nobiscum enim consentit Suaresius in eo, quod ipse concedit contradictoria non posse in eodem subiecto simul inesse neque in uno loco neque in diversis: non potest igitur corpus Christi vivum in coelo non vivum constitui in sacramento; num autem adhuc constitui possit mortuum, haec est quaestio nimis exquisitae subtilitatis, in qua nobis dissolvenda non videtur immorandum. Hoc unum moneo, quod etiamsi concedatur, contraria eidem subiecto inesse posse, certe in eo est falsitas, quod quae secundum locum non insunt rei, secundum locum ipsi dicantur inesse; namque vivum esse et mortuum nullum omnino habent respectum ad locum, nec propterea secundum diversa loca distinguenda sunt. Habent tantummodo respectum ad subiectum, quod modificant, et idcirco quando corpus Christi naturale est vivum, oportet etiam vivum esse in sacramento et vice versa.

Quum iam habeamus perspectum, quae accidentia ad eucharisticum Christi corpus et sanguinem pertineant, quae non pertineant et qua haec utraque necessitate vel possibilitate, nunc pervenimus ad ea, quae Tridentina synodus expresse nos docet adesse per concomitantiam. Sub specie panis hoc modo continetur sanguis, sub specie vini corpus, sub utraque anima; per unionem denique hypostaticam accedit divinitas.

Diximus supra, materiam primam corporis et sanguinis Iesu Christi una cum substantiali forma iam verborum virtute fieri praesentem, eamque formam ostendimus esse gradum quandam corporeitatem facientem formaeque cadaveris et animae communem, eumque in vivente corpore nonnisi virtualiter ab ipsa anima esse distinctum. Oportet autem corpus Christi esse vivum in hoc sacramento

et sanguinem vivum, quum dubitari nequeat, quin esse vivum sit accidens physicum et accidentia physica abesse nequeant: ergo per concomitantiam simul adest anima, per quam corpus et sanguis habent, ut vivant. At quum corpus non informetur per animam, nisi mediante sanguine, nec sanguis vivificetur nisi in corpore existens, prius est natura, ut cum corpore adsit sanguis, cum sanguine corpus, deinde cum utraque anima.

Quum concilium divinitatem doceat per unionem hypostaticum accedere, non significans modum, quo divinitas humanae naturae hypostatice unita praecise adesse oporteat in sacramento, aliis verborum virtute¹⁾, aliis vi concomitantes, immo Bernali tertio, nescio quali modo eam adesse placuit. Communis autem sententia S. Thomae auctoritate firmata²⁾, hypostaticae unionis et Verbi subsistentiae praesentiam ad concomitantiam censet esse referendam. Et sane vix de huius sententiae veritate potest dubium moveri; quia quum verborum virtute nihil adsit sub specie panis, nisi solum corpus et similiter sub specie vini solus sanguis, alius nullus invenitur modus, quo Verbum divinum adsit, praeter eum, quo caetera omnia connexa ad corpus et sanguinem accedant, quem concomitantes solemus vocare. Quod verbis haud obscuris insinuat per ipsam synodum in cap. dicentem: „statim post consecrationem

1) Bellarm. l. c. de euch. l. 4. cap. 13: „Quare vi verborum est in specie panis corpus non quodlibet, sed filii dei et proinde corpus subsistens divina Verbi subsistentia. Per accidens igitur fortasse est sanguis sub specie panis, sed non divinitas nec divina hypostasis“. — Eandem sententiam secuti sunt Aversa, Nugnus, Corneio, Raynaudus.

2) Summa p. III. q. 76 a. 1: Dicendum, quod quia conversio panis et vini non terminatur ad divinitatem vel animam, consequens est, quod divinitas vel anima Christi non sit in hoc sacramento ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia. Quia enim divinitas corpus assumptum numquam deposuit, ubicumque est corpus Christi, necesse est esse divinitatem Christi concomitantem eius corpus — l. 4 sent. dist. 10 q. 1 a. 2 quæst. 1.

verum domini nostri corpus verumque eius sanguinem . . . una cum anima et divinitate existere“ et in can. 1: „in sanctissimo eucharistiae sacramento contineri vere et corpus et sanguinem una cum anima et divinitate D. n. Iesu Christi“. Oportet autem divinitatem per concomitantiam accedere ea ratione, qua cum corpore vel sanguine coniuncta existit, ideoque dicitur adesse vi unionis hypostaticae, prout accidentia dicere possumus adesse propter inhaerentiam, animam per informationem, sanguinem cum corpore vel corpus cum sanguine per huius informationis indigentiam. Neque divinitas eo modo adest in sacramento, quo est ubique, sed ut dictum est vi unionis hypostaticae: unde sequitur, hanc adesse primam et per eam subsistentiam Verbi et ipsum Verbum et divinitatem.

Quod autem quidam Verbum vi sacramenti maluerunt in sacramento existere, hoc ex consecrationis verbis deduci iisque fulciri putabant, quia dicendo: „Hoc est corpus meum“ „Hic est calix sanguinis mei“, significari videtur corpus et sanguis subsistens seu personae Christi¹⁾; corpus autem vel sanguis Christi non subsistit nisi per subsistentiam Verbi: hoc ergo oportere et ipsum verborum efficacia adesse. Cui quidem argumento occurrit Suarezius, qui corpus in hoc sacramento censet vi verborum constitui subsistens non determinata Verbi hypostasi, sed subsistentia indeterminate sumpta, quum nullus ipsis verbis determinetur modus, neque subsistendi subsistentiâ Verbi neque naturali vel eâ, quam communiter habeat corpus²⁾. Sicut enim vi verborum non ipsa anima fit praesens, sed quidam gradus, quo vel anima vel cadaveris forma materiam facit corpus, ita divinum Verbum non verborum efficacia vult fieri praesens, sed subsistentiam generaliter

1) Thom. I. c. q. 78. a. 2 ad 4: Dicendum, quod per hoc pronomen: „meum“ . . . sufficienter exprimitur persona Christi, ex cuius persona haec proferuntur.

2) in Summam III. disp. 51. sect. 1 ad 2.

sumptam, quae sit nec Verbi nec naturalis vel propria corporis, sed possit unius alteriusve esse. Sed nescio, num haec responsio sufficiat. Neque enim ita satis explicatur, quomodo vere dicatur corpus Christi et sanguis Christi, quia pronomen „meum“ determinatam significat personam et consequenter ad determinatam oportet referri subsistentiam. Namque ab exemplo animae non aequalis desumitur ratio. Etenim si in triduo mortis hoc sacramentum celebratum fuisset, corpus positum fuisset cum forma cadaveris ideoque non licet dicere sub hac vel illa determinata forma corpus Christi poni in sacramento, sed oportet dictum assignari gradum et animae et formae cadaveris communem, qui semper ipse est forma, sed incompleta. Numquam autem corpus Christi potuit adesse aliter subsistens, ac per divini Verbi subsistentiam etiam in triduo mortis. Haec igitur Suaresii doctrina non eodem necessario gaudet fundamento, quo supra nos nixi sumus. Praeterea scimus, ex vi verborum quidem adesse substantiam corporis et sanguinis Iesu Christi ac propterea ex eodem principio adesse materiam cum forma; sed termini concreti substantivi, ut „corpus“ „sanguis“ non semper significant suppositum: unde si existeret compositum ex materia et forma non subsistens (quod fortasse non implicat contradictionem) vere esset ac nominaretur corpus, sanguis, imo latiori sensu etiam vocaretur substantia¹⁾, nec tamen esset nec significaretur suppositum²⁾. Certum est ex incarnationis mysterio, modum subsistendi ab essentia vel substantia rerum realiter differre: unde nonnulli putabant, non esse difficilius omnipotentiae divinae, compositum facere existens sine subsistentia, quam sine accidentibus. Sufficimus igitur dicendo, corpus Christi, quantum ad verborum efficaciam, non poni in sacramento subsistens, sed nunc certe requirens

1) Thom. Summa p. I. q. 29. a. 2, q. 3 a. 5 ad 1.

2) Salmant. I. c. disp. 7 dub. 3. §. 4.

subsistentiam Verbi, quae deinde accedit per concômitantiam. Propter quod in consecrationis forma significatur persona Christi per pronomen „meum“, quo nonnisi connotative, uti dicunt, et quasi in obliquo indicatur vel subindicatur divina subsistentia. Sed hoc non sufficit, ut hanc iam verborum efficacia dicamus adesse, sed ad hoc necesse esset, ut significaretur directe vel in recto, prout significatur corpus, sanguis. Potest denique etiam hoc afferri, quod si vi verborum subsistentia Verbi adesset, oporteret subsistentiam panis et vini converti in eam, quum terminus ad quem, semper correspondeat termino a quo; id quod nemo non videt esse absurdum.

Iam exposuimus, quomodo Christus sit totus in sacramento; nunc quaeritur, quomodo sit totus sub utraque specie et sub qualibet specierum particula etiam ante fractionem. In hac re magna invenitur difficultas, quia nobis ad naturam individui videtur pertinere, ut uno tantum loco existat, Christus autem quum totus adsit, ubicumque hoc celebratur mysterium, ibidemque sub specie utraque, tandem sub qualibet utriusque speciei particula, innumeris simul locis existere dicendus est. Quomodo autem multiplicatis locis potest fieri, ut non multiplicatur ipse, sed maneat unus? Haec sola quaestio restat nobis diluenda. Nam quod pertinet ad quaedam diversa accidentia, quae loca sequuntur diversa, haec iam ostendimus non proprie cadere in corpus Christi neque inde generari differentiam physicam corporis Christi coelestis ab eo, quod est in sacramento positum vel corporum sacramentalium ab invicem, quod v. gr. hîc corpus in altari sit positum, illic circumferatur, hîc frangatur, illic sit integrum. Haec enim omnia magis fiunt circa species et improprie tantum de corpore Christi praedicantur, quod in sacramento non est per modum extensionis neque ullo modo in semet ipso mutatur. Sed proposita quaestio adhuc magis restringenda est; quia nobis non est sermo de corpore uno, quod naturali

habitu seu extensum pluribus existat locis eaque impleat, quamvis Scotistae¹⁾, Suaresius²⁾ Bellarminus³⁾ multique alii quum theologi tum philosophi⁴⁾ unum corpus etiam tali modo putant posse diversis simul locis existere⁵⁾, sed nobis tantummodo sermo est de uno corpore cum iisdem qualitatibus absolutis substantiali seu spiritali quem exposuimus modo pluribus simul locis praesente.

Ad hoc reducta quaestione negandum est, contra rationem individui esse, quod tali modo pluribus simul existat locis. Namque anima una tota est in toto corpore, substantia divina tota est ubique, imo etiam corporeae rei substantia cuilibet eius particulae tota subest: nemo nescit, hanc esse communem philosophorum doctrinam. Sane inter relata exempla et Iesu Christi in sacramento praesentiam haec intercedit differentia, quod dictae substantiae non eam habent in loco existentiam, qua a se ipsis videantur separatae; nam anima non est nisi in uno corpore, extra

1) Scotus in l. 4. sent. d. 10. q. 3., quem communiter discipuli sequuntur.

2) In Summam p. III. disp. 8. sect. 4.

3) l. c. l. 3. cap. 3.

4) Leibnitiuss; Voet apud Feller Catéchisme philosoph. tom. III. art. Eucharistie §. 441 n. 3. Abbé de Lignac. Présence corporelle de l'homme en plusieurs lieux, prouvée possible par les principes de la bonne philosophie. Paris 1764.

5) Pro contraria opinione cfr. Aug. l. 20 c. Faust c. 11, ubi refellit Manichaeos asserentes Christum simul esse in cruce, in sole, in luna: „Secundum praesentiam corporalem, inquit, simul et in sole et in luna et in cruce esse non posset“. Anselm. Monol. cap. 20: „Quod igitur totum est in aliquo loco, quomodo totum simul est in alio loco, si nihil de eo potest esse in alio loco? Quoniam igitur unum totum non potest esse simul in diversis locis totum, consequitur, ut per singula loca singula sint tota, si in singulis locis simul aliquid est totum“. — Thomistae principe magistro in Summa p. III. q. 75 a. 1 ad 3; qu. 76 a. 3. 5. 8.; quodl. 5 q. 1 a. 2: „Ponere, quod unum corpus sit localiter in hoc loco et tamen sit localiter in alio loco, est ponere contradictoria simul vera. Unde secundum praemissa hoc a deo fieri non potest“.

quod non existit; deus sine intermissione praesentiae toti inest mundo; denique quando dividitur corpus, iam duo habes corpora a se invicem distincta, a se toto autem corpus non potest dividi; e contra corpus Iesu Christi, ubicumque consecratae sunt species, licet hoc remotissimis locis sit factum, ubique totum dicitur unum et idem existere.

At quaeso, si deus alium crearet mundum, qui suis limitibus hunc non attingeret, nonne etiam ibi existeret totus? Nec tamen inde plures existerent dii. Quid porro deum impediat, quin spiritum duabus vel pluribus simul rebus inexistentem, quae ad invicem sint coniunctae, etiam separatione facta iis faciat inesse eundem, qui ante separationem inerat¹⁾? Cur deus in abscisso corporis membro animam non possit conservare, sicut ei inerat ante abscissionem²⁾? Denique ex corpore diviso fiunt duo; quia diffinitur quantitas, quae una est in quolibet corpore uno et quae est individuationis signum, unitatis principium, multiplicationis radix: quotquot enim quantitates, tot sunt corpora et divisa quantitate in duas partes, iam duo existunt individua — sed quis umquam docuit, corporis Christi dividi quantitatem? Numquid quantitas omnino potest dividi, quae non existat per modum extensionis? Substantiali enim modo existens sui mutationem pati nequit. Hoc modo in qualibet corporis parte existit tota, nec tamen est a se ipsa divisa, sed semper manet una.

Quantitas nonnisi unum habet modum sibi proprium, quo corpus faciat existens in loco. Itaque secundum tota continua solemus corpora numerare. Nam quamvis per extensionem in longum, latum, profundum non fiant individua, distincta tamen in loco continua signa sunt diversarum quantitatum et proinde plurium individuorum. Sed Christi corpus in sacramento non existit per modum quan-

1) Greg. de Val. l. c. disp. 6 qu. 3 pct. 1. n. 27,

2) Bellarm. l. c.

titatis, sed secundum modum substantiae; quin etiam iuxta opinionem, quam supra sumus tuiti, per modum quantitatis corpus in sacramento vel alio loco existere nequit, quin desinat esse idem. Per modum autem substantiae potest sane alicuius rei in loco praesentia ita multiplicari, ut res ipsa non in diversas a se discedat. Hoc autem modo quando multiplicata existit non res, sed praesentia rei, etiam multiplicatur non quantitas, sed praesentia quantitatis. Sic in qualibet alicuius lapidis particula tota adest substantia cum tota quantitate aliisque accidentibus physicis, sed quantitas non per diversas particulas multiplicatur: neque enim adest per modum ipsi proprium, quo semel invenitur in toto continuo et pro singulis sui partibus in totius continui partibus, sed non aliter atque ipsa substantia, quam informat, cui physice inhaeret, quam ergo quadam necessitate semper sequitur et concomitatur¹⁾. Corpus autem Christi ita est in sacramento, sicut ante consecrationem ibi erat substantia panis, quae in corpus est conversa. Substantia panis modo sibi proprio i. e. substantialiter in se continebat accidentia omnia, quae per modum quantitatis post consecrationem adesse pergunt. Accidentia igitur corporis Christi ita adsunt, sicut quae nomine specierum denotamus, substantiae panis inerant, hoc est substantiali modo, non per modum quantitatis²⁾.

1) Thom. Summa III. q. 76 a. 4 ad 1: Quantitas corporis Christi est ibi concomitanter et quasi per accidens: ideo quantitas dimensiva est in hoc sacramento non secundum proprium modum, ut sc. sit tota in toto et singulae partes in singulis partibus, sed per modum substantiae, cuius natura est tota in toto et tota in qualibet parte.

2) Thom. l. c. a. 1. ad 3: Propria totalitas substantiae continetur indifferenter in parva vel magna quantitate, sicut tota natura aeris in magno vel parvo aere. . . . Unde et tota substantia corporis et sanguinis Iesu Christi continetur in hoc sacramento post consecrationem, sicut ante consecrationem ibi continebatur tota substantia panis et vini. — a. 5.: Omne autem corpus locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensivae, in quantum sc. commensuratur loco, secundum suam

Naturalitur quidem cuiusque corporis praesentia non excedit limites quantitatis per modum ipsi proprium existentis; quare corpora suum „ubi“ per quantitatem dicuntur habere. Sed hoc non ita videtur intelligendum, quasi substantia quaelibet non per se, abstrahendo ab omni quantitate vel extensione, habeat suum „ubi“. An forte si res corporea existeret non extensa, nusquam diceres eam existere? Oportet sane rem alicubi esse, priusquam per diffusionem suarum partium determinatis in loco limitibus circumscribatur. Recte Suaresius in metaphysica substantias adeo simplices, ut sunt angeli, docet proprium habere „ubi“ i. e. qualitatem interiorem, qua sint alicubi iam statim post creationem et suum valeant mutare locum, quamvis numquam sint circumscriptive in loco. Negant permulti hanc qualitatem, sed quia eam cum quantitate vel cum loco exteriori confundunt. Contra quos ipse ostendit, τὸ ubi neque esse quantitatem neque extrinsecam denominationem a loco vel circumscriptione desumptam, sed esse aliquid reale et intimum rei, quod corpus amittat vel acquirat et quod sit „conditio necessaria ad actiones reales vel passionem et censeatur esse fundamentum relationum realium¹⁾“: unde ait sequi, omnino diversas esse quaestiones, num aliqua res habeat proprium et intimius „ubi“ et num sit in loco exteriori, quia quamvis unum videatur alteri affine, tamen ab eo sit distinctum. Inter omnes porro constat, spiritus posse existere in rebus corporeis ita, ut secundum substantiam illis sint intime praesentes et ab eis non distantes; ex quo

quantitatem dimensionem. Unde relinquitur, quod corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco, sed per modum substantiae, eo sc. modo, quo substantia continetur a dimensionibus. Succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento substantiae panis: unde sicut substantia panis non erat sub suis dimensionibus localiter, ita nec substantia corporis Christi.

1) disp. metaph. 51 sect. 1 n. 14.

concluditur, angelos habere verum „ubi“, licet in loco non sint circumscriptive. „Quamvis sub his terminis raro loquantur auctores, tamen res ipsa frequens est¹⁾“. Hoc autem modo corpus Christi est in sacramento, sicut spiritus est alicubi: adest in eucharistia substantiali praesentia ac propterea incorporaliter, invisibiliter, „in pluribus locis est virtuali potentia et spiritali modo . . . divina et spiritali virtute²⁾“. Fortasse igitur quispiam dicat: sicut spiritus per applicationem alicuius potentiae habet, ut secundum suam substantiam acquirat „ubi“ in certo loco, in quo tamen non est circumscriptive, ita corpus Christi substantialem suam in sacramento praesentiam acquirit eo, quod per virtutem divinam, nimirum per voluntatem Verbi et animae Christi divinò Verbo unitae applicatur speciebus iisque unitur, dum ex persona Christi dicit minister: „Hoc est corpus meum“ „Hic est calix sanguinis mei“. Nam subditur corpus Christi omnipotentiae Verbi, in quo subsistit, voluntatique animae, per quam informatur, ideoque statim adest, quocumque Christus voluerit corpus suum applicare, non quidem per modum quantitatis, sed eo modo, quo spiritus per applicationem virtutis adesset i. e. modo substantiali, quo solo corpus potest existere in sacramento. Virtus autem, quam mediante suo corpore Christus exercet in species, ea est, qua species, sublatis panis et vini substantiis, minime excidunt, sed in esse suo conservantur per realem atque intimam unionem ad corpus et sanguinem Iesu Christi, quam a prioribus substantiis corpus et sanguis in se suscipiunt³⁾. Per hanc

1) l. c. sect. 3.

2) Petrus Blesensis ep. 140 p. 421. Ed. Migne Patrol. t. 207.

3) Oswald l. c. p. 387: Die eucharistischen Accidentien . . . inhäriren nicht der Substanz des Leibes, sondern dependiren von derselben oder mit andern Worten: die Substanz des Leibes verursacht die Gestalten, wie es jede Substanz mit ihren Accidentien macht, aber nicht als ihre causa materialis wie sonst, sondern als ihre causa efficiens; die Substanz bewirkt die Gestalten. — Scheeben *Mysterien des*

igitur virtutem corpus Christi acquirit novum „ubi“ substantiale et spiritale, ad quod potentiam non habet nisi obedientialem, qua Verbi divini per ipsum agentis voluntatem absolute sequitur. Dilatatur enim et supra naturae facultatem extolitur illa potentia, qua per intimius „ubi“ habet substantia, ut sit hoc vel illo loco et iam plura numerantur concreta „ubi“ seu „ibi“ eiusdem corporis. Inde autem nullatenus sequitur, iam ipsam substantiam pluries esse numerandam. Numerus enim proprie non sumitur nisi pro quantitate discreta, qualis invenitur tantum in rebus quantis seu materialibus, quapropter res sunt plures, prout suam quaelibet habet quantitatem ab omni alia quantitate discretam ¹⁾. Modo maneat una quantitas in se continua et

Christenthums p. 457: der Leib Christi verhält sich zu den Accidenzen des Brodes, wie die Seele des Menschen zu den Accidenzen des Leibes, wenigstens zu einem Theile derselben sich verhält. Die Seele ist wenigstens theilweise deren Ursache, aber nicht deren Substanz, weil sie von ihnen nicht informirt wird. Die Existenzweise Christi in Bezug auf die Accidenzen ist also wenigstens eine geistige d. h. dem Geiste von Natur aus eigenthümliche. Da jedoch die Seele im Leibe natürlicherweise nur dadurch die Ursache der Accidenzen desselben sein kann, dass sie mit ihm zu einer Natur verbunden ist und getrennt vom Leibe sie nicht mehr erhalten kann, vermag sie doch nicht soviel zu leisten, als der Leib Christi in der Eucharistie leistet und so bleibt es immerhin wahr, dass die Existenzweise des letzten nicht eine bloss geistige, sondern eine göttlichgeistige ist. — Perrone prael. theol. Ed. XXI Ratisb. I. 1855. Vol. VIII. p. 158: *Recepta passim opinio est, praesentiam unius substantiae respectu alterius, in sola consistere eiusdem immediata operatione in alteram; in hac hypothese dici posset, corpus Christi potentia quidem extraordinaria, quae tamen captu difficilis non est, producere eodem tempore per se absque causa intermedia illos effectus, quos prius producebant panis ac vinum tot in locis, in quibus quotidie hoc mysterium celebratur, et sic praesens esse eodem tempore pluribus in locis.*

1) Suar. Metaph. disp. 41. s. 2: Absolute dicendum, numerum proprie sumptum pro quantitate discreta non inveniri extra res quantas et materiales. — Liberatore l. c. Metaph. gener. p. 74. Ed. 2.

ab omni alia discreta, et addas ad rem vel detrahas ab ea, multiplices, augeas, minuas quaecumque alia accidentia intrinsecus vel extrinsecus ad eam pertinentia, quantum res capere valet, numquam tamen fiet, ut per ea res ipsa quoad numerum multiplicetur, augeatur, minuat. Ergo nec multiplicatur per auctionem vel dilatationem τοῦ ubi spiritalis ac substantialis, quod convenit rei independenter a quantitate, per quod ipsa quantitas habet, ut sit in loco et quod pariter conveniret corpori Christi, si absque ulla quantitate existeret.

Obiicere solent adversarii, quod si corpus posset constitui in duobus locis, similiter posset in tribus, quattuor multisque aliis, imo in omnibus locis: ergo posset esse ubique ac proinde tolli creaturae a deo essentialem differentiam. Hic autem fuit error Apollinistarum, Entychianorum, Monothelitarum (isque renovatus est per Lutherum), quod Christi humanitas nullo circumscribatur loco, sed sit, ubique simul cum divinitate: contra quos sancti patres unanimiter docuerunt, fieri non posse, ut corpus humanum proprietatem, qua circumscripibilis et loco comprehensibilis sit amittens eiusmodi divino exornetur attributo. Sed sciendum est, illos haereticos in Christo confudisse naturas et per suam ipsius naturam voluisse corpus Christi habere, ut sit ubique, imo ut sit immensum. Sane hanc naturam ei dixerunt supernaturali modo et extraordinaria providentia fuisse communicatam, nihilominus tamen eam corpori Christi tribuerunt tamquam ipsi propriam, quae ita sit immensa rebusque omnibus praesens, sicut ipse deus. Quod autem ex hoc fundamento corpus Christi vel sit ubique vel possit ubique esse, nemo infitiabitur esse haereticum. Ad hoc respiciens merito s. Thomas: „Ponere, inquit, quod corpus Christi ubique possit esse, est haereticum; quia hoc divinitatis est proprium ¹⁾“. Diversa autem est quaestio, num

1) l. 4. sent. dist. 10 a. 1.

corpus Christi vel omnino aliqua creatura non per propriam et formalem rationem sui vel naturaliter, sed per virtutem dei ita possit esse ubique, ut quoties corpus in loco ponatur praeter eum, quem ratione sui obtinet, toties indigeat operatione miraculosa, qua novum locum acquirat, donec toti insit mundo, vel etiam ut per unam divinam operationem absque naturae suae immutatione statim ac simul toti unia-
tur universo. Hoc si fieret, ubiquitatem non haberet tamquam attributum divinum, ratione infinitae et immensae essentiae nec per rationem naturae propriam, sed sola actione divina. Quod autem ad nostrum casum, corpus Christi non habet unam formalem rationem eamque infinitam existendi in infinitis syncategorematicis sacramentis, sed tantummodo habet potentiam passivam indefinitas recipiendi formales rationes, omnes tamen numero differentes, per quarum unam sit in uno, per aliam in alio sacramento. Verum „quaelibet ex his praesentis est simpliciter finita tam in se, quam in virtute constituendi Christum in sacramento.“ Nam corpus eius adest ex vi diversarum conversionum, et ut in pluribus locis existat „debet multiplicari praedicta ratio formalis existendi in sacramento¹⁾“; ergo corpus Christi per multilocationem nequit fieri infinitum: „Ad immensitatis siquidem proprietatem requiritur, ut illud, de quo immensitas praedicatur, sit infinitum actu ac natura sua atque ab intrinseco immensum, ita ut nequeat non esse in omni loco, quae certo Christi corpori convenire nullatenus possunt²⁾“, utpote quod nec sit actu infinitum nec ulla naturae suae necessitate habeat, ut sit in sacramento³⁾.

1) Salm. l. c. disp. 6 dub. 8. §. 1.

2) Perrone l. c. p. 159. — Bellarm. l. c. de euch. l. 3. c. 4.

3) Scheeben l. c. p. 458 459: Aber darum ist es immer wahr, dass diese ganz besondere übernatürliche Participation an der göttlichen Existenzweise ebenso, wie die Gnade und Herrlichkeit seiner Seele, in der hypostatischen Union mit der Person des Sohnes Gottes nicht zwar formell, aber virtuell begründet ist und aus ihr hervorfliest.

Ex ordine persoluta iam quaestione, quomodo Christus sit totus in sacramento et totus sub qualibet specierum particula absque sui mutatione vel multiplicatione, ad aliam nunc convertamus disputationem, quae sola superest nobis, nimirum quomodo accidentia post consecrationem existant sine subiecto.

Pars III.

De accidentibus, quae post consecrationem remanent in sacramento.

Experientia constat, quod et fide probatur, conversis substantiis panis et vini, remanere species quasi panis et vini ¹⁾. Quod autem eiusmodi species non sunt tantummodo figuratae in sensibus spectantium et attingentium vel in mentium imaginatione, sed vere adsunt accidentia saltem sensibilia ac praecise eadem, quae antea existebant et inhaerebant pani et vino, hoc puto insinuari ²⁾ verbis Tridenti-

1) Conc. Trid. sess. XIII can. 2: Si quis negaverit mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, a. s. — Conc. Lat. IV. in cap. Firmiter: Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini realiter continentur.

2) Dico: insinuari; namque non potest proprie esse de fide vel tamquam dogma declarari, quod sensuum evidentia constat (Thom. III q. 75 a. 5 ad 3: „Fides non est contra sensum, sed est de eo, quod sensus non attingit“), sed potius dicendum est, fidem et evidentiam circa praedicta accidentia non attingere idem obiectum. „Non enim fides negat aut discredet accidentia naturalia panis et vini, sed tamen non sistit in eorum permanentia, quae sensibus patet, sed ulteriori progressu attingit, quod sensus non attingit, nempe talia accidentia esse sine subiecto et continere realiter corpus et sanguinem Christi“. Salm. l. c. disp. 8 dub. 1. §. 1. Quum igitur iidem Salmantic. dicant esse de fide, accidentia remanere, hoc secundum dicta nonnisi improprie intelligas, quatenus sc. fides non negat, quod negari nequit, sed ut evidens ac certissimum praesupponit et ex philosophia in explicationem dogmatis suscipit.

tini, quod non docet eas species creari vel ad tempus fortasse effici, quoties aliquis ad sacramentum accedat vel sensus in locum convertat, ubi (per modum extensionis, ut volunt Cartesiani) corpus et sanguis existant, sed eas dumtaxat manere i. e. solas superesse de pane et vino conversis. Sin autem supersunt, non sunt quidquam novi miraculose productum nec mere apparentia, sed sunt ea accidentia, quae antea erant: quamobrem sicut a synodo species, ita communiter a theologis etiam accidentia vocantur. Sunt igitur vere signa externa et perceptibilia sensu, qualia requiruntur ad cuiuslibet sacramenti veritatem, non phantasmata vel schemata, quibus nihil reale respondeat et quibus per divinam eamque miraculosam operationem in errorem ducamur, ut putemus esse, quod non est¹⁾. Constat enim inter philosophos, sensuum repraesentationes a falsitate esse immunes, si sensus recte fuerint dispositi et pro suo quisque obiecto convenienter adhibeatur v. gr. visus vel tactus pro figura, magnitudine etc. (de essentia enim vel de interioribus rerum elementis, quibus constituitur natura, sensus nihil docet); dici autem nefas est ipsum deum hoc evidendiae fundamentum convellere, hoc dico fundamentum, quod nobis indidit et posuit, ut ad certam quae extra nos est veritatis perveniamus cognitionem. Hoc enim si faceret, ipse nos in errorem duceret et logicae regulas ipse everteret, quod aequae sapientiae ac veracitati dei optimi maximi repugnaret. Quin etiam errorem ecclesiae suae auctoritate videretur sancire et confirmare, quum in ea sit usitatum, ut accidentia post conversas substantias dicantur de pane et vino remanere sola, et ante Carte-

1) Oswald l. c. p. 586: Wenn die eucharistischen Gestalten nur Schein- und Truggestalten wären, so würde das Sacrament, welches für seine Realität begriffsmässig ein äusseres Zeichen fordert, sofort zu einem scheinbaren Sacrament. So wirklich also das Sacrament als solches (als signum sensibile), so wirklich sind auch die Gestalten als solche.

sium is fuerit nullus, menti cuius obvenerit, rem aliter se habere ¹⁾).

Quantum attinet ad accidentia, quae sub sensus non cadunt, ut sunt occultae quaedam virtutes et proprietates substantiae proximiores, et quae vocari solent entitativa, haec post consecrationem remanere non pariter certum est. Haec quidem Soto absque errore in fide putat non negari ²⁾), hancque opinionem etiam Vasquesius videtur tueri, quum contra patrum et conciliorum mentem aequae ac contra communem theologorum sententiam dicat peccare, qui abesse ea contendat ³⁾), sed ab omni censura eam defendunt Suaresius, Corneio, Salmanticenses, quamvis iidem multo probabilius habeant, ea manere. Concilia enim nihil de hac re umquam tradiderunt, quippe quae nihil faciat vel ad salvandam mysterii veritatem vel ad confutandum haereticos. Nam cum haereticis nulla erat controversia nisi de iis, quae videntur et attinguntur, nimirum num exhibeant substantiam panis et vini an alienam corporis et sanguinis Christi; nihilque prohibet ex parte fidei, quominus sicut accidentia visibilia vere adsunt absque ulla substantia, quam informant, ita per divinam omnipotentiam ea dicantur adesse absque virtutibus iis, quae inter ipsa et substantiam panis et vini fuerint intermediae. Atqui melius intelligitur, quomodo accidentia eucharistica aliquid agant vel patiantur, quando non solum sensibilia, sed etiam entitativa adsunt, neque potest ulla afferri ratio, cur ea manere negemus; nam non videntur annihilari, nec convertuntur in accidentia corporis et sanguinis Christi respondentia iis.

Certissimum est, accidentia modalia in sacramento non manere; nam ordinem tantum vel respectum indicant, qui

1) Salmant. l. c. n. 4.

2) l. 4. sent. dist. 9. q. 2 a. 5.

3) disp. 194 a. 1.

totus dependet ab existentia substantiae; hac igitur sublata, iam nequeunt existere, ut patet.

Quum igitur post consecrationem remaneant accidentia, eorum autem substantia, ad quam pertinebant, sit conversa, ea oportet esse sine subiecto saltem conveniente naturae suae. Nequeunt inhaerere corpori et sanguini; nam quomodo corpus Christi posset esse album, rotundum etc.? Quomodo gloriosum et impassibile existens, posset alterari ad suscipiendum huiusmodi qualitates ¹⁾? Dixerunt igitur quidam, ea inhaerere aeri circumstanti ²⁾, sed haec sententia iam est prorsus antiquata, a S. Thoma et deinceps ab omnibus fere scholasticis refutata. Quum igitur nullum assignari queat subiectum, cui post consecrationem accidentia inhaereant, quid restat, nisi ut sine subiecto ea existere dicamus? At quaeres, quae sit certitudo huius propositionis ex parte fidei.

Ex canone Conc. Trid. desumitur tantum, quid de pane et vino maneat, quid non maneat. Non manet substantia, manent species: unde sequitur, species non inhaerere iisdem substantiis, quibus ante conversionem, sed non sequitur, eas omnino nulli subiecto inesse. Porro conc. Const. inter Wicleffi errores damnavit duos, qui ad rem nostram videntur spectare: unum, in sacramento manere substantiam panis et vini; alterum, accidentia non manere sine subiecto. Sed in aperto est, hunc alterum errorem cum priori cohaerere ipsiusque esse sequelam: ex sensu igitur Wicleffi ideo accidentia non sunt sine subiecto; quia panis et vini substantia manet cum iis. Ex damnatione igitur huius propositionis

1) Thom. Summa p. III. q. 77 a. 1.

2) Ita sensisse Abaelardum testatur S. Bernardus ep. 190 ad Innoc. III, nec multum ab hac sententia recedunt auctor commentarii in Bedam et Albertus Magnus, qui videtur eo inclinare, ut accidentia secundum suum esse naturale destruantur, secundum vero suum intentionale in aere maneant. Cfr. Tourn. l. c. p. 104.

nihil efficitur ulterius, quam quod ex dicto canone synodi Trid. concludimus, nempe accidentia post consecrationem non inhaerere pani vel vino tamquam subiectis. Non est igitur immediate de fide, accidentia esse sine ullo subiecto, quidquid dicunt alii. Sed est tuta ex dogmate fidei consequentia, quia ut dictum est, nullum subiectum iis potest assignari. Itaque ab omnibus paene theologis defenditur ista opinio eique quam plurimum favet ecclesia, in festo corporis Christi: „Accidentia, inquit, sine subiecto in eodem (sacramento) subsistunt¹⁾“ et in sequentia missae eiusdem diei: „Sub diversis speciebus, signis tantum et non rebus latent res eximiae.“

At obiciunt adversarii admodum multa, quibus sibi videntur probare, nequaquam posse fieri, ut accidentia existant sine subiecto. Pleraque autem iam eliminantur philosophicis principiis, quae in parte II enucleavimus v. gr. quod accidentia nihil aliud esse dicunt nisi modos quosdam vel affectiones materiae ab ipsa omnino inseparabiles. Ostendimus enim, quantitatem et praesertim sensibilia accidentia ad essentiam rerum nullatenus pertinere, imo corpus posse existere absque ulla extensione et adeo absque quantitate, quamvis nullum corpus sine hoc accidente experiamur existens. Praeterea quum sensus non valeat ad intima rerum pertingere rerumque substantia omnino nos lateat, nihil est, quod dicunt: sensus panem et vinum enuntiare; nullam sub speciebus umquam repertam esse substantiam animalem, sed tantum vegetalem aliaque eiusmodi. Pauca nobis supersunt ad ea, quae iam diximus, addenda vel ad confirmandam fidei veritatem vel ad falsi nominis philosophiam confutandam. Inquirendum nobis est primum, quomodo sine subiecto existant accidentia in sacramento, deinde quomodo ipsa agant, nutriant, patiantur.

1) In officio diei lect. 5.

Accidentia absque ullo substrato mente v. gr. albedo sine albo optime concipiuntur. Quemadmodum enim philosophi rerum naturas intellexerunt, ita iis nomina imposuerunt: essentiam accidentium nominibus abstractis significant, non concretis, bono quodam instinctu ducti, quo quod subest accidentibus, iam nomine dato ab iis distinguant. Magis autem subiectum ab eorum definitione excludunt in rebus mathematicis, quando definiunt quantitatem, lineam, superficiem etc. Verum ipsum accidens communiter definiri solet, quod non per se est, sed in alio: quod quidam urgentes dicunt, accidens, quod non sit in subiecto, non esse accidens, sed substantiale, utpote per se existens, non in alio. Sed nec posse fieri, ut accidens in substantiale convertatur eo, quod desinat esse in alio; nam quum tota accidentis natura in eo sit posita, ut in esse suo a substantia dependeat, cuius sit accidens, sublata iam substantia, totum, quod sit, statim refundi in nihilum. Sed dicendum est, sicut ad substantiae necessitatem non pertinet, quod subsit accidentibus (alioquin enim nulla esset divina substantia) nec quod sit per se (nam Christi humanitas ut natura, ita passim dicitur substantia, quamvis non in se nec in parte sui sed in persona divina subsistat), ita ad accidentis necessitatem non pertinere, ut de facto ad substantiam referatur vel ut sit in alio. Namque, ut observat Maldonatus, regula dialexeos est, definitionis verba non significare actum, sed potentiam. Ideo accidens definitur, quod est in alio tamquam subiecto; quia ratione sui postulat subiectum eique inesse valet, licet fortasse de facto ei non insit. Itaque erroneum est, accidentia, quae sint sine subiecto, acquirere modum substantialem, sic intelligendo, quasi tamquam substantiae facta i. e. vi naturae suae, iam per se existant¹⁾; nam licet in

1) Hanc opinionem defendit Caietanus eamque immerito S. Tho-

eucharistiae sacramento accidentia maneant sine substrato, non tamen evadunt substantiae; quia adhuc non solum possunt, sed etiam debent ex vi naturae suae inesse substantiae, cui supernaturali modo et extraordinaria providentia non insunt. E contra substantia per naturam suam habet, ut numquam recipiatur in aliud tamquam in subiectum, quod modifcet ipsa, nec talis recipi possit. Possunt tamen accidentia dici in sacramento modum acquirere substantialem, quatenus de facto (non, ut ita dicam, de iure vel de lege) nulli substantiae tamquam subiecto insunt.

Equidem concedimus, quod existunt accidentia, naturaliter dependere a substantia. Sed quod sunt, non dependet ab eo, quod subiectum modificant. Prius est, quod sunt, quam quod modificant, v. gr. color non est; quia colorat, sed colorat; quia est. Prius est, quod substantia accidentibus substet iisque sit formali habitudine coniuncta, quam quod accidentia eum exerceant effectum, quo subiectum informant, ut in parte I. huius dissertationis dictum est. Speciebus autem sacramentalibus subest substantia corporis et sanguinis Iesu Christi, quibus unitae existunt unione reali ac formali: quid igitur prohibeat, quominus eas per hasce substantias servari dicamus? Vel si forte hoc minus placeat, quid prohibeat, quominus deus immediate absque causa secundaria, per quam agat, species conservet? Neque enim ullam hoc implicat contradictionem sive ex parte dei, sive ex parte

mae adscripsit, ideo repehensus a Greg. de Val. l. c. disp. 6 qu. 5 pct. 1 Cfr. Thom. Summa p. III qu. 77 a. 1 ad 2: „Non est definitio substantiae: ens per se sine subiecto, nec definitio accidentis: ens in subiecto, sed quidditati seu essentiae substantiae competit habere ens non in subiecto, quidditati autem seu essentiae accidentis competit habere esse in subiecto. In hoc autem sacramento non datur accidentibus, quod ex vi suae essentiae non sint in subiecto, sed ex divina virtute sustentante, et ideo non desinunt esse accidentia; quia nec separatur ab eis definitio accidentis nec competit iis definitio substantiae“.

accidentium, non ex parte dei, quia est absoluta potentia, neque ex parte accidentium, quae sunt verae realitates sive entitates a substantia diversae: potest ergo fieri, ut etiam sine substantia conserventur ¹⁾. Addo, quod doctissimi philosophi et sancti partes in hoc non deprehenderunt contradictionem, quod forte accidentia existant sine subiecto. Plato ideas universales, genera et species, a rebus abstractas vere existere docuit, quod sane est multo difficilius, quam quod formae accidentales absque suo subiecto dicantur esse. Aristoteles in primo libro physicorum Anaxagoram reprehendit, qui omnia in unum commixta esse censuit, e contra ipse accidentia a subiecto separabilia esse tenet. Avicbronius in libro, cui titulus fons vitae, accidentium a subiecto separationem haud impossibilem esse praedicat. E patribus multi fuerunt, qui lucem putabant esse accidens solis, quod sine sua substantia nempe sole aliquamdiu exstiterit ²⁾. Docet etiam Augustinus, accidentia quum a se invicem, tum a substantia esse diversa ³⁾.

1) Thom. Summa p. III. q. 77 a 1: cum effectus magis debeat a causa prima, quam a causa secunda, deus, qui est prima causa substantiae et accidentis, per suam infinitam virtutem conservare potest in esse accidens, subtracta substantia, per quam conservabatur in esse sicut per propriam causam, sicut et alios effectus naturalium potest producere sine naturalibus causis. — Leibnitius l. c.: Idem (deus) efficere potest, ut eadem res diversas dimensiones qualitatesque simul habeat aut idem accidens ad diversas substantias pertineat, denique re sive essentia sublata poterit sustentare dimensiones et qualitates; nam par ubique ratio est: reali discrimine semel admissio et existentia pariter atque unio substantiae et accidentium realium in dei arbitrio est⁴.

2) Basilus hom. 6 in hexah. Gregor. Naz. in or. de novo die dom. Theodoret. super Genes. qu. 14 et 16 (Pseudo-)Athanas. q. 83 ad Antiochum. Anastasius Sinaita l. 4. Hexah. et alii, quos refert Ascanius in glossa magna. — Tourn. l. c. tom. 2 p. 2 a 2 Additio: Quid nomine lucis etc. in ed. Paris. 1765: „Plerisque Graecis lux haec accidens erat sine subiecto existens, in sole postea formato affixum, deo iubente; ita in primis S. Basilus“. De aliorum sanctorum patrum sententia, quod lux sit substantia, cfr. Staudenmaier d. christl. Dogm. III, p. 150.

3) De trin. lib. 6 cap. 6: In unoquoque corpore aliud est

Doctrina catholica a multis impugnatur, quod scepticismo nimum indulgeat docendo, accidentia in sacramento non manifestare ea, quorum sint signa naturalia, sed alienam sub iis latere substantiam. Nam si nos, inquiunt, sensus nostri decipiant, significantibus speciebus aliquid substantiale, quod non est, quomodo ratio nobis non suadeat atque prudentia, ut etiam in aliis dubitemus timentes, ne falsa exhibeantur speciebus, imo ne totus mundus in meris consistat apparitionibus? At ista obiectio nos non urget, sed urget sane Cartesianos, qui absque ulla necessitate species sacramentales meras apparitiones esse statuunt: quos quidem oportet concedere, hoc saltem casu sine ullo erroris medicamine sensus nos decipere in iis, quae sunt proprie eorum obiecta: neque enim per ipsam fidem error corrigeretur in iis, quae sensus exhibeant. Quodsi in uno casu sensus recte et convenienter adhibiti in errorem ducant, sane periculum est, ne et in caeteris fallamur; quia par est ratio dubitandi pro uno casu et pro omnibus; nam communis et absoluta cognoscendae veritatis regula evidenter falsa est, qua semel tantum quis prolabatur in errorem. At sensus in iis, quae proprie manifestant, nos non fallunt etiam in sacramento: etenim vera sunt accidentia, quae videntur et attinguntur. Nullus igitur est error in sensu, verum quandoque in intellectu praepropere iudicante. Itaque nonnisi improprie dicimus, sensus nos hîc fallere, quem ad modum in rythmo S. Thomae canitur: „Visus, gustus, tactus in te fallitur“. Ut autem fallant

magnitudo, aliud color, aliud figura. Potest enim et diminuta magnitudine manere idem color et eadem figura, et figura eadem non manente, tam magnum esse et eodem modo coloratum; et quaecumque alia simul dicuntur de corpore, possunt et simul et plura sine ceteris commutari, ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis, simplex autem nullo modo,

certe non omnes; nam sensus hic adhibendus recta docet: „sed auditu solo tuto creditur“. Fides enim ex auditu.

Deus numquam agit contra naturae leges, sed interdum miraculose agit praeter eas. Leges non tollit, sed earum effectum omnipotenti sua virtute in hoc vel illo casu suspendit vel celerat vel superat vel absque secundaria praecedente causa totum producit. Dum igitur deus conservat accidentia sine subiecto, cui inhaerent, non tollitur lex communis, iuxta quam accidentia sunt in subiecto tamquam causa sua, sed praeter legem producit effectus, qui iuxta legem non dependet nisi a subiecto. Hoc igitur deus facit non destruendo naturam, sed eam superando et glorificando. Non licet igitur ubique dubitare, num accidentia exhibeant rem eam, cui credantur inhaerere, eo quod res se habeat aliter in eucharistia. Nemo nescit, verum vinum esse de vite, quamvis in Cana Galilaeae vinum esset aliunde exortum. Quod quidem architriclinum legimus ignorasse „unde esset“, sed certe non eo quod in dubium vocaverit, quin etiam hoc vinum sit genuinum de vite. In quo sensus eum non fefellerunt (visus enim et gustus tale indicabant, quale erat), sed fefellit eum iudicium ad ordinariam vinorum causam etiam hoc vinum referendo, non, ut debuit, ad divinam virtutem immediate agentem¹⁾. Argumentabatur homo ex communiter contingentibus, eumque errorem Christus ad tempus permisit ad manifestandam potentiam suam, quae testante ipso architriclino in vinum verum et optimum converterit aquam. In eucharistiae sacramento nec sensus in errorem ducit nec ipsa ratio, quatenus accidentia ad aliquam causam reducit nec quatenus suspicatur, sub accidentibus latere aliquam

1) Ioh. 2, 9. 10. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factum et non sciebat, unde esset . . . vocat sponsum architriclinus et dicit ei: omnis homo primum bonum vinum ponit . . . tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

substantiam (latet enim sub iis substantia corporis et sanguinis Iesu Christi) nec fortasse quatenus iudicat, latentem sub iis substantiam efficere et servare species visibiles, sed tantummodo quatenus hanc causam vel substantiam eam esse opinatur, cui accidentia inhaereant. Neque est error in principio, ex quo intellectus efformat iudicium, nimirum ex communiter contingentibus esse iudicandum, sed est error in usu, quum tacitam teneat conditionem: nisi aliunde constat. Aliunde enim constat, ex communiter contingentibus hic non esse iudicandum, sc. ex fide. Falluntur autem multi; quia volunt, magis iuxta sensum iudicantes, quam iuxta veritatem spiritus. „Animalis enim homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi et non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur¹⁾“. Propterea Christus de carne et sanguine, quae sit daturus discipulis, postquam instituit sermonem: „Verba, inquit, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt, sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt²⁾“. Qui autem ignorantia invincibili laborantes non credunt, errant quidem, sed deus eos non fallit, errorem permittendo. Permittit autem propter rationes satis iustas, quas tres enumerat S. Thomas, qui postquam docuit, accidentia panis et vini post consecrationem permanere, haec texit verba: „Quod quidem rationabiliter per divinam providentiam factum fuit, primo quidem; quia non est consultum hominibus, sed horribile, carnem hominis edere et sanguinem bibere, et ideo proponuntur nobis caro et sanguis Christi sumenda sub speciebus illorum, quae frequentius in usum hominis veniunt sc. panis et vini; secundo ne hoc sacramentum ab infidelibus irrideretur, si sub specie propria Dominum nostrum manducaremus; tertio ut dum invisibiliter carnem et sangu-

1) 1 Cor. 2, 14.

2) Ioh. 6, 64. 65.

inem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei ¹⁾“.

Hactenus defendebamus, accidentia nihil habere substantiale, cui post consecrationem inhaereant. Potest tamen inter accidentia unum esse subiectum caeterorum saltem post consecrationem et eo substantiae munere fungi, quo sustentat alia et per ipsa afficitur. Inter omnia enim accidentia quantitas quam proxime ad corpoream substantiam accedit eamque in plerisque imitatur²⁾; hac intermediâ alia accidentia substantiae inhaerent; nam qualitates materiales, ut sunt color, sapor etc. praesupponunt rem per partes distinctam seu quantam, ita ut quantitas sit quoddam subiectum receptionis et inhaerentiae, quo accidentia alia subiecto uniuntur et communicantur. Et tam similis in eiusmodi functionibus quantitatis ratio est subiecto, ut non solum veteres Platonici dimensiones dixerint per se subsistere et ex recentioribus philosophis permulti rerum essentiam in quantitate posuerint, sed etiam quilibet alii hanc similitudinem non negaverint, imo quidam ex iis eo sunt progressi, ut quantitatem dicant non solum esse subiectum quo, sed etiam subiectum quod, seu proximum receptionis et inhaerentiae, nimirum et quo intermedio accidentia affici-

1) Summa p. III. q. 75 a 5.

2) Maldonatus l. c. p. 186. 187: Ut substantia subest accidentibus, ita etiam quantitas. Ut per se substantia subsistit, ita quantitas per se subsistit non quidem ut propria, sed divina. Et sicut in substantia usu venit, ut concretum dicatur de abstracto, ut quum dicitur, deitatem esse deum, infinitatem esse infinitam, entitatem esse ens, ita in quantitate, concedentibus etiam philosophis, concretum dicitur in abstracto; nam longitudo est longa, latitudo est lata, profunditas est profunda. Hoc enim philosophi docuerunt esse proprium quantitati, ut non tantum subiectum afficiat, sed primum se ipsum. Nam color non prius se facit coloratum, deinde colorat subiectum, sed quantitas prius extendit suas partes, deinde sua extensione extendit partes substantiae: propterea color non dicitur coloratus, sed quantitas dicitur quanta.

ant substantiam et quod ipsum per accidentia afficiatur et modificetur prius, quam substantia et pariter ante consecrationem, ac post eam¹⁾. Sed inutilis videtur haec quaestio, quum inter omnes certe constet, quantitatem post consecrationem esse subiectum quod. Postquam enim vi conversionis excidit substantia; nihil relinquitur, nisi ut quantitas, quae rei iam non existenti nequit accidentia communicare, ea in se recipiat, reservet, contineat et ita iam fiat subiectum quod, licet antea non fuerit nisi subiectum quod. Haec autem opinio, quod quantitas sit subiectum quod, specierum in sacramento quam maxime commendatur eo, quod sic optime intelligitur, quomodo accidentia sint individuata: quantitas enim cognoscitur radix et principium individuationis²⁾; deinde quomodo uno vinculo inter sese

1) Maldonatus l. c. p. 186: Proximum subiectum et inhaesionis et denominationis omnium accidentium corporeorum secundum philosophiam est quantitas. Prius enim color haeret in quantitate, quam in substantia et non tantum substantia vocatur colorata, sed etiam superficies colorata. Remotum autem subiectum est substantia. — At contra hanc opinionem Greg. de Val. disp. 6 q. 5 pct. 2: Non dicitur autem quantitas subiectum quod aut etiam subiectum sustentationis; quia secundum legem quidem ordinariam non habet ordinem ad reliqua accidentia tamquam potentia ad actum talis, ut ab iis accidentibus ipsa per se afficiatur atque ideo ut in sola illa inhaereant et sustententur; non enim naturaliter ipsa per se quantitas est alba aut dulcis, sed substantia quanta est alba aut dulcis etc. Propter hoc itaque non subiectum quod aut sustentationis, sed receptionis quo, reliquorum accidentium quantitas dicitur.

2) Thom. Summa c. Gentil. l. 4. c. 65: Quia sola quantitas dimensiva de sui ratione habet, unde multiplicatio individuorum possit accidere, prima radix huiusmodi individuationis ex dimensione esse videtur; quia et in genere substantiae multiplicatio fit secundum dimensionem materiae, quae nec intelligi posset, nisi secundum quod materia sub dimensionibus consideratur; nam remota quantitate substantia omnis indivisibilis est, ut patet per philosophiam. Manifestum est autem, quod in aliis generibus accidentium multiplicantur individua eiusdem speciei ex parte subiecti, et sic relinquitur, quod quum in huiusmodi

maneant coniuncta, quae ab invicem non dependent, ut color et sapor, quae omnia si singulatim per se existerent, non per unam quantitatem ea sustentantem, viderentur totidem esse miracula; tertio quomodo accidentia possint corrumpi vel per alia expelli; quia naturaliter accidentia ad invicem non opponuntur nec commutantur nec consequenter alterantur nisi in uno subiecto.

Sed his verbis iam attigimus novam quaestionem, sc. quomodo fiat, ut accidentia, quae sunt sine subiecto substantiali, corrumpantur, agant, patiantur, imo aliquid novi ex se generent, corporis humani substantiam alendo augeant, combusta vertantur in cinerem, vel alia similia eaque substantialia ex iis producantur. Eiusmodi enim exemplis tamquam ad oculos videtur demonstrari, accidentia non carere suo subiecto, per quod talia valeant operari vel pati: quis enim forte umquam audiverit, puris accidentibus aliquem fuisse nutritum? Pudeat igitur, adversarii aiunt, sophismatum totiusque argumentorum apparatus, quo conamini suffulcire dogma, quod stare nequit, sed cum basibus suis artificiose solidatis factorum evidentia evertitur. Scias enim, huius mysterii hostibus omnia esse clara et aperta; nam norunt essentiam rerum et secreta naturae conversio-numque modos. Et procul dubio etiam clare intelligunt, quomodo Moyses satietatem habuerit ex nulla substantia nullisque accidentibus per quadraginta dies vel quomodo Elias post calicem aquae et collyrida panis sine cibo vel potu per aequum tempus vixerit! clare intelligunt, quomodo paucissimi panes millia hominum valuerint saturare vel quomodo Christus post resurrectionem edens non fuerit nutritus! Inde puto, optime sciunt, quid per divinam omnipotentiam non possit fieri, nempe ut species sine subiecto nutrant

sacramento ponamus dimensiones per se subsistere, non oportet nos dicere, quod accidentia huiusmodi individuata non sint: remanet enim in ipsis dimensionibus individuationis radix.

hominem. Verum inquiremus nos, num in sacramento per denuo semper instaurata miracula necesse sit eiusmodi fieri.

Quod accidentia sensus immutant aeremque circumfusum odore vel colore modificant, quod alia movent accidentia vel in ea operantur, nullam videtur habere difficultatem: qualitates enim sensibiles et occultae sub iis virtutes, quae post consecrationem remanebant, optime intelliguntur ut huiusmodi actionum principia¹⁾; „neque duo hic statuenda sunt vel agnoscenda miracula, per se subsistere et agere, sed dato priori ex natura rei sequitur alterum²⁾“. Nec miraculose fit, ut accidentia aliquid in se patiantur. „Quum enim praemissum sit, quod alia accidentia in dimensionibus fundantur sicut in subiecto, per eundem modum circa huiusmodi subiectum alteratio aliorum accidentium considerari potest, sicut si esset ibi substantia, ut puta si vinum esset calefactum et infrigidaretur aut mutaret saporem aut aliquid huiusmodi³⁾“. Restat solummodo dubium de novorum ex speciebus generatione seu substantiarum ex iis productione.

Nemo sanus contendet, ipsum corpus ipsumque sanguinem Iesu Christi corrumpi et alia ex iis generari⁴⁾. Con-

1) Thom. Summa c. gent. l. 4 c. 66.

2) Estius l. sent. 4 dist. 12. §. 4.

3) Thom. l. c.

4) Valde miror, quod cl. Döllinger (die Eucharistie in den 3 ersten Jahrd. Mainz 1826 p. 41) Irenaeo et quibusdam aliis patribus (Hilario, Chrysostomo, Gregorio Nysseno, Cyrillo Alex.) tribuerit opinionem, quod corpus et sanguis digestionem in carnem et sanguinem hominis transmutentur („nach ihrer Vorstellungsweise geht also durch die Verdauung der Leib des Herrn wirklich in die Theile unseres Leibes über und nährt so dieselben), id quod timeo, ne immerito dicat. Namque intelligendi videntur de corpore mystico Christi, quod nutriatur proprio ipsius corpore, quare nos ipsi qui membra corporis Christi sumus mystici, non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus dicimur nutriri (toti enim nos huic corpori complantati sumus) et membra nostra commisceri corpori et sanguini Iesu Christi, quo sancti-

stat autem sacramenti usu posse aliquem sustentari et tamquam vino satiari bibendo sanguinem Iesu Christi, quod non videtur posse accidere, nisi quid substantiale concedatur ex corruptis accidentibus generari „si autem substantia panis aut vini remaneret in hoc sacramento vel eorum materia, facile esset assignare, quod ex illis generatur illud sensibile, quod succedit, quod quidam (sc. haeretici) posuerunt“ (Thom. Summa III, q. 77 a. 5.) Sed hoc dicere fide vetamur. Quid ergo dicendum? Certe non audienda est eorum sententia, qui dicunt nihil generari, sed quae ex speciebus fiant, apparere tantum¹⁾. Ista enim opinio, ut ait Suaresius, ut omnino improbabilis a scholis est reiecta „quia omnino praeter rationem est, experientias negare²⁾“. Nec sunt audiendi, qui dicunt, nullam hinc inveniri nutritionem hominis, sed tantum refocillationem, sicut quum quis ad odorem vini confortetur; nam „mirandum videtur, cur negent, hominem hoc sacramentali cibo posse nutriri, quum

ficentur et solidentur, ne obediant legi peccati, et tamquam pabulo disponantur ad participationem vitae spiritus et vi quadam vivificatrice alantur in vitam aeternam. Hinc excluditur crassa digestionis suspicio. Cfr. Ioh. Gropper de verit. corporis et sangu. Iesu Chr. per Laur. Surium Carthus. latine reddit. Col. 1560 p. 97 de illo loco Irenaei adv. haer. l. 5 c. 2: „Quod autem his (Irenaeus) adiungit, carnis nostrae substantiam ex eucharistiae perceptione augeri et consistere (*γίνεται ἡ εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ, ἐκ τούτων δὲ αὖξει καὶ συνίσταται ἡ τῆς σαρκὸς ἡμῶν ὑπόστασις*) non sic accipiendum est, quod eucharistia instar aliorum terrestrium escarum in corporis nostri substantiam carnemque et sanguinem nostrum transeat, sed quod naturam suam et conditionem immortalitatis nostrae carnis naturae et substantiae impertiatur atque ut alii cibi in carnem et sanguinem nostrum abeunt, ut ea in vita hac temporaria sustentent, ita divinae eucharistiae virtute corpora nostra a corruptione in vitam aeternam conservari“. — Tournely, cursus theol. III, p. 345 Ed. Col. Agr. 1734. Scheeben, Mysterien §. 71. Freib. K.-Lx. a. Spercoranisten.

1) Algerus l. 2 de euch. c. 1., Guitmundus in l. 2 de eod. mysterio et Waldensis l. 2 de sacr. cap. 62.

2) in Sum. p. III disp. 57 sect. 3.

ad sensum appareat, quod per putrefactionem vel combustionem in aliam substantiam sc. cineris et pulveris convertatur¹⁾“.

Dixerunt igitur permulti et imprimis magister subtilissimus²⁾, corruptis speciebus novam a deo substantiam creari hoc est non ex speciebus, sed ex nihilo fieri. Sed non solum est contra communem theologorum sententiam, post creationis hebdomaden aliquid novi a deo creari, sed etiam omni fundamento destituitur opinio mere ficta et inventa praeter experientiam, qua ex specierum corruptione videmus fieri generationes quasi per naturalem conversionem: Itaque huic opinioni tunc demum assentiremur, quando nulla alia nobis pateretur difficultatis solutio congrua. Maluerunt alii, divino miraculo redire substantiam panis, quae antea fuerat, ex eaque generari nova, quae videntur post corruptionem³⁾, sed hoc non fieret nisi per reconversionem corporis Christi in panem, quae est absurda. Praeterea hoc fieret aut adhuc manentibus speciebus aut iam corruptis. Quamdiu autem manent, solum corpus Christi adest: neque enim umquam Christus simul cum substantia panis in sacramento existit. Sin autem nonnisi plene corruptis speciebus panis dicatur redire, adhuc stat quaestio, quomodo potuerint species corrumpi et sine subiecto converti in substantiam.

Non ita facile est, Sancti Thomae mentem de ea quam volvimus quaestione aperire. Sunt qui dicant, eum sibi non fuisse constantem⁴⁾, quippe qui duas diversis locis tueatur opiniones, quae nequeant sociari: unam, ex quanti-

1) Summa c. gentil. l. c.

2) Scot. in l. 4 sent. d. 12 qu. 6. Durand. q. 2 n. 10. Gabriel q. 1 a. 3 dub. 3. Vasquez disp. 194. cap. 3.

3) Hanc opinionem probabilem vocat Bonaventura eamque videtur sequi Innoc. III. l. 4. de off. miss. c. 11, aperte eam amplectitur Alexander Al., sed impugnatur a S. Thoma c. gent. l. c.

4) Estius l. 4. sent. dist. 12. §. 4.

tate panis et vini manente absque ullo novo miraculo fieri generationem¹⁾; quam Soto priscorum omnium Thomistarum fuisse asserit²⁾ et quam ut S. Thomae impugnant Scotistae; alteram: instante perfectae corruptionis materiam primam panis vel vini ex nihilo reparari vel aliam similem substitui, quae substantialem formam praedispositi generandi in se recipiendo, cum ea novam efficiat substantiam, quod dicit partim miraculose fieri partim naturaliter³⁾, et pro hac opinione stant Soto, Caietanus, Gregor de Val., Salmant. omnesque posteriores Thomistae⁴⁾.

Sed ex dictis sententiis prior admittit interpretationem, qua ab altera sensu non discedit, quamvis quando urgeantur verba, quibus refertur, certe falsa sit iudicanda. Ex quantitate enim non potest generari substantia, quia non potest in se recipere substantialem formam, unde fiat corpus physicum. Neque enim in ea re vices gerit materiae, quae ex communi scholae sententia sola est apta atque idonea, quae uniatur eiusmodi formae. Quodsi quantitas fieret substratum, quod substantialem in se reciperet formam, haberet compositum monstruosum vel saltem corpus prorsus diversi generis a naturalibus, utpote ex aliis essentialibus constitutum⁵⁾. Potentia autem, quam quantitas

1) Summa p. III. q. 77 a 5: Quidquid posset generari ex materia panis, si adesset, totum potest generari ex praedicta quantitate dimensionis panis vel vini, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti" quodl. 9 a. 5 ad 3; Summa c. gent. l. c.

2) l. 4. sent. dist. 10. q. 2 a. 5.

3) in l. 4. sent. dist. 12 qu. 1 a. 2: Secundum quamlibet positionem oportet ponere aliquid in hac generatione esse miraculosum et aliquid naturale. Reditus enim substantiae vel creatio materiae vel conversio dimensionum in materiam est miraculum. Sed quod materia iam existens recipiat talem formam, cuius dispositiones praecesserunt in dimensionibus, hoc est naturale.

4) Soto l. 4 sent. dist. 12 q. 1 a. 3. Val. l. c. disp. 6 q. 5 pct. 4. Salmant. l. c. disp. 3 dub. 5 §. 2.

5) Greg. de Val. l. c.: ex accidenti et forma substantiali non

naturaliter non habet, quod ab aliquo agente v. gr. igne ex ea educatur forma substantialis, ei etiam in sacramento non tribuitur, nec omnino quidquam ei additur, sed potius detrahitur modus, quò ipsa cum aliis accidentibus subiecto suo inhaerebat, unde miraculose conservata hoc iam habet naturaliter, ut loco substantiae fiat subiectum quod formarum accidentalium, sed nullatenus habet, ut substantialem formam possit in se recipere; quia hanc non simili modo communicabat subiecto, sicut communicabat accidentia, sed ipsa toto ex materia et forma composito erat posterior eamque adhuc ex natura sua priorem se postulat. Ergo non esset praeter naturam, sed contra naturam, si quantitas in se reciperet formam, quum forma materiae unita vel in composito existens deberet recipere ipsam. Addo, quod si compositum existeret ex quantitate et substantiali forma, quantitas, ex qua constaret, numquam posset deficere, sed eam oporteret in perpetuum manere subiectum formarum sub omnibus compositis substantialibus, quae in futurum ex tali composito fierent. Statuenda igitur essent permulta ac perpetua mirabilia.

Sola igitur nobis superest opinio, quae generationem ex speciebus sacramentalibus inde deducit, quod prima aliqua substituatur vel redeat materia, cui statim substantialis forma corruptione accidentium praeparata coniungatur. Priusquam enim species ex toto corruptae evadant, per alterationem accidentium in quantitate fit dispositio ad aliquam substantialem formam inducendam, sed nondum subest materia, quae eam recipiat. In quo nihil invenitur, quod ab ordine naturae sit alienum; nam et in quali-

potest constitui unum compositum per se substantiale et eiusdem speciei cum aliis similibus. — Salm l. c.: Tale compositum nec erit ens substantiale, quum constet ex quantitate, nec erit accidentale, quum constituatur per formam substantialem: erit igitur quoddam semi-substantiale et semi-accidentale.

bet conversione naturali corpora videmus initio mutari in superficie, priusquam substantialis forma commutetur vel nova in materiam recipiatur, donec ultimo instanti corruptionis prior forma subito esse desinat et iam altera succedat. Idcirco ante absolutam corruptionem in sacramento nulla requiritur materia vel substantialis forma; quia mutatio adhuc est accidentalis, ad quam recipiendam sola sufficit quantitas. Sed naturalem quandam per alterationem species acquirunt propensionem, qua induceretur forma, si adesset materia. Itaque ne in istis naturae ordo decadat, talis materia a deo miraculose subditur, ut uno ictu, absoluta corruptione, exurgat substantia. Sed non prius substernit materiam, quam corruptio ad summum usque gradum pervenerit et iam tempus urgeat, quo inducatur forma: neque enim corpus Christi in sacramento simul existit cum aliena materia nec potest materia existere ante formam. Vides igitur, omnia secundum ordinem naturae fieri, praeterquam quod substituatur materia: quapropter S. Thomas generationem ex speciebus partim fieri dicit naturaliter, partim miraculose. Sed etiam haec substitutio ex eo non est novum miraculum; quod ex institutione Christi accidentia non diutius, sed tamdiu sunt sine subiecto, quamdiu adest corpus Christi i. e. donec species sint plene corruptae et nova forma ex ordinaria providentia sit inducenda. Ex communi enim naturae lege omnia sunt ea, quae ea esse significant species, praeter id, quod fides astruit esse corpus, vel sanguinem Christi: sc. „hoc“, quod subest speciebus sacramentalibus seu panis vel vini, „hoc“ est corpus, sanguis Christi. Quando igitur desinunt esse tales species, desinit iis subesse corpus vel sanguis Christi, ac statim ex lege naturae hoc subest, quod significant species aliae factae¹⁾.

1) Thom. Summa III. q. 77 a 5: non rationabiliter videtur dici, quod miraculose aliquid accadat in hoc sacramento nisi ex ipsa consecratione.

Reditum igitur substantiae nescio, num potius finem miraculi dicam, an miraculum. Sane substituta materia videtur ex nihilo creata, sed creatur ita, sicut anima creatur ad informandum corpus in utero matris in eius receptionem praeparatum, qualis creatio non est contra sabbatum Domini „Sicut enim quum disposita est materia corporis humani sufficienter, deus animam creat et infundit et hoc non dicitur miraculum; quia hoc exigit ordo rerum a Deo institutus, ita etiam quando per alterationem specierum panis eo devenitur, ut adsint dispositiones requisitae ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, deus materiam substituit et in illo ipso instanti ab agente naturali, dispositionibus praemissis, introducitur forma substantialis¹⁾“.

Hac explicatione patet, quid verum sit in priori sententia S. Thomae attributo, sc. quomodo ex quantitate specierum dicatur aliquid generari. Hoc non eo sensu recte dicitur, quod forte ex quantitate et substantiali forma exurgat quoddam compositum vel quantitas in materiam convertatur ad suscipiendam formam, sed quia novae generationis ordo a quantitate sumit initium, qua praeparanda ac disponenda introducatur forma, quae cum aliqua materia componat substantiale, vel quia eo ipso quod quantitas desinit esse subiectum infimum sustentationis et inhaesionis accidentium, in hoc munere ei succedit materia prima substituta, ita ut vi desitionis unius alterum sit, et quantitas atque materia succedens convenient ratione unius, quod ab una transfundatur in alteram, sc. esse subiectum ultimum accidentium²⁾.

Iamiam ad finem tractatus nostri venimus, quum ex ordine pro nostro modulo nobis sit dissertum, quae et qualia ea sint divinae potentiae opera, quae admodum stupenda

1) Bellarm. l. c. de euch. sacr. l. 3 c. 24.

2) Greg. de Val. l. c.

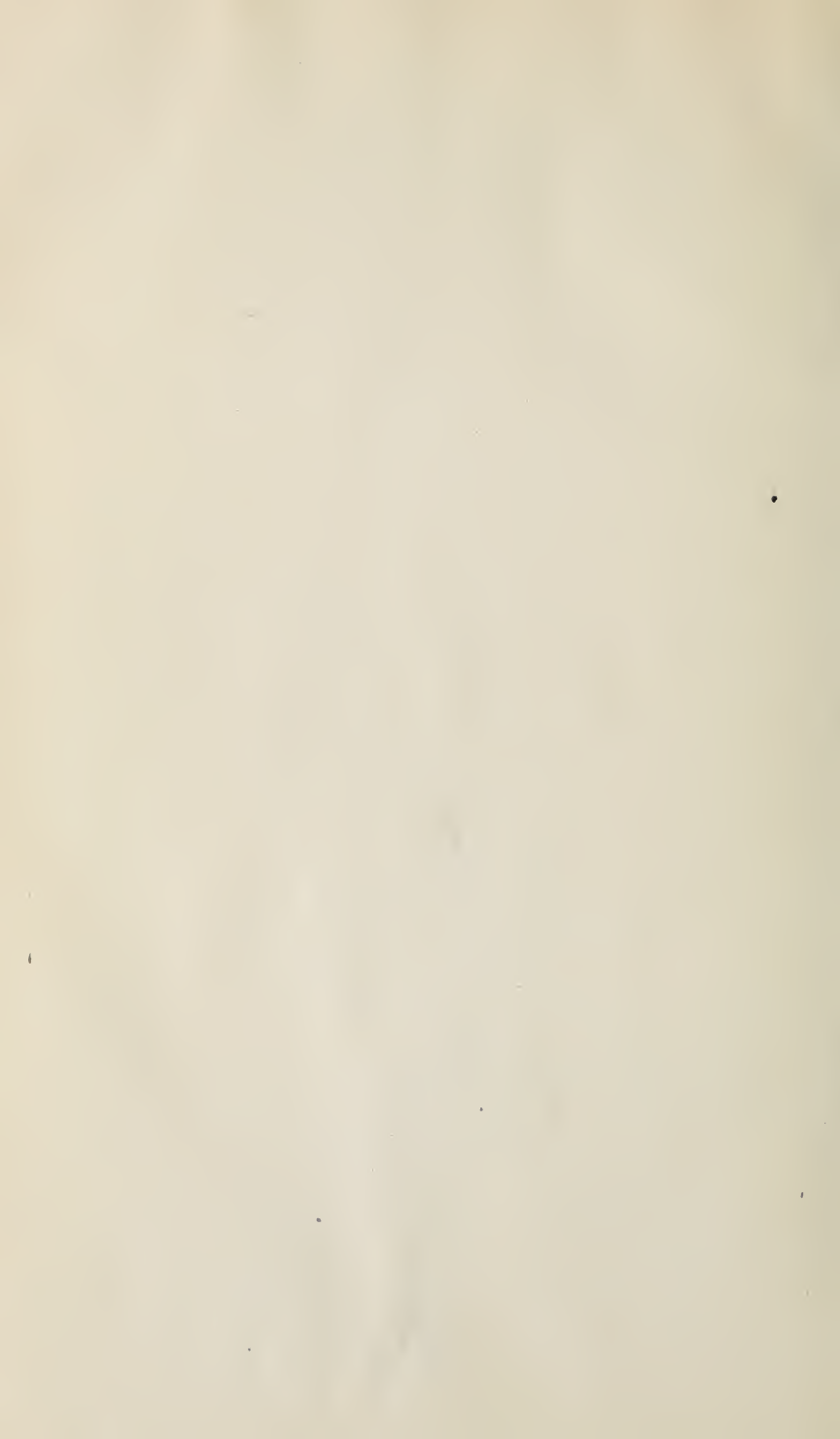
in augustissimo eucharistiae sacramento occurrant. In quibus si quid minus apte vel recte lector inveniatur a nobis expositum, benevolus peto excuset quum propter materiae huius naturam utpote gravissimis innodatae difficultatibus, tum propter ingeniorum adeo sagacissimorum in explicandis singulis dissensionem et obscuritatem.

EXPLANATIO MIRABILIIUM,
QUAE DIVINA POTENTIA IN AUGUSTISSIMO
EUCARISTIAE SACRAMENTO
OPERATUR.

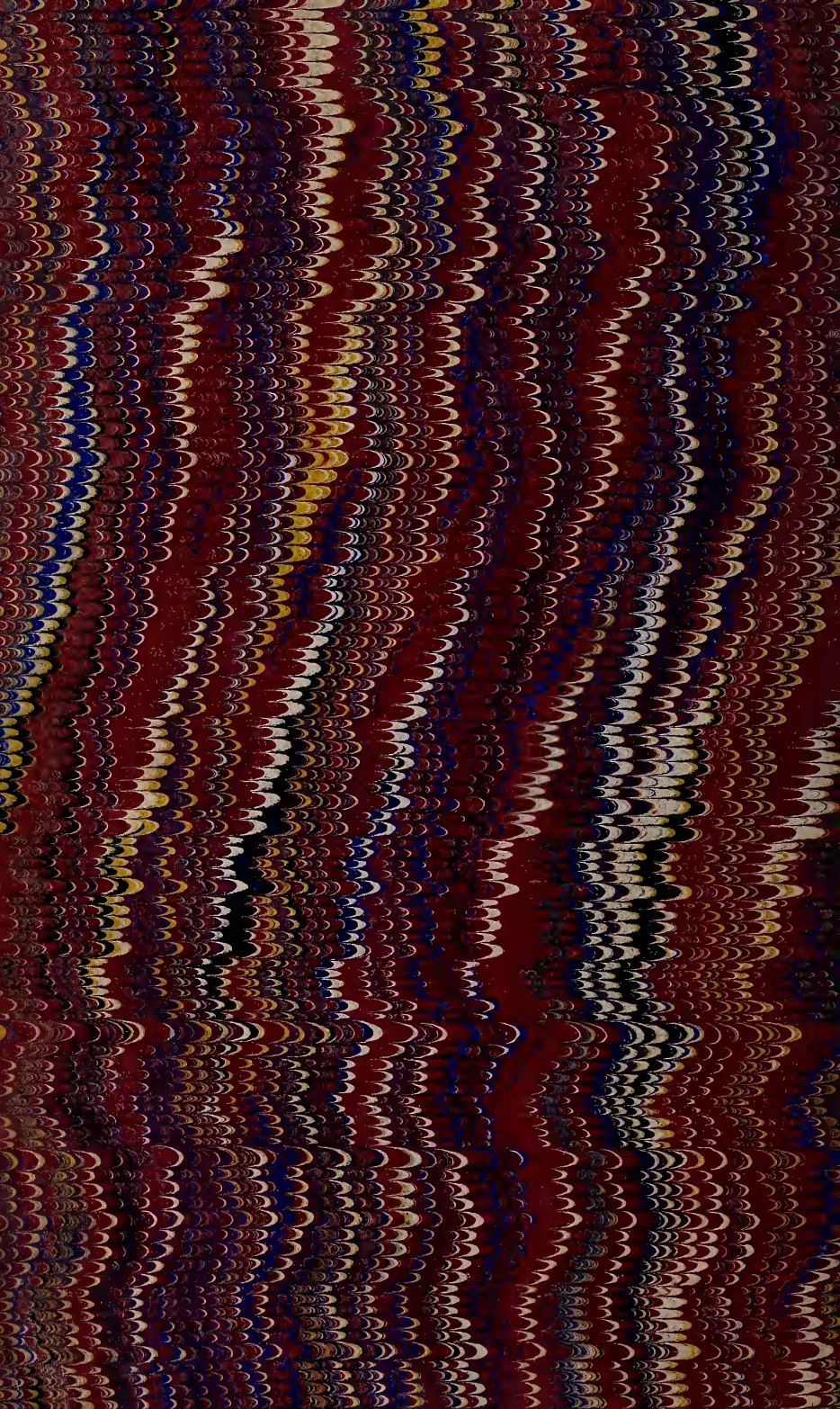
SCRIPTISIT

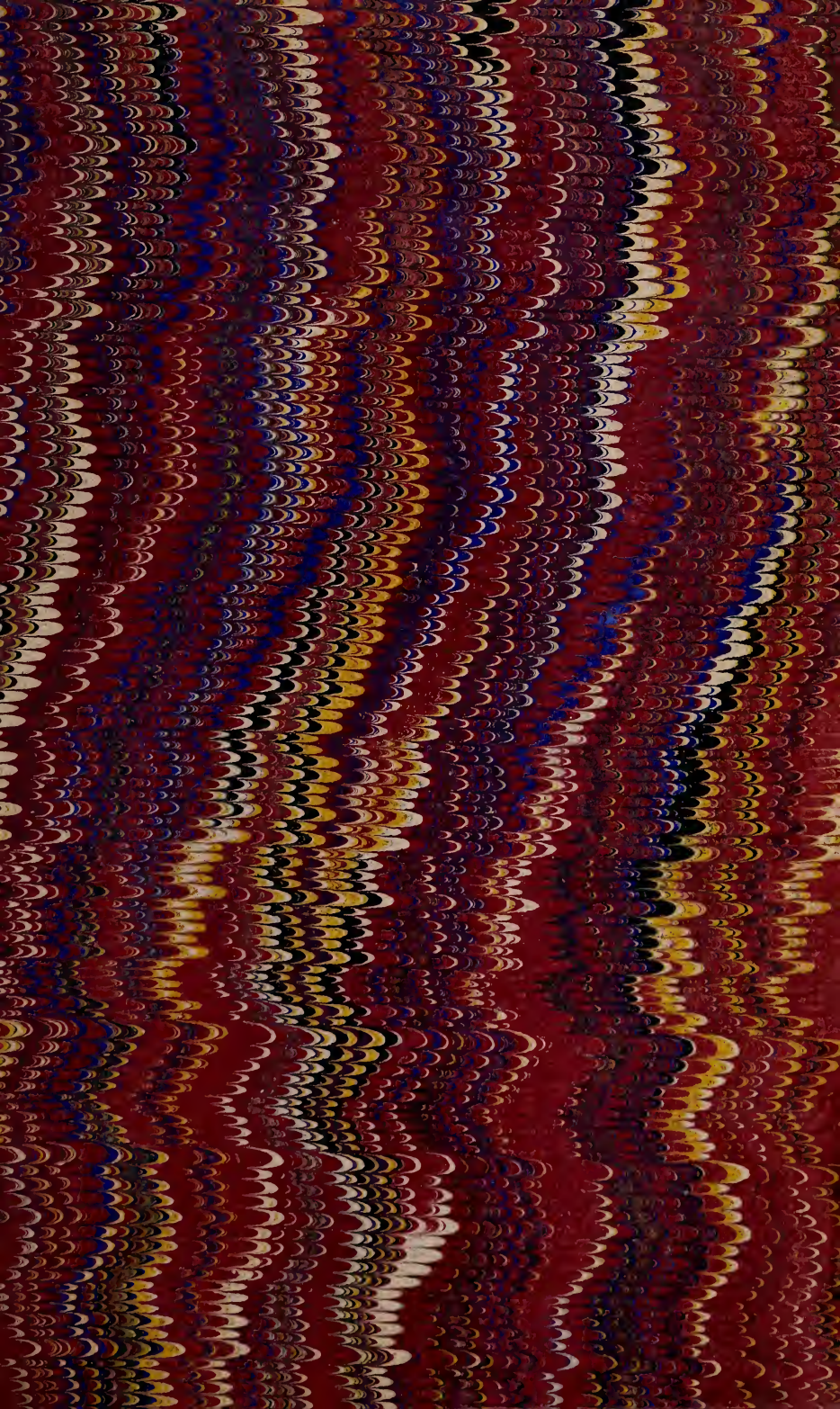
FR. XAV. WILDT,
S. THEOL. DR. ET IN CONV. THEOL. BONN. REP.

BONNAE.
PROSTAT APUD A. HENRY.
MDCCLXVIII.

V3K
2215

LIBRARY OF CONGRESS

0 021 897 673 6